

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**NASILJE U PORODICI KAO UZROK ZBRINJAVANJA DJECE
U USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE U BIH**

- Magistarski rad -

Kandidat:

Mirza Konaković

Broj indexa: 824/II-SW

Mentor:

prof.dr. Sanela Bašić

Sarajevo, oktobar 2022. godine

SADRŽAJ

Skraćenice	1
Popis tabela i slika	2
UVOD	4
I DIO: METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	6
1.1. Problem istraživanja.....	6
1.2. Predmet istraživanja.....	6
1.3. Naučni i društveni ciljevi istraživanja.....	9
1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja.....	9
1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja	10
1.4. Hipoteze i indikatori	10
1.4.1. Generalna hipoteza.....	10
1.4.2. Posebne hipoteze.....	10
1.5. Naučni pristup – paradigme i metode	11
1.6. Vremensko i prostorno određenje istraživanja	13
1.7. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	14
1.7.1. Naučna opravdanost istraživanja	14
1.7.2. Društvena opravdanost istraživanja	14
II DIO: TEORIJSKE OSNOVE RADA	15
2.1. Društveni pogled na nasilje u porodici kroz historiju	15
2.2. Pojam i definicije nasilja u porodici i faktori koji utiču na pojavu nasilja u porodici	15
2.3. Oblici nasilja u porodici.....	17
2.4. Nasilje u porodici u međunarodnim dokumentima i domaćem zakonodavstvu	19
2.4.1. Nasilje u porodici u međunarodnim dokumentima.....	19
2.4.2. Nasilje u porodici u domaćem zakonodavstvu	24
2.5. Primjena krivičnih i porodično-pravnih odredbi u slučajevima nasilja u porodici.....	30
2.5.1. Krivičnopravne sankcije izrečene za krivično djelo nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini.....	30
2.5.2. Nasilje u porodici kroz porodično-pravni okvir u Bosni i Hercegovini	33
2.5.3. Implementacija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBIH i RS	36
2.6. Subjekti prevencije, zaštite i podrške djeci žrtvama nasilja u porodici	37

2.6.1. Centri za socijalni rad kao nosioci usluga dječije zaštite i podrške porodicama u BiH	40
2.7. Djeca žrtve nasilja zbrinuta u ustanove socijalne zaštite - slučajevi iz prakse	43
2.8. Mehanizmi i oblici zaštite djece bez roditeljskog staranja	50
2.8.1. Institucionalni oblik zbrinjavanja	50
2.8.2. Vaninstitucionalni oblik zbirnjavanja	55
III DIO: REZULTATI ISTRAŽIVANJA	62
3.1. Uzorak i analiza podataka.....	62
3.1.1. Socio-demografski podaci o ispitanicima.....	62
3.1.2. Stavovi ispitanika.....	67
IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	78
LITERATURA	82
Knjige.....	82
Dokumenti/publikacije.....	83
Internet	85
PRILOZI.....	87

Skraćenice

WHO - World Health Organization - Svjetska zdravstvena organizacija

UN - United Nations - Ujedinjene nacije

CRC - Convention on the Rights of the Child - Konvencija o pravima djeteta

ICCPR - International Covenant on Civil and Political Rights - Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

CEDAW - Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women - Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

OSCE - Organization for Security and Co-operation in Europe - Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju

PZ FBiH - Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

PZ RS - Porodični zakon Republike Srpske

KZ FBIH - Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

KZ RS - Krivični zakon Republike Srpske

OSCE - Organization for Security and Co-operation in Europe - Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju

VSTV – Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine

CSR - Centar za socijalni rad

UNICEF - United Nations International Children's Emergency Fund – Međunarodni fond Ujedinjenih nacija za zaštitu djece

GREVIO - Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic

Violence - Grupa eksperata za akciju protiv nasilja nad ženama i u porodici

Popis tabela i slika

Grafikon 1. Pravomoćno riješeni predmeti nasilja u porodici u FBiH, RS-u i Distriktu Brčko u periodu od 2004. do 2010. godine.....	31
Grafikon 2. Pravomoćno riješeni predmeti nasilja u porodici u FBiH, RS-u i Distriktu Brčko u 2016. godini.....	32
Tabela 1. Izrečene zaštitne mjere u Kantonu Sarajevo od strane suda za nasilje u porodice u 2020. godini.....	35
Grafikon 3. Centri za socijalni rad u Bosni i Hercegovini.....	40
Grafikon 4. Razlozi korištenja usluga centara za socijalni rad od strane maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini.....	41
Grafikon 5. Maloljetni korisnici prema kategorijama spolu i starosnim grupama u 2020. godini.....	42
Grafikon 6. Oblici i usluge socijalne zaštite u 2020. godini – maloljetni korisnici.....	43
Grafikon 7. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu 2017.-2020. godine.....	51
Tabela 2. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu i starosti u 2020. godini.....	51
Grafikon 8. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema roditeljima u 2020. godini.....	52
Grafikon 9. Starateljstvo nad maloljetnim osobama prema spolu i starosti u 2020. godini.....	56
Grafikon 10. Djeca u hraniteljskim porodicama prema starosti i spolu u 2020. godini.....	57
Grafikon 11. Mjesečna naknada hranitelju i naknada za izdržavanje djeteta u 2019. godini.....	59
Grafikon 12. Usvojena djeca prema starosti i spolu u 2020. godini.....	60
Tabela 3. Usvojena djeca u odnosu na roditelje u 2020. godini.....	61
Grafikon 13. Struktura ispitanika u odnosu na spol.....	62
Grafikon 14 Struktura ispitanika u odnosu na dob.....	63
Grafikon 15. Struktura ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja.....	64
Grafikon 16 Struktura ispitanika u odnosu na zanimanje.....	65
Grafikon 17. Struktura zaposlenika u odnosu na radno iskustvo u struci.....	66
Grafikon 18. Koji su najčešći razlozi za izdvajanje djeteta iz porodice i zbrinjavanje u ustanovama socijalne zaštite?.....	67

Grafikon 19. Da li je nasilje u porodici jedan od glavnih faktora zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite?.....	68
Grafikon 20. Koji oblik nasilja je najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite?.....	69
Grafikon 21. Da li se prije donošenja odluke iscrpe sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa?.....	70
Grafikon 22. Koje se mjere najčešće primjenjuju s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta?....	71
Grafikon 23. Koji je prvi oblik zbrinjavanja djece žrtava nasilja u porodici u sistemu alternativne brige?.....	72
Grafikon 24. Djeca s poteškoćama u razvoju, žrtve nasilja u porodici, imaju veće šanse da im prvi smještaj bude u institucionalnom obliku alternativne brige?.....	73
Grafikon 25. Da li je praksa da djeca žrtve nasilja u porodici budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja?.....	74
Grafikon 26. Da li je slučaj da djeca koja ne budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja, u većini sličajeva, budu zbrinuta u ustanove socijalne zaštite?.....	75
Grafikon 27. Djeca žrtve porodičnog nasilja ostaju u sistemu alternativne brige do:.....	76

UVOD

Porodica je osnovna celija društva i kao takva ima najznačajniju ulogu u formiranju čovjekove ličnosti, a čini je zajednica više osoba koje žive u istom domaćinstvu povezani brakom, rođenjem ili usvajanjem. Porodica predstavlja temelj svakog društva i odnosi u njoj su iznimno važni za društvo u cjelini. Zbog samog značaja porodice kao najosnovnije društvene zajednice, problem nasilja u porodici i posljedica koje ostavlja na najranjivije članove, potrebno je analizirati sa posebnom pažnjom. Cilj je, svakako, utvrditi kako društvena zajednica i društvene institucije zadužene za socijalnu zaštitu postupaju u slučajevima kada se desi nasilje u porodici i šta čine kako bi se ovaj društveni problem spriječio ili u znatnoj mjeri umanjio.

Nasilje u porodici kroz historiju prolazilo je različite faze. U početku je to bio isključivo privatni problem porodice, te je vremenom prerastao u ozbiljan sociološki problem koji opterećuje cijelu zajednicu. Trenutno se ovaj problem nalazi između poštovanja privatnosti porodičnih odnosa i potrebe da se zaštite djeca koja su eventualno žrtve porodičnog nasilja. Djeca kao najranjiviji članovi porodice zasigurno trpe najveće posljedice kada se nasilje u porodici dogodi.

"Savremena društveno-naučna istraživanja nedvosmisleno pokazuju da izlaganje porodičnom nasilju podriva mentalno i fizičko zdravlje djece, njihov društveni i emocionalni razvoj i interpersonalne veze."¹ Prvo što pomislimo kada je riječ o zlostavljanom djetetu su modrice koje nas asociraju na fizičko zlostavljanje (udarac pesnicom, šamar, udarac kaišem ili drugim predmetom), međutim mnoga djeca trpe nasilje koje nije vidljivo na tijelu djeteta. Stoga je nephodno da osobe iz najbližeg djetetovog okruženja, s kojima se dijete svakodnevno susreće, obrate posebnu pažnju na promjene u ponašanju djeteta koje bi ukazivale da li dijete eventualno izloženo nekoj vrsti nasilja u porodici. Među prvima koji bi trebali prepoznati gore navedene promjene su: škola, vrtić, vannastavne i sportske aktivnosti, komisije, drugi članovi porodice, prijatelji i poznanici. Moralna i zakonska obaveza svakoga ko ima saznanja o postojanju nasilja u porodici, a naročito kada je žrtva nasilja dijete, je prijaviti nasilnika nadležnim organima, a sve u cilju zaštite i dobrobiti djeteta i samim tim preventivno djelovati na potencijalne buduće nasilnike. Od trenutka prijave nasilja potrebno je da se proceduralno uključe svi nadležni organi i institucije, prvenstveno policija, centar za socijalni rad i u konačnici sud temeljem čije će se odluke nastaviti postupanje u konkretnom slučaju. Centri za socijali rad predstavljaju ključni faktor u ostvarivanju adekvatne dječije zaštite i pružaju podršku porodicama u riziku.

Međunarodnim konvencijama i domaćim zakonodavstvom osigurano je pravo djeteta i roditelja da žive u zajednici. Međutim, kada je odnos između članova porodice narušen, država je dužna da se umiješa u porodične odnose radi zaštite interesa djeteta. U slučajevima kada je ugrožen interes djeteta kao posljedica nasilja u porodici, nadležni sud je dužan na osnovu iznesenih dokaza u postupku ukoliko se dokaže, donijeti odluku o oduzimanju roditeljskog staranja ili neku drugu odgovarajuću mjeru s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta. Nadležni centar za socijalni rad dužan je postupiti u skladu sa sudskom odlukom, te u tu svrhu poduzeti sve neophodne mjere iz svoje nadležnosti. U većini slučajeva kada sud doneše odluku o oduzimanju roditeljskog staranja zbog nasilja u porodici, koje za posljedicu ima smještaj djeteta u alternativni oblik brige, najčešće je to smještaj djeteta u srodničku porodicu, hraniteljsku porodicu ili u ustanovu socijalne zaštite.

¹ Hecht-Schafran, L.,(2014.) "Domestic Violence, Developing Brains, and the Lifespan: New Knowledge from Neuroscience," The Judges Journal, 53, br. 3, str. 33-37

Ustanove socijalne zaštite koje pružaju socijalnu brigu i obavljaju odgojno-obrazovnu djelatnost u Bosni i Hercegovini su domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske zaštite. Mnoga prethodna istraživanja su pokazala da je institucionalni oblik zbrinjavanja poguban za djecu, naročito za djecu do 3 godine starosti. Domovi za djecu bez roditeljske zaštite su i dalje dominantan oblik zbrinjavanja djece u Bosni i Hercegovini zbog toga što je proces usvajanja veoma komplikovan i zato što hraniteljske porodice često ne dobijaju adekvatnu podršku vlasti.

U radu ćemo analizirati teorijsko određenje, te kriminološki i sociopatološki aspekt nasilničkog ponašanja, te nasilja u porodici. Baziramo se na određenju pojma nasilja u porodici, na posljedicama koje ono izaziva na djecu koja su izložena takvom vrstom nasilja. U radu će biti prikazani određeni statistički podaci koji se odnose na stopu ove vrste devijantnog ponašanja, a odnose se na djecu kao žrtve porodičnog nasilja u Bosni i Hercegovini.

I DIO: METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1.1. Problem istraživanja

Nasilje u porodici sve je učestaliji problem bosanskohercegovačkog društva u posljednje vrijeme, pogotovo posljedice koje ono ostavlja na najmlađe i najnezaštićenije članove porodice. Iz tog razloga javlja se neminovna potreba da se ovaj problem detaljnije istraži.

Problem ovog istraživanja je utvrditi koje su to vrste i intenziteti nasilja u porodici koji dovode do krajnje mjere oduzimanja ili ograničavanja roditeljskog staranja i u konačnici smještanja djeteta u ustanovu socijalne zaštite. Također, u svrhu realizacije ovog istraživanja potrebno je utvrditi na koji način zakonodavac reguliše ovo pitanje i način na koji nadležne institucije osiguravaju provedbu propisa iz ove oblasti. Problem ovog istraživanja je i utvrditi u kojim slučajevima organ starateljstva odlučuje o smještaju djeteta u ustanovu socijalne zaštite s ciljem zaštite interesa i dobrobiti djeteta.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je ustanoviti relaciju između nasilja u porodici i zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite. Potrebno je jasno i nedvosmisleno definirati pojam nasilja, te utvrditi koje su vrste nasilja (fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko) dominantne prema djeci smještenoj u ustanove socijalne zaštite, istražiti koji su to uzroci i faktori nasilničkog ponašanja, koje su to ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini koje pružaju odgojno-obrazovnu brigu o djeci koja nemaju roditeljsko staranje, ustanoviti na koji način postupaju nadležni centri za socijalni rad, kako nasilje u porodici utiče na djecu smještenu u ustanovu socijalne zaštite, kako se mjera oduzimanja ili ograničavanja starateljstva sprovodi u praksi.

Svaka država ima svoj način i svoju strategiju borbe sa nasiljem u porodici, a mi ćemo se u ovom radu bazirati na Bosni i Hercegovini. Istražit ćemo uzročno-posljedičnu vezu nasilja u porodici i smještaja djece u ustanove socijalne zaštite.

Činioци sadržaja predmeta istraživanja

U okviru ovog predmeta istraživanja potrebno je objasniti tipski model predmeta istraživanja, koji se sastoji od nekoliko činilaca:

- *Uslovi:* Da bi se ispunili svi uslovi potrebnii za realizaciju ublažavanja ili pak iskorjenjivanja nasilja u porodici i posljedica koje iz njega proizilaze, a odnose se na djecu, potrebna je intenzivna saradnja i razumijevanje svih aktera uključenih u proces brige o dječijoj zaštiti i dječijim pravima. Kako bi se ispunili svi preduvjeti za realizaciju ovog problema, koji sve više opterećuje naše društvo, potrebno je sistemski i institucionalno djelovati.
- *Subjekti:* Porodica kao osnovna celija društva je glavni i osnovni subjekt u kojem započinje formiranje svake ličnosti. Zdrava i stabilna porodica je stub svakog društva. Odnos između

roditelja i djeteta počinje se oblikovati odmah nakon rođenja djeteta. Osjećaj sigurnosti i voljenosti u porodici čine osnovu za oblikovanje pozitivne slike o sebi kod djeteta (to je nužan element za sreću u zreloj dobi). Odgoj, dakle, započinje (ako uvažavamo prethodno postavljeni cilj) već nakon djetetova rođenja. "Još nedavno smatralo se da je »čvrsta ruka« najbolji način odgoja i najvjerojatnije je istina da je dijete najlakše podrediti tako da mu nametnemo svoju moć."² Kako se društvo vremenom mijenjalo, tako se mijenjao i način odgoja. Primjena nasilja kao odgojne metode nije više bila prihvatljiva. Nasuprot tome razvio se blaži i liberalniji način odgoja koji je djeci pružao više slobode. Međutim, ni takav način odgoja koji je djetetu davao previše slobode nije se pokazao efikasnim. Stoga, je bilo važno pronaći balans između strožijeg odgoja i odgoja u kojem je djetetu dato previše slobode.

U sprječavanju nasilja u porodici, osim članova porodice, najvažniji funkciju imaju institucije nadležne za provođenje zakona i drugih propisa, te bi u tom smislu bilo neophodno uspostaviti protokole o postupanju, u skladu s kojim će institucije postupati i bolje sarađivati kako bi se stopa nasilja u porodici smanjila. Domaće zakonodavstvo propisuje da u slučaju nasilja u porodici najveću ulogu imaju: policija, centri za socijalni rad, tužilaštva i sudovi.

"Sudije na prekršajnim odjelima kantonalnih, odnosno općinskih sudova izjavili su da komuniciraju uglavnom sa policijom i policiju smatraju za glavnog nosioca dužnosti u vezi sa primjenom zakona o zaštiti."³

- *Motivi/interesi i ciljevi:* Iako je nasilje u porodici u domaćem zakonodavstvu okarakterisano kao krivično djelo, u praksi se izriču veoma male i zabrinjavajuće niske sankcije. Pored poboljšanja tužilačkih i sudskih aktivnosti u ovom segmentu, neophodno je razvijati društvenu svijest o ovome problemu kako bi se zaštitila žrva, a nasilnici adekvatno kaznili. "Od najveće je važnosti da se rješavanju ovog velikog društvenog problema pristupi holistički i multisektoralno, jer se za efikasno rješenje moraju paralelno angažovati svi raspoloživi materijalni i ljudski resursi."⁴
- *Aktivnosti:* Obzirom da je u posljednje vrijeme došlo do povećanja broja djece u ustanovama socijalne zaštite, javlja se potreba da uslovi u ovim ustanovama budu poboljšani. Nažalost, u Bosni i Hercegovini postoje područja u kojima nema ovakvih ustanova, što povećava obavezu ostalih nadležnih organa vlasti da osiguraju odgovarajuće uslove djeci smještenoj u ustanove socijalne zaštite. Svi nadležni organi u ovom procesu su dužni poduzimati sve neophodne mjere s ciljem edukacije svojih kadrova u oblasti nasilja u porodici. Policijski organi kao subjekt koji prvi dolazi u kontakt sa žrtvom i počiniocem dužni su da ohrabre žrtvu u prijavljivanju nasilja, da pruže odgovarajuću podršku. Posebno treba istaći obavezu tužitelja i sudija, koji pored provođenja zakona u ovoj oblasti, trebaju pokazati puno više razumjevanja prema žrtvi nasilja.

² Novalac (2018.), "Odgoj djece", dostupno na: <https://www.novalac.hr/poucni-sadrzaji/odgoj-djece>

³ OSCE, (2009.) "Zapažanja o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u praksi nadležnih institucija", dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/118943.pdf>

⁴ Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Banja Luka, (2007.), "Sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici u Republici Srpskoj - Priručnik za postupanje subjekata zaštite", Vlada RS, Banja Luka,

- *Metode i sredstva:* S ciljem prevencije nasilja u porodici, porodicama u riziku potrebno je adekvatno porodično savjetovanje koje uključuje individualne i grupne razgovore sa članovima porodice. Svrha grupnih razgovora je da se otklone nedostaci koji dovode do problema u normalnom funkcionisanju porodice. Najčešće se javljaju problemi u komunikaciji između članova porodice, razumijevanju potreba, izvršavanju svakodnevnih obaveza, podjeli odgovornosti oko odgoja i podizanja djece, neusaglašenosti stavova oko raspodjele finansijskih sredstava u domaćinstvu, nedostatku empatije među članovima porodice, problemi sa izvršavanjem školskih obaveza i sl.

Pored grupnih, jako su važni i individualni razgovori sa djecom koji neminovno nose najveći teret loših porodičnih odnosa. Individualni razgovori trebaju biti fokusirani na usmjeravanju djece da što uspješnije obavljaju svakodnevne školske obaveze, osamostaljuju se s ciljem jačanja ličnosti kako bi lakše savladali trenutnu porodičnu krizu.

Najvažni cilj je postići što bolju saradnju između svih ustanova socijalne zaštite kako bi se stvorila jaka osnova i socijalna mreža koja će omogućiti kvalitetnije pružanje pomoći, podrške i edukacije disfunkcionalnim porodicama.

Ukoliko se dogodi nasilje u porodici koje za rezultat ima odvajanje djeteta iz porodice i zbrinjavanje u ustanovu socijalne zaštite, pri prijemu djeteta neophodna je psihološka i medicinska obrada kako bi se stvorila slika o psiho-fizičkom stanju djeteta i kako bi se dobio uvid o posljedicama koje je nasilje u porodici ostavilo na njega. Na osnovu dobijenih rezultata psihološke i medicinske obrade potrebno je izraditi plan zaštite i daljeg postupanja prema djetetu žrtvi nasilja.

U svim ustanovama socijalne zaštite provode se različiti programi koji imaju za cilj da pomognu djetetu u prevazilaženju posljedica koje je na njega ostavilo nasilje u porodici. Ti programi uključuju grupni i individualni rad s djecom. Grupni rad podrazumijeva kreativne i okupacione radionice koje često imaju terapijsku namjenu. Pod grupni rad, također, možemo svrstati razgovore o realizaciji slobodnih aktivnosti, higijeni zajedničkog prostora u kojem djeca borave, rješavanje problema koji nastaju u funkcionisanju grupe, stvaranje što boljeg prostora za življenje, uređenje zajedničkih prostorija i slično. Individualni rad podrazumijeva savjetodavne razgovore, pomoć pri obavljanju školskih zadataka, rješavanje svakodnevnih problema u životu djeteta, praćenje adaptacije djeteta na novu sredinu, rad na osamostaljivanju i stvaranju jake ličnosti i slično.

- *Efekti:* Svađe i česte nesuglasice u porodici, koliko god mislili da ih dijete ne čuje i ne primjećuje, ono kod svojih roditelja osjeti tugu, nezadovoljstvo, neraspoloženost, bezvoljnost i ljutnju. Problemi između roditelja neminovno se prelivaju na cijelu porodicu. Dobar i kvalitetan odnos između roditelja ključan je faktor u formiranju djetetove ličnosti. Adekvatnim odgojem i kvalitetnim odnosom između roditelja stvaraju se pretpostavke za dobar razvoj pojedinca. Konfliktne situacije su neminovnost svake porodice, a ukoliko se znamo nositi sa njima, te ih rješavamo na primjeren način – razgovorom i obostranim razumijevanjem, one neće ostavljati posljedice na cijeli porodični sistem.

„Roditeljstvo je putovanje koje će trajati do kraja našeg života. Na svakoj stanici tog puta naići ćemo na prepreke, zamke, iskušenja. Želja da u svemu zaštitimo dijete samo je jedan od izazova. A kako bi na tom putu imali što više radosti, ispunjenja i obostranog zadovoljstva, uvijek trebamo imati na umu krajnje odredište: svoje odraslo dijete.“ (Jelena Holcer).

Ukoliko pak dođe do nasilja u porodici, a dijete bude izuzeto i zbrinuto u ustanovu socijalne zaštite, aktivnosti i metode koje su pobrojanje moraju osigurati djetetu kvalitetan psihofizički razvoj i što brži povratak u normalne životne okvire sa što manje posljedica po njegovo mentalno zdravlje.

1.3. Naučni i društveni ciljevi istraživanja

Na osnovu formulacije predmeta istraživanja postavili smo i cilj istraživanja.

1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Naučni cilj ovog istraživanja je da se detaljno utvrde normativne odredbe, njihova provedba kroz zakonodavne okvire u kontekstu nasilja u porodici koje za posljedicu ima oduzimanje ili ograničavanje roditeljskog staranja i smještanje djece u ustanove socijalne zaštite.

Pored gore navedenog, značajno je istražiti koji su sociološki, psihološki i ekonomski faktori koji dovode do nasilja u porodici.

U ovom istraživačkom radu, što proizilazi iz predmeta istraživanja, najvažnije je odrediti relaciju između nasilja u porodici i zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite, prikupljanje podataka i na kraju važnost da se ukaže u kojoj mjeri nasilje u porodici utiče na smještaj i zbrinjavanje djece u ustanove socijalne zaštite.

Svako istraživanje bi trebalo započeti s *deskripcijom* svih temeljnih pojmove ili pojava. Deskripcija je opis pojava koje se istražuju. U znanstvenom radu velika pažnja posvećuje se detaljnem opisivanju činjenica, pojava ili podataka kako bi se povećala objektivnost i tačnost u svim drugim fazama istraživanja.

Zatim, *naučnom komparacijom i tipologizacijom* je potretno uočiti sličnost, istaknuti zajednička obilježja ili različitosti među pojavama, događajima ili predmetima. Komparacija se provodi na način da se prvo utvrde zajednička obilježja ispitivane pojave, a potom ona obilježja po kojima se te pojave razlikuju. Komparacijom se tako ističe ono što je tim pojavama zajedničko ili ono po čemu se razlikuju.

"Za društvene nauke bitno je da su suštinski opći predmeti komparacije sve društvene pojave, ali i ne sve međusobno, već samo one kod kojih se mogu utvrditi određeni kvalitet između kojih postoji određeni stepen mogućnosti konstatovanja istosti, sličnosti i različitosti."⁵

Statistička metoda, kao relativno nova metoda, je važna jer joj je bitna odredba mjerjenje. Ona podrazumjeva u svim slučajevima njene primjene utvrđivanje broja jedinica određene pojave, dakle količine i odnose određenih kvantiteta koji se tiču određenih kvaliteta. "Početni pojam statističke metode je "statistička masa". Nju čine sve jedinice jedne pojave. Naprimjer, svi stanovnici jedne određene teritorije, nezavisno od drugih obilježja, čine statističku masu stanovništva na dotočnoj teritoriji. Pa ipak, mada je pojam jasan, neophodno je definisati koga smatramo stanovnikom teritorije - onoga ko tu stalno obitava ili svakog ko se na toj teritoriji zatekao u momentu istraživanja."⁶

1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj ovog istraživanja je primjena znanja stečenih naučnim istraživanjem, kako bi se otklonili nedostaci i slabosti sistema u ovoj oblasti.

Jedan od načina na koji se naučni cilj istraživanja može primjeniti je upoznavanje i edukacija društvene zajednice o posljedicama, te utvrđivanje na koji način poboljšanje uslova, načina i standarda života utiče na smanjenje ili u konačnici prevenciju svih oblika nasilja u porodici.

1.4. Hipoteze i indikatori

Polazeći od predmeta i ciljeva istraživanja, postavljene su sljedeće pretpostavke u vidu generalne i posebnih hipoteza.

1.4.1. Generalna hipoteza

GH *Izdvajanje djeteta iz porodice ili u konačnici oduzimanje roditeljskog staranja djetetovim roditeljima zbog nasilja nad djetetom u porodici dovodi do povećanja broja djece zbrinute u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini.*

1.4.2. Posebne hipoteze

PH1 *Nadležni centar za socijalni rad donosi odluku o zbrinjavanju djeteta van porodice nakon što je prethodno iscrpio sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa: upozorenje roditeljima na nedostatke u vršenju roditeljskog prava, utvrđivanje nadzora nad ostvarivanjem*

---

⁵ Termiz Dž., (2009) Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafit“ Lukavac, str. 106.

⁶ Termiz Dž., (2009) Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafit“ Lukavac, str. 117.

roditeljskog staranja, pružanje savjetodavne, materijalne ili pravne pomoći. Odluka o zbrinjavanju djeteta van porodice donosi se u slučajevima kada su zdravlje i život djeteta ozbiljno ugroženi i kada je to u najboljem interesu djeteta.

PH2 *Glavni razlozi za izdvajanje djeteta iz porodice i zbrinjavanje u ustanovama socijalne zaštite su: nasilje u porodici, siromaštvo, raspad porodice, roditeljska zloupotreba opojnih supstanci i slabe roditeljske vještine.*

PH3 *Institucionalni oblik zbrinjavanja za većinu djece zlostavljane u porodici je prvi oblik zbrinjavanja u sistemu alternativne brige. U manjoj mjeri djeca žrtve porodičnog nasilja smještena su u srodničko i nesrodničko hraniteljstvo kao prvom obliku smještaja u sistemu alternativne brige. Djeca s poteškoćama u razvoju imaju veće šanse da im prvi smještaj bude u institucionalnom obliku alternativne brige od ostale djece.*

PH4 *Djeca koja budu pitana za mišljenje o budućem alternativnom smještaju u većem broju se zbrinjavaju u srodničku porodicu od djece koja nisu pitana za mišljenje. Djeca koja nisu pitana za mišljenje o budućem alternativnom smještaju, zbrinuta su većinom u ustanove socijalne zaštite.*

PH5 *Većina djece koja su bila žrtva nasilja u porodici ostaju u sistemu alternativne brige do odrasle dobi.*

PH6 *Mnoga su djeца pod rizikom od nasilja duže vrijeme ostavljena bez adekvatne podrške i intervencije nadležnih institucija što dovodi do stresa i traume kod djeteta, te se zbrinjavanje djeteta nerijetko obavlja bez prethodne adekvatne pripreme i strateškog planiranja.*

Navedene hipoteze determinišu sljedeći indikatori:

- Pisani (pismeni) iskaz i usmeni iskaz ovlaštenih zaposlenika u ustanovama socijalne zaštite
- Usmeni iskaz djece, roditelja i bližih srodnika.

1.5. Naučni pristup – paradigme i metode

Vrsta istraživanja

Naučno saznanje se stiče prvenstveno naučnim istraživanjem i to primjenom odgovarajućim naučnih metoda. Istraživanje ima *teorijsko-empirijsko svojstvo istraživanja*.

"Predmet teorijskih istraživanja je naučna teorija ili teorija uopće. Predmet empirijskog istraživanja je društvena stvarnost. Ako se i teorija shvati kao oblik i dio društvene prakse, empirijska istraživanja su po predmetu šira, pa je i ova podjela samo uslovna. U naučnoistraživačkoj praksi sva istraživanja su nužno teorijsko-empirijska, zbog uloge teorije u istraživanju (početna faza teorijska, druga faza istraživačko empirijska, treća faza teorijska) po shemi naučnog saznanja."⁷

---

⁷ Termiz Dž., (2009) Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafit“ Lukavac, str. 190-193.

Opće naučne metode

Korištena je *hipotetičko-deduktivna metoda* jer se njen predmet odnosi na društvenu stvarnost i jer ona počiva na selektivnom i provjeravanom, potvrđenom društvenom iskustvu, u raznim vremenima, na raznim mjestima i od mnoštvo subjekata.

"Po svim karakteristikama hipotetičko-deduktivna metoda ima viši stepen primjenjivosti od ostalih općenaučnih metoda, u osnovi je svih njih i sa njima je u odnosima kooperacije i prožimanja. Ona nema svoje posebne tehnike i instrumente već se oslanja na postojeće standarde istraživačko-operativne metode, ali spada u red najsloženijih metoda jer neprekidno ostvaruje cirkulaciju na relaciji konkretno-posebno-opšte i empirijsko-teorijsko, kao i opažanje-mišljenje-razumijevanje i shvanje."⁸

Empirijsko - neeksperimentalna metoda se najčešće koristi za ispitivanje ili upoznavanje mišljenja, stavova užeg i šireg javnog mijenja. Ovom metodom prikupljamo činjenice, podatke i materijal, te ga analiziramo, upoređujemo ili sintetiziramo.

Komparativna metoda - Uočavanje sličnosti, zajedničkih obilježja ili različitosti među dva događaja, pojavama ili objektima. Istiće se ono što je zajedničko ili ono što je različito.

Metoda klasifikacije - Da bi se u masu unio red i preglednost sve što se razvilo, razgranalo, namnožilo treba razdijeliti, razvrstati, klasificirati. Predmeti i pojmovi se klasificiraju po sličnostima i međusobnim vezama.

Deskriptivna metoda - Opisuje izgled nekog predmeta ili tok nekog događanja. Obično se koristi u početnoj fazi istraživanja. Važno je opisati neku pojavu ili predmet i odgovoriti na pitanje "kako?" ali i objasniti odnosno odgovoriti i na pitanje "zašto?" (uzroci opisane pojave).

Statistička metoda - metoda prikupljanja, sređivanja, analize i tumačenja podataka. Statističkom metodom prikupljanja podataka ćemo ispitati i utvrditi stavove i iskustva uposlenika službi socijalne zaštite u pogledu nasilja u porodici.

Metode prikupljanja podataka

Indikatori nam nameću dvije metode i to: metodu *analize sadržaja dokumenta* i *metodu ispitivanja*.

Metoda analize sadržaja kao jedna od glavnih metoda prikupljanja podataka u društvenim naukama. Imala prednost u odnosu na druge metode time što omogućava istraživanje na daljinu, bilo da se radi o vremenskoj ili prostornoj udaljenosti.

Metoda ispitivanja gdje će se od tehnika koristiti anketa i intervju da bi se ispitali stavovi i iskustva zaposlenika u službama socijalne zaštite i dječijim domovima u vezi nasilja u porodici.

Anketni upitnik sadrži 10 pitanja koja se tiču teme istraživanja, a istraživanjem su obuhvaćeni zaposlenici ustanova socijalne zaštite sa prostora cijele Bosne i Hercegovine.

⁸ Termiz Dž., (2009) Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafit“ Lukavac, str. 104-105.

Anketnim upitikom želimo postići ostvarivanje dviju psihometrijskih odlika: valjanosti i pouzdanosti.

Anketnim upitnikom bit će ispitano 42 zaposlenika ustanova socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini u periodu od juna 2022. godine do augusta 2022. godine.

Intervju će sadržavati 5 pitanja na koje će odgovoriti psiholozi KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo. Intervjuom želimo saznati kakve posljedice na mentalno zdravlje djece – štićenika ostavlja nasilje u porodici.

Pri formiraju uzorka anketiranih vodiće se računa o proporcionalnoj zastupljenosti po spolu, dobi, nivou obrazivanja, zanimanju (socijalni radnik, psiholog, pedagog, odgajatelj, pavnik...), radnom iskustvu u struci i službi socijalne zaštite u kojoj su anketirani zaposleni.

Instrumentarij

Ključne tehnike pribavljanja podataka bit će intervju i anketa. Intervju će biti usmjeren na psihologe ustanova socijalne zaštite i na njihova iskustva. Intervju će sadržavati 5 pitanja i bit će otvorenog tipa. Kao što je već spomenuto, anketa će biti druga tehnika istraživanja, koja će se odnositi na uzorak od 42 uposlenika, i koja će nam dati jasne odgovore u kojoj mjeri su djeca smještena u ustanovama socijalne zaštite doživjela nasilje u porodici, da li su pitana za mišljenje o budućem smještaju, da li djeca sa poteškoćama u razvoju imaju veće šanse da im prvi smještaj bude u ustanovama socijalne zaštite, koliko dugo ostaju u sistemu alternativne brige i slično. Rezultati anketnog istraživanja bit će predstavljeni pomoću grafikona.

1.6. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Vremenski plan istraživanja

Vremensko istraživanje će biti realizovano u periodu od juna 2022. godine do augusta 2022. godine.

Prostorno određenje istraživanja

U pogledu empirijskog dijela istraživanja, istraživanje će se odnositi na prostor cijele Bosne i Hercegovine, a specifično na Sarajevo kao njen administrativni centar.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja

Ovo istraživanje je bazirano i bit će realizovano u okviru sociološke znanstvene discipline koristeći naučna saznanja i iz drugih znanstvenih disciplina: prava, kriminalistike, pedagogije, psihologije i medicine. Dakle, ovo istraživanje je intradisciplinarno.

1.7. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

1.7.1. Naučna opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja proizilazi iz njegovog naučnog značaja i karakteristike korelacije nasilja u porodici i zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite u značaju normativnih odredbi i socioloških, psiholoških i ekonomskih faktora koji dovode do nasilja u porodici.

1.7.2. Društvena opravdanost istraživanja

Društvena opravdanost istraživanja proizlazi iz naučnog saznanja o predmetu proučavanja, njegovog društvenog značaja i cilja, te mogućnosti praktične primjene dobivenih rezultata na sprečavanje ili smanjenje nasilja u porodici koje dovodi do ograničavanja ili u konačnici oduzimanja roditeljskog staranja i zbrinjavanja djeteta u ustanovu socijalne zaštite.

II DIO: TEORIJSKE OSNOVE RADA

2.1. Društveni pogled na nasilje u porodici kroz historiju

Na fenomen nasilja u porodici, koje je prisutno koliko i samo čovječanstvo, nije se uvijek gledalo sa istom pažnjom. U prošlosti nasilje u porodici se posmatralo isključivo kao lični problem jedne porodice dok je vremenom ono preraslo u opći, društveni problem. Neki autori su čak smatrali da se taj problem treba isključivo rješavati unutar same porodice. U prošlosti, tačnije u srednjem vijeku smatralo se da su muškarci dominantni članovi društva, te da su žene i djeca podčinjeni članovi društva koji trebaju da slušaju muškarčeva naređenja i da ih bezpogovorno izvršavaju.

Tjelesno zlostavljanje i kažnjavanje djece u porodici ima dugu povijest. Stoljećima se opravdavalo kao metoda održavanja discipline, te prenošenja odgojnih vrijednosti i obrazovnih ideja. (Tomison, 2001). Roditelji su nad djecom nerijetko imali neograničenu moć i smatrali su ih kao svoju ličnu imovinu kojom raspolažu na način kako oni žele. U staroj Grčkoj, naročito u spartanskoj kulturi muška djeca su odgajana na najbrutalnije načine. Od najmlađe dobi navikavana su na glad, žeđ, fizičku izdržljivost kako bi kada odrastu postali što bolji ratnici. U starom Rimu otac je imao neograničenu i absolutnu moć nad ostalim članovima porodice, čak i kada je u pitanju život ili smrt, tzv. očinska vlast (lat. *patria potestas*). Samo je muška glava mogla odlučiti hoće li tek rođeno dijete nastaviti svoj život ili će biti biti ostavljeno da umre. U početku starog Rima "patria potestas" je bila dosta izraženija da bi vremenom, transformacijom porodice, ova moć slabila. U starom Rimu je, također, bio prisutan i zastupljen običaj prodaje i kupovine djece gdje bi dijete prodajom postajalo rob. Najsramnije obilježje života Arapa prije dolaska islama je, svakako, ubijanje ženske novorođene djece. Mnogo je primjera kroz historiju društvene indolentnosti na problem nasilja u porodici.

Loše postupanje, zlostavljanje i ubijanje djece od strane članova vlastite porodice prisutno je od kada postoji čovječanstvo. Prisutno je na svim kontinentima, nije strano za bilo koju etničku skupinu ili bilo koji društveni sloj.

Tek 60-tih godina XX stoljeća se na problem nasilja u porodici gleda kao na društveni problem, a 70-tih godina XX stoljeća počinju značajnija istraživanja na temu međupartnerskog nasilja i nasilja nad djecom u porodici.

2.2. Pojam i definicije nasilja u porodici i faktori koji utiču na pojavu nasilja u porodici

"U stručnoj literaturi najveća važnost za formiranje ličnosti pridaje se porodici, konkretno – odnosima u njoj i položaju koji dijete ima u porodici. Neće toliko smetati skladnom razvitku djeteta, smatra se danas, što nije dojeno, pa neće njegov razvitak ometatati ni stroga disciplina, ako dijete tu disciplinu shvati kao izraz brige za njega – koliko nebriga za dijete i loša atmosfera u porodici.⁹. "Djeci iz porodica u kojima postoji međusobno povjerenje, ljubav, drugarski odnosi, i između roditelja samih i između roditelja i djece, vjerovatnije je da će biti ljudi sa pozitivnim

⁹ Rot N, (2017.), "Opšta psihologija", Zavod za udžbenike, Beograd, str. 330.

osobinama, nezavisne osobe, sigurniji u sebe, uravnoteženiji nego djeca iz porodica u kojima su česti sukobi i razmjerice i u kojim nema dovoljno pažnje prema djetetu.¹⁰ U literaturi postoje različite definicije nasilja, uže i šire, a u domaćim naučnim krugovima jedna od najširih prihvaćenih definicija je ona od Miodraga Milosavljevića koji pod pojmom nasilja podrazumijeva "različite akte, postupke i ponašanja pojedinaca, grupa, društvenih institucija, organizacija ili društva u odnosima prema ljudima, koji uključuju primjenu fizičke, psihičke, političke ili neke druge sile kojima se ugrožava fizički, psihički ili socijalni integritet čovjeka i izazivaju različita fizička i psihička oštećenja i druge nepovoljne posljedice". (Milosavljević, 1998.) Najsveobuhvatniju i najširu definiciju nasilja dala je, svakako, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) koja pod pojmom nasilja podrazumijeva "namjerno korišćenje fizičke snage ili moći, prijetnjom ili akcijom prema samom sebi, prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo da rezultira ili rezultira povredom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom".

Kao što je to slučaj sa nasiljem općenito, i nasilje u porodici obuhvata širok spektar definicija i shvatanja, a možemo ga odrediti kao nasilje koje se odvija u privatnoj, porodičnoj sferi, a obuhvata međupartnersko nasilje, nasilje prema djeci, nasilje prema braći ili sestrama, nasilje prema roditeljima, nasilje prema starijim osobama i nasilje prema drugim članovima porodice. Dakle, nasilje u porodici možemo definisati kao skup radnji i ponašanja prema članu ili članovima porodice upotrebom fizičke ili psihičke sile, a koji u konačnici ugrožava fizički, psihički ili socijalni integritet člana porodice.

"Nasilje u porodici je fizičko zlostavljanje, jednog ili više članova porodice od strane nekog njenog člana". (Giddens, 2003)

"Nasilje u porodici je svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile, odnosno svako postupanje člana porodice koje može prouzrokovati ili prijetiti da bi moglo prouzrokovati fizički ili psihičku bol, osjećaj straha ili lične ugroženosti ili povredu dostojanstva, oštećenje imovine kod drugog člana porodice". (CEDAW, 1979)

"Nasilje u prodici je skup ponašanja čiji je cilj kontorola nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipulacijom" (Ajduković, 2000)

"Nasilje u porodici označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših odnosno sadašnjih supružnika, odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli domaćinstvo sa žrtvom." (Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011)

"Nasilje u porodici postoji ukoliko postoje osnove sumnje da su učinjene radnje kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju, i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izaziva strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice" (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, 2013, čl. 7).

Mnogo je faktora koji utiču na pojavu nasilja u porodici. Spoj i ispreplettenost faktora rizika koje nosi pojedinac i opštih, društvenih, ekonomskih, kulturoloških, religijskih faktora utiču na pojavu

¹⁰ Rot N. (1994.), "Osnovi socijalne psihologije", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, str. 124.

i intenzitet nasilja u porodici. Naime, "nisko obrazovanje, siromaštvo porodice, izloženost nasilju u djetinjstvu, prihvaćanje uvjerenja o većim pravima muškaraca, prihvaćanje tradicionalnih rodnih uloga, dominacija muškarca u odnosu na ženu, tolerantan odnos društva prema nasilju, neefikasne institucije u borbi protiv nasilja u porodici, ovisnosti, poremećaji ličnosti – kulminacija negativnih uticaja ovih faktora dovodi do pojave nasilja među bračnim i vanbračnim partnerima"¹¹. Međutim, ukoliko postoji samo jedan faktor rizika koji nije direktno povezan sa nasiljem (siromaštvo), ne znači da će do njega i doći. Spoj više faktora rizika i opštih, društvenih faktora neminovno dovode do pojave nasilja u porodici.

2.3. Oblici nasilja u porodici

Nasilje u porodici se obično manifestuje kroz različite oblike i to kao:

- Fizičko nasilje
- Psihičko nasilje
- Seksualno nasilje
- Ekonomsko nasilje
- Zanemarivanje

Fizičko nasilje podrazumijeva upotrebu fizičke sile, čime počinioč nanosi povrede, stvara bol i ugrožava život člana svoje porodice. Fizičko nasilje uključuje: udaranje pesnicom, nogama, glavom i raznim predmetima, premlaćivanje, šamaranje, guranje, čupanje za kosu, davljenje, vezivanje, izgladnjivanje, izazivanje opeketina i slično. Zajednički pokazatelj fizičkog nasilja je napad na fizički integritet žrtve. Tragove koje ostavlja fizičko nasilje najlakše je prepoznati u odnosu na sve ostale oblike nasilja. Pokazatelji fizičkog zlostavljanja su: modrice, krvarenja, prelomi, opeketine, ožiljci, simuliranje simptoma drugih bolesti zbog emocionalnih problema (Munchausen sindrom), unutrašnje ozljede i krvarenja kod dojenčadi uslijed nasilnog drmanja i protresanja (Shaken baby sindrom) i slično. Žrtve porodičnog nasilja, osim vidljivih fizičkih pokazatelja, možemo prepoznati i po: pretjeranoj opreznosti prema starijima ili pretjeranoj ljubaznosti, trzanju na svaki pokušaj kontakta, agresivnosti ili pasivnosti, nasilničkom ponašanju u igri, pogotovo prema mlađoj djeci i slično.

Psihičko nasilje podrazumijeva upotrebu moći nad drugim članom porodice, koja se ogleda u zabranjivanju, zastrašivanju, izolaciji, ponižavanju, podcenjivanju, ucjenjivanju, podsmijavanju, kontroli socijalnih kontakata, uskraćivanju, odbacivanju, obezvrijedivanju i slično. Kod psihičkog nasilja dolazi do razaranja strukture ličnosti. Za razliku od fizičkog nasilja, psihičko nasilje je mnogo teže prepoznati. Žrtve psihičkog nasilja su često depresivne, povučene u sebe, sa manjkom osjećaja vlastite vrijednosti, prisutan je poremećaj spavanja, nekontrolisano mokrenje u snu, pretjerane glavobolje, žrtve nasilja nerijetko imaju suicidalne misli, kod djece je prisutno i zaostajanje u razvoju, nesigurnost u komunikaciji, nezainteresovanost, emocionalna zatupljenost, usporen psihofizički razvoj. Kada su u pitanju djeca žrtve porodičnog nasilja možemo govoriti o djeci koja su odbačena od samog rođenja, djeci koja su svjedoci nasilja između roditelja, djeci rastavljenih roditelja i djeci ovisnika.

¹¹ Hodžić – Lemeš M., 2016., "Nasilje u porodici", Novi Muallim, br.65, god. XVII, str. 30

Seksualno zlostavljanje predstavlja primoravanje na seksualni odnos bez pristanka žrtve – silovanje i seksualno uznemiravanje, genitalni kontakt i nekontaktne aktivnosti (gledanje pornografskih videa i novina, raznih pornografskih sadržaja). Seksualno nasilje neki autori smatraju kao podtip fizičkog zlostavljanja. Seksualno nasilje se najčešće posmatra kao incest od strane odraslog člana porodice koji prema djetetu ima određeni autoritet i moć, a dijete mu nerijetko vjeruje. Ovaj oblik nasilja možemo stepenovati zavisnosti od nivoa grubosti – od neprimjerenog milovanja i dodirivanja, traženja masturbacije, oralne penetracije pa sve do silovanja sa teškim povredama. Neki od pokazatelja seksualnog nasilja su: povrede (genitalne ili analne), bol u predjelu genitalija ili analnog otvora, flekava odjeća od krvi, otežan hod ili sjedenje, neredovan san, loši odnosi sa vršnjacima, pretjerani strah od dodira i slično. Seksualno nasilje nad djecom često se dešava uz prijetnje, ucjene i podmićivanje djeteta koje još uvijek nije ni svjesno što se zapravo dešava.

Ekonomsko nasilje uključuje zabranu i onemogućavanje finansijskih sredstava bračnom ili vanbračnom partneru, neredovno izvršavanje zakonskih obaveza u pogledu uplate alimentacije prema djetetu sa kojim roditelj ne živi u zajednici, te uskraćivanje sredstava za život članovima porodice. Ekonomsko nasilje je naročito prisutno u patrijarhalnim i tradicionalnim sredinama u kojima je prisutan stereotip da je muškarac taj koji zarađuje, a žena treba da brine o kući i porodici. Žena, žrtva porodičnog nasilja, nerijetko mora da pravda svaki potrošeni "fening". Nasilnik ostvaruje moć nad ženom, drži je u zavisnom i u podređenom položaju tako što ne dozvoljava njen zaposlenje i ostvarivanje vlastite zarade. Neki od pokazatelja ekonomskog nasilja su: oduzimanje zarade od bračnog ili vanbračnog partnera i raspolažanje sa njom, potpuno kontrolisanje finansijskih tokova, nedavanje i uskraćivanje finansijskih sredstava neophodnih za normalno funkcionisanje porodice, zabrana zaposlenja, nagovaranje na nepotrebitno zaduživanje, neplaćanje alimentacije, prisiljavanje djece na obavljanje teških fizičkih poslova kako bi se stekla materijalna korist, tjeranje na prosjačenje i slično.

Zanemarivanje možemo definisati kao namjerno ili nenamjerno neizvršavanje roditeljskih obaveza koje se ogledaju u nezadovoljenju osnovnih životnih potreba kod djeteta i koje mogu narušiti djetetovo zdravlje. Prema mnogim istraživanjima zanemarivanje je najčešći oblik zlostavljanja djece u svijetu. Zanemarivanje se ne čini uvijek sa namjerom i veoma je teško napraviti granicu kada ono zaista počinje. Kada odredimo koje su to osnovne životne potrebe za normalan djetetov rast i razvoj, te kada jedna od tih osnovnih životnih potreba nije kvalitetno zadovoljena, onda možemo govoriti o zanemarivanju. Osnovne životne potrebe neophodne za neometan rast i razvoj kod djeteta su: kvalitetna ishrana, odjeća i obuća, emocionalna sigurnost, zdravstvena zaštita, briga o obrazovanju, briga o higijeni, nadzor, zaštita od nasilja, adekvatan prostor za stanovanje, sigurnost i zaštita od povreda. Pokazatelji zanemarivanja kod djece su: loš fizički izgled (neuhranjenost, neurednost, neprimjerena odjeća i obuća u skladu sa vremenskim prilikama, loša oralna higijena), zastoj u rastu i razvoju kod djece mlađe životne dobi, neredovan odlazak kod ljekara, neredovno uzimanje propisane terapije, neredovna vakcinacija, neizvršavanje školskih obaveza, neredovan odlazak na roditeljske sastanke i nebriga za školski uspjeh djeteta.

Pored standardne podjele, postoji i podjela nasilja u porodici na aktivno nasilje i pasivno pasivno. Fizičko, psihičko i seksualno nasilje možemo podvesti pod aktivno nasilje, dok zanemarivanje spada pod pasivan oblik nasilja.

U odnosu na žrtvu nasilja, nasilje u porodici može biti:

- Nasilje među bračnim i vanbračnim partnerima međusobno
- Nasilje roditelja prema djetetu
- Nasilje djeteta prema roditelju
- Nasilje nad braćom ili sestrama
- Nasilje nad starijim članovima porodice
- Nasilje nad ostalim članovima porodice

"Bračno nasilje najčešći je oblik nasilja u kome su najčešće žrtve žene. Muškarci su obično naučeni da budu ljuti, agresivni pa čak i nasilni. Žene su uglavnom u socijalnom smislu, naučene na suprotan način reagovanja. Njihova se ljutnja često doživljava kao nešto nepotrebno, neprihvatljivo i histerično. Fizičko nasilje žena je teško provodljivo zbog razlike u tjelesnim karakteristikama i fizičkoj snazi. Ako žena fizički zlostavlja djecu, tada tjelesno posljedice mogu biti jednako teške kao i kada muškarac upotrijavlja silu." (Šeparović, 1998).¹²

2.4. Nasilje u porodici u međunarodnim dokumentima i domaćem zakonodavstvu

Bosna i Hercegovina spada u red država čije je društvo popriličo tradicionalno i u dobroj mjeri zasnovano na rodnim stereotipima. Nasilje u porodici se u dobroj mjeri posmatra kao stvar privatnog života same porodice. Zbog mišljenja da će naići na osudu okoline, članovi porodice nerijetko ne prijavljuju nasilje koje se događa. Bosna i Hercegovina nema jedinstvu bazu podataka kada je nasilje u porodici u pitanju, pa je djelovanje na rješavanju ovog problema dosta otežano. Zbog opšteg stanja u državi, žte porodičnog nasilja, nemaju potpuno povjerenje u institucije koje bi ih zaštitile od nasilnika.

Međutim, Bosna i Hercegovina kao potpisnica međunarodnih konvencija i njeni entiteti kao niži nivoi vlasti, raspolažu sa dobrim zakonodavno-pravnim okvirom i kvalitetnim zakonskim rješenjima. Državni i entitetski nivo vlasti usvojio je niz zakonskih akata koji regulišu ovu oblast.

2.4.1. Nasilje u porodici u međunarodnim dokumentima

Bosna i Hercegovina kao članica UN-a potpisnik je međunarodnih konvencija, protokola i dokumenata koji obuhvataju nasilje u porodici i djecu kao žrtve istog. Među najznačajnijim konvencijama, protokolima i dokumentima koji, između ostalog, tretiraju i oblast nasilja u porodici, a gdje su žrtve djeca kao najranjivija kategorija su: Konvencija o pravima djeteta, Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, Konvencija o kontaktu koji se tiče djece, Evropska socijalna povelja (revidirana), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

---

¹² Guska G., Blagojević G., (2016.) "Nasilje u porodici u praksi Centra javne bezbjednosti Banja Luka", Časopis za društvene i tehničke studije, Godina II, br 1., str. 63-64.

Konvencija o pravima djeteta usvojena je 20. novembra 1989. godine od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Stupila je na snagu 1990. godine i 196 država članica je potpisnik ove konvencije. Bosna i Hercegovina je prihvatile i potpisala Konvenciju o pravima djeteta (u dalnjem tekstu: Konvencija), te se obavezala da će sva dječja prava iz konvencije biti primjenjivana. Konvencija obuhvata razvojna prava, prava preživljavanja, zaštitna prava i prava sudjelovanja.

Član 9 Konvencije normira problem odavajanja djeteta od roditelja na način da propisuje procedure koji moraju biti usklađene sa drugim zakonima i propisima zemalja potpisnica, a sve u cilju da se osigura najbolji interes djeteta. Donošenje takvih odluka posebno se primjenjuje u slučajevima nasilja u porodici, zlostavljanja djeteta, zanemarivanja i slično. Sve strane koje učestvuju u ovim postupcima dužne su iznijeti svoje poglede vezano za nastalu situaciju. Isti član Konvencije propisuje i pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da ostvaruje kontakt sa roditeljem, a sve ukoliko je to u njegovom najboljem interesu.

Kada je riječ o obavezi država potpisnica Konvencije da poduzmu sve odgovarajuće mjere, članom 19 Konvencije je propisana obaveza zaštite od svih vrsta nasilja, povreda, zanemarivanja, zloupotrebe, svih oblika zlostavljanja djeteta, dok je pod starateljstvom svojih roditelja ili staratelja.

Konvencija, također, predviđa i zaštitu djeteta koje je privremeno ili stalno lišeno svog porodičnog okruženja na način da je svaka država potpisnica dužna takvom djetetu pružiti potrebnu zaštitu i pomoć, a sve u skladu sa nacionalnim zakonima svake države potpisnice pojedinačno. Navedeno je propisano članom 20 Konvencije koji, također, propisuje da ove mjere zaštite i pomoći djetetu moraju biti prilagođene nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj, kulturnoškoj specifičnosti sredine iz koje dijete dolazi. Briga o djeci koja su lišena porodičnog okruženja uslijed nasilja u porodici podrazumijeva smještaj djeteta u institucionalni oblik zbrinjavanja, usvajanje, smještaj u hraniteljsku porodicu, davanje na brigu ili kafalu u islamskom zakonu.

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulска konvencija). Bosna i Hercegovina je u novembru 2013. godine ratificirala Konvenciju sa još 11 zemalja Vijeća Evrope. Tim činom Bosna i Hercegovina se obavezala na poduzimanje zakonskih i drugih mjera radi osiguranja pravnog i institucionalnog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, nasilja u porodici općenito, te zaštiti žrtava i kažnjavanju počinitelja.

Osnovni cilj Konvencije je promicanje suzbiljanja i prevencije nasilja, prvenstveno nad ženama i nasilja u porodici, te u tom smislu potrebno je poticati međunarodnu saradnju svih država potpisnica. Zatim, zaštita žene od svih oblika nasilja, poticanje rodne ravnopravnosti, suzbijanje diskriminacije, osnaživanje žena u društvu, pomoć i podrška svim organizacijama i udruženjima koji se bave promidžbom i edukacijom problema nasilja nad ženama i nasilja u porodici. S ciljem provedbe odredbi Konvencije, za sve stranke potpisnice iste, predviđen je sistem nadzora. Kao i druge konvencije, Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici ima svoj nadzorni organ Vijeća Evrope koji prati realizaciju odredaba Konvencije. GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and

Domestic Violence) je sastavljen od grupe stručnjaka u oblasti nasilja u porodici koji prati koliko države potpisnice ove Konvencije primjenjuju upute i smjernice koje su potpisale.

Posebna pažnja u Konvenciji je posvećena progonu počinitelja krivičnog djela, što je od izuzetnog značaja za naše zakonodavstvo, obzirom da je u našem domaćem zakonodavstvu praksa pokazala da su djela nasilja u porodici pretežno okarakterisana kao prekršajna, a u slučaju krivične odgovornosti radi se o zabrinjavajuće blagim sankcijama.

Sve države potpisnice su u obavezi da svoja krivična zakonodavstva usklade sa odredbama Konvencije, posebno u pogledu propisa koji se odnose na prevenciju nasilja nad ženama i u porodici, na način da provode kampanje, sarađuju sa vladinim i nevladinim organizacijama i udruženjima, potiču edukaciju i usavršavanje kadrova, a sve kako bi se postigla što veća rodna ravnopravnost. Konvencija, s ciljem podrške i savjetovanja, predviđa mogućnost da svaka država potpisnica u skladu sa svojim zakonodavstvima omogući formiranje centara za pružanje cjelodnevne podrške žrtvama nasilja putem telefonskih linija, formiranjem različitih medicinskih timova, sigurnih kuća, te omogućavanje policijskim organima više ovlasti prema počiniocima krivičnog djela nasilja u porodici. S tim u vezi, Konvencija propisuje da se cjelokupan postupak, počevši od istrage pa do sudskog postupka u slučajevima nasilja u porodici, provodi u što kraćim i razumnom roku bez odugovlačenja uz poštivanje ličnosti žrtve.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) usvojena je 1979. godine od strane Generalne škupštine UN-a, a stupila je na snagu 1981. godine. 189 država članica UN-a ratificiralo je ovu konvenciju. Neke od država koje su potpisale ovu Konvenciju uložile su ozbiljne prigovore. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena veoma je značajna i u pogledu zaštite najboljeg interesa djeteta, te se u pojedinim članovima spominje da je država dužna osigurati jednak prava muškarцу i ženi kada je interes djeteta u pitanju.

Član 15 propisuje da su sve države koje su ratificirale ovu konvenciju u obavezi da poduzimaju potrebne mjere s ciljem osiguranja jednakih prava i obaveza roditelja u pogledu pitanja ostvarivanja roditeljskog prava. Bez obzira na status i odnos između roditelja, najbolji interes djeteta mora biti zagarantovan.

Pored navedenog, odredbe Konvencije, tačnije član 16, podcrtava značaj zaštite interesa djeteta, na način da su države potpisnice dužne da u pogledu starateljstva, tutorstva, usvajanja i drugih instituta u domaćim zakonodavstvima postupaju sa posebnom pažnjom, poštujući sve relevantne zakonske propise, kao i odredbe ove Konvencije.

Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe usvojio je Komitet ministara Vijeća Evrope u julu 2007. godine. Seksualno iskorištvanje i seksualna zloupotreba djece dostigla je zabrinjavajući rast i svjesni da takvo devijantno ponašanje ima razarajuće posljedice na djecu i njihovo odrastanje i da je samo na globalnom nivou moguće smanjiti ili u konačnici iskorijeniti ovaj problem, bilo je potrebno ostvariti što veće jedinstvo među državama. Najbolji interes djeteta i njegova dobrobit je vrijednost koju dijele sve države članice

Vijeća Evrope, te je bilo potrebno donijeti sveobuhvatni dokument utemeljen na saradnji i beskompromisnoj borbi kako bi se zaštitio najbolji interes djeteta.

Principi ove Konvencije, normirani u članu 11, propisuju da svaka država potpisnica, je dužna uspostaviti efikasne programe iz raznih oblasti s ciljem pružanja podrške žrvatama seksualnog nasilja, članovima njihovih porodica, kao i svim drugim bliskim osobama. S tim u vezi, države potpisnice će poduzeti neophodne mjere u onim slučajevima u kojim se pretpostavlja da je žrtva seksualnog nasilja dijete. Različite vrste mjera primjenjivati će se u zavisnosti od starosne dobi djeteta.

Članom 14 Konvencije koji se odnosi na pružanje pomoći žrvtama predviđeno je da, u slučajevima kada roditelj ili staratelj, učestvuju u seksualnom nasilju nad djetetom na bilo koji način, mjere navedene u članu 11 ove Konvencije, obavezno moraju obuhvatiti odstranjanje osumnjičenog počinitelja i udaljavanje žrtve iz okruženja u kojem je počinjeno nasilje. Ove mjere poduzimati će se s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta. Kao podršku žrvtama, kao i bliskim osobama iz žrtvinog okruženja i srodnicima, ukoliko je potrebno, svaka država potpisnica dužna je poduzeti mjere radi osiguranja psihološke pomoći.

Konvencija je u članu 18 definisala seksualno zlostavljanje djeteta i za isto predvidjela krivično gonjenje, za svakoga ko sa djetetom koje nema odgovarajuću starosnu dob koju zakon propisuje za stupanje u seksualne odnose, počini seksualnu radnju. Pod pojmom stupanja u seksualne odnose sa djetetom ovaj član konvencije predviđa prisilnu radnju urađenu pod prisilom, prijetnjom počinjenu od strane osobe koja je bliska djetetu i u koju dijete ima povjerenja, a što može biti i član porodice. Posebnim stavom Konvencija normira seksualno nasilje počinjeno nad djetetom koje ima određene mentalne ili fizičke nedostatke.

Svaka od država potpisnica Konvencije će, u skladu sa članom 28, unutar svojih domaćih krivičnih zakonodavstava prilikom odmjeravanja visine kazne za krivično djelo seksualnog nasilja počinjenog nad djetetom, kao otežavajuću okolnost koja utiče na trajanje i vrstu kazne, uzeti u obzir kada je ovim krivičnim djelom: nanesena znatna šteta fizičkom ili mentalnom zdravlju djeteta, kada je riječ o posebno osjetljivoj žrtvi, ukoliko je žrtva mučena, ukoliko je u počinjenju ovog krivičnog djela učestvovalo više osoba, kao i druge okolnosti koje sud uzima u obzir prilikom odmjeravanja kazne svakom počiniocu krivičnog djela. Posebna otežavajuća okolnost, koju će sud uvjek uzeti u obzir je okolnost da je počinilac član porodice djeteta, njemu bliska osoba ili osoba koja je zloupotrijebila povjerenje koje dijete ima prema njoj.

Konvencija o kontaktu koji se tiče djece donesena je 15.05.2003. od strane Vijeća Evrope s ciljem da se dopune: Evropska konvencija o priznavanju i provođenju odluka koje se tiču starateljstva nad djecom i ponovnom stjecanju starateljstva iz 1980. godine, Haška konvencija iz 1980. godine o civilnim aspektima međunarodnog nasilja nad djecom i Haška konvencija iz 1996. godine o nadležnosti, važećem zakonu, priznavanju, provođenju i saradnji u pogledu roditeljske odgovornosti i mjera za zaštitu djece.

Predmet ove Konvencije je da se utvrde zaštitne mjere i garancije kako bi se omogućilo ostvarivanje kontakta između djece i roditelja, zatim saradnja svih nivoa vlasti (zakonodavne, izvršne i sudske) s ciljem unapređivanja kontakata djece, roditelja i ostalih članova porodice.

Članom 4 Konvencije propisano je pravo roditelja i djece da održavaju međusobni kontakt, s tim da svaki kontakt može biti ograničen ili zabranjen najčešće u slučajevima kada je to u najboljem interesu djeteta. Ovim članom propisana je i mogućnost nadziranja kontakta koje dijete ostvaruje sa roditeljem.

Dijete može uspostavljati kontakt i sa ostalim članovima porodice ukoliko je to u njegovom najboljem interesu, a što je predviđeno članom 5 ove Konvencije.

Dijete, shodno članu 6 Konvencije, ima pravo na dostupnost informacija, da bude pitano i da izrazi svoje mišljenje, ukoliko se prema odredbama domaćeg zakonodavstva država potpisnica može smatrati da dijete ima određeni stepen rasuđivanja. Važno je obratiti pažnju na mišljenje, želje i osjećaje djeteta.

Prilikom donošenja odluke, koje se odnose na ostvarivanje kontakta između roditelja i djece, sud je dužan poduzeti sve potrebne mjere, a naročito upoznati oba roditelja o važnosti ostvarivanja i održavanja kontakta sa djetetom, poticati ih na dogovor oko kontakata. Sud će osigurati ostvarivanje kontakata korištenjem različitih metoda za rješavanjem sporova kao što su posredovanje i/ili medijacija. Prije nego što sud doneše odluku u ovakvim slučajevima, potrebno je da pribavi što više informacija, ne samo od roditelja, nego i od drugih organa i osoba, a sve kako bi se osigurao najbolji interes djeteta.

Evropska socijalna povelja (revidirana) je konvencija Vijeća Evrope koja je trebala da dodatno poboljša Evropsku konvenciju o ljudskim pravima koja se uglavnom bavi građanskim pravima. Evropska socijalna povelja je bazirana na zaštiti socijalnih prava građana iz oblasti: radnih uslova, stanovanja, zdravstva, zaštite od siromaštva, socijalne isključenosti, stanovanja, kretanja, prava na štrajk, minimalnog dohotka, prava djece i mlađih na zaštitu, migracija i sl. Prvobitno je potpisana u Torinu 18. oktobra 1961. godine, dok je revidirana u Salzburgu 3. maja 1996. godine. Revidirana verzija je stupila na snagu 1999. godine i ova konvencija u potpunosti zamjenjuje prvobitno potpisani Povelju iz 1961. godine. Ova Povelja, kao i ostale međunarodne konvencije i dokumenti ima nadnacionalnu dimenziju i države potpisnice su dužne da njene preporuke ugrade u svoje zakonodavstvo. Posebno značajan segment ove Povelje, a tiče se nasilja u porodici gdje su žrtve djeca, je dio koji obuhvata zaštitu od ekonomskog nasilja i iskorištavanja djece u ekonomskom smislu.

Kako bi se ostvarila što veća prava i zaštita djece i mlađih od svakog oblika ekonomskog nasilja, sve zemlje koje su ratificirale ovu Povelju dužne su, u skladu sa članom 7, odrediti minimalnu starosnu dob za stupanje u radni odnos. Minimalna starodna dob za stupanje u radni odnos propisana Poveljom je 15 godina starosti, osim ako se radi o lakšim poslovima koji nemaju štetan uticaj na zdravlje djeteta. Kada su u pitanju opasna i nezdrava zanimanja Povelja predviđa minimalnu starosnu dob za zasnivanje radnog odnosa od 18 godina. Sva djeca koja su u radnom odnosu, a podliježu obaveznom obrazovanju, dužna su nastaviti školovanje. U zavisnosti od vrste posla koji se obavlja, mlada osoba se može uputiti i na stručno osposobljavanje koje će se smatrati dijelom radnog dana. Svim mlađim osobama – radnicima poslodavac mora omogućiti plaću i druge naknade. Istim članom Povelje predviđeno je pravo zaposlenih lica, koji imaju manje od 18 godina, četiri sedmice godišnjeg odmora. Mlađima ispod 18 godina ne smije se dozvoliti da rade noću, niti

obavljanje poslova kojim su izloženi različitim fizičkim ili mentalnim opasnostima, a što je svaka od država potpisnica dužna predvidjeti u svojim domaćima zakonodavstvima.

Pravo djece i mlađih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu, normirano članom 17 Povelje, predviđa pravo djece i mlađih da žive i odrastaju u zdravom okruženju koje će poticati njihov psihofizički razvoj. S tim u vezi, države potpisnice Povelje dužne su sarađivati sa svim relevantnim organizacijama kako bi se djeci osiguralo pravo da imaju brigu, odgoj, obrazovanje, te kako bi se u što većoj mjeri zaštitala od nasilja i radne eksplatacije. Povelja u ovom članu propisuje i obavezu država potpisnica da osiguraju besplatno osnovno i srednje obrazovanje svoj djeci i mlađima.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima usvojen je 19.12.1966. od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, a stupio je na snagu 23.03.1976. godine. Ovom Paktu je pristupilo 169 država članica UN-a. Članice Ujedinjenih nacija koje su potpisale ovaj Pakt obavezale su se da će poštovati i da će u svoju pravnu regulativu unijeti odredbe koje se tiču građanskih i političkih prava. Pojedini članovi ovog Pakta naglašavaju pravo na privatni život, zaštitu porodice te zaštitu dječijih prava i sloboda.

Članom 17 Pakta definisana je zabrana bilo koje vrste nezakonitog miješanja u privatni život. Svaka osoba uživa pravo na privatnost, kao i zaštitu od napada ili miješanja u privatni život.

U članu 23, definisana je porodica, kao i obaveza država potpisnica Patka, da je zaštite.

Maloljetnik, na osnovu člana 24 Pakta, ima pravo, bez obzira na sve njegove osobnosti i različitosti, na zaštitu od strane države.

2.4.2. Nasilje u porodici u domaćem zakonodavstvu

Zakoni koji regulišu oblast nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini su na entitetском nivou i na nivou Brčko Distrikta BiH. Na državnom nivou postoje akcioni planovi i strategije za borbu protiv nasilja nad djecom. Zakoni koji regulišu oblast nasilja u porodici na entitetском nivou su: Porodični zakon FBiH, Porodični zakon RS, Krivični zakon FBiH, Krivični zakon RS, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS, Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBIH, Zakon o socijalnoj zaštiti RS, a na nivou Brčko Distrikta BiH primjenju se: Zakon o dječjoj zaštiti Brčko Distrikta BiH, Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta BiH, Krivični zakon Brčko Distrikta BiH i Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH.

Porodični zakon Federacije BiH uređuje i definiše osnovne institute koji su značajni za porodično-pravne odnose kao što je: porodica, brak, odnos roditelja i djece, usvojenje, starateljstvo kao i postupanje nadležnih organa pri rješavanju ovih odnosa.

Prvo poglavje ovog zakona u osnovnim odredbama definiše porodicu i uređuje odnose u njoj, definiše nasilje u porodici i postavlja nadležnu instituciju za pružanje stručne pomoći i rješavanje sporova između članova porodice.

U članu 2 navedena je definicija porodice, koju zakon definiše kao: "životnu zajednicu roditelja i djece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, usvojilaca i usvojenika i osoba iz vanbračne

zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu.¹³ U istom članu zakona normiran je način na koji članovi porodice trebaju urediti svoje odnose. Prvenstveno zaštiti privatnost porodice, osigurati ravnopravnost, jedni drugima pomagati i međusobno se poštivati. Posebno je naglašena obaveza roditelja da u odgoju djeteta zaštiti njegov interes i dobrobit. Zakon ne obavezuje samo članove porodice, nego obavezuje i državu da pruži odgovarajuću zaštitu porodici, djeci, osobama koje nisu sposobne brinuti se o sebi, kao i djeci bez odgovarajućeg roditeljskog staranja.

Porodični zakon FBiH, tačnije član 4, sadrži odredbe o nasilničkom ponašanju bračnih partnera i ostalih članova porodice, te pozivajući se na član 4 Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, pod pojmom nasilničkog ponašanja navodi svaku vrstu psihičkog i fizičkog napada na integritet osobe.

Kada je riječ o nadležnosti organa za postupanje prilikom rješavanja porodičnih odnosa i sporova između bračnih partnera, sporova zbog narušenih odnosa među ostalim članovima porodice, zakon u članu 5 stav 1 navodi nadležnost centara za socijalni rad kao organa starateljstva, sudova i osoba koje su ovlaštene za posredovanje. Pored navedenih organa, u slučajevima kada se utvrdi postojanje kršenja osnovnih ljudskih prava, a naročito ako je ugrožen najbolji interes djeteta, u postupak je potrebno uključiti Ombudsmana FBiH.

U trećem poglavlju ovog zakona, u dijelu prava i dužnosti roditelja i djece, u članu 127, naglašeno je pravo djeteta na zaštitu od svih vrsta nasilja u porodici.

Članom 134 propisana je dužnost roditelja da se brinu o djetetu, omogućavanje zadovoljenja osnovnih životnih potreba, zaštite djeteta od svih vrsta poroka, nasilja i drugih sličnih pojava. Pored navedenih dužnosti, član 135 dodatno nalaže obavezu roditeljima da dijete odgajaju "u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode i solidarnosti, a u skladu sa uzrastom i zrelosti djeteta, unapređivati njegovo pravo i odgovornost na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti."¹⁴

Pri donošenju odluke o staranju nad djetetom, shodno članu 145 i drugim relevantnim članovima ovog zakona, sud je dužan da utvrdi način na koji će dijete održavati kontakt sa roditeljem sa kojim ne živi u zajednici. Vodeći se najboljim interesom djeteta, sud može uvažiti sporazumno odluku roditelja o načinu održavanja kontakata sa djetetom, ali iz istog razloga može te kontakte ograničiti ili zabraniti. U slučajevima kada roditelj koji ne živi sa djetetom u zajednici uznemirava dijete, na prijedlog roditelja sa kojim dijete živi, sud će donijeti rješenje kojim će naložiti organu starateljstva i policijskoj upravi da u konkretnom slučaju pruže podršku i intervenišu.

Mišljenje djeteta, prema članu 149, mora se uvijek uzeti u obzir u skladu sa njegovim uzrastom i zrelosti kada se odlučuje o roditeljskom staranju, kao i povjeravanje odgoja djeteta nadležnoj instituciji ili drugoj osobi.

Po saznanju o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju djeteta, nadležni organ starateljstva je dužan, poštujući odredbu člana 150 ovog zakona, da poduzme sve mjere kako bi se zaštitio najbolji interes djeteta. Također, ovaj organ se obavezuje da dostavi суду svaku pravomoćnu odluku vezanu za konkretni slučaj, ukoliko je pokrenut krivični ili prekršajni postupak u vezi povrede prava djeteta. Prije donošenja bilo koje vrste mjere, nadležni organ starateljstva će ispitati dijete, ukoliko je

¹³ Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 2, Službene novine FBiH, broj 31/14

¹⁴ Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 135, Službene novine FBiH, broj 31/14

moguće da dijete shvati značaj tog ispitivanja. Dobijeno mišljenje djeteta o okolnostima konkretnog slučaja uvijek će se uzeti u obzir prilikom odlučivanja o mjeri oduzimanja ili ograničavanja roditeljskog staranja.

Član 151 propisuje da ukoliko se utvrde propusti u vršenju roditeljskih dužnosti i brizi o djetetu, organ starateljstva je dužan prvenstveno upozoriti roditelje, a eventualno će ih uputiti na savjetovanje i pružanje pomoći.

Roditelji kojima je potrebna pomoć, prema članu 152 ovog zakona, prilikom odgoja djeteta ili u slučajevima ako su zanemarili brigu o djetetu, organ starateljstva je dužan odrediti nadzor nad vršenjem roditeljskog prava na način da može imenovati osobu koja će direktno nadzirati roditelje i njihovo ponašanje prema djetetu, kontinuirano pratiti vršenje roditeljskog staranja i vezano za to dostavljati izvještaje organu starateljstva. Obaveza je i roditelja da sarađuju sa organima starateljstva, te da i oni dostavljaju izvještaje o svim aktivnostima koje poduzimaju prema djetetu. Ukoliko su odnosi između djece i roditelja u tolikoj mjeri narušeni, nakon utvrđivanja svih okolnosti u vanparničnom postupku, vodeći se članom 153, sud će donijeti odluku o povjeravanju čuvanja i odgoja djeteta drugoj osobi ili ustanovi. Najčešći razlozi donošenja ovakve odluke jesu ugrožavanje interesa djeteta, zanemarivanje, nasilje u porodici ili kada je nastupio poremećaj u odgoju djeteta. Čak i u slučajevima kada se donosi ovakva odluka, ostale dužnosti roditelja prema djetetu ne prestaju. Tek kada utvrdi da je u najboljem interesu djeteta da živi sa roditeljima, sud može odlučiti o ponovnom vraćanju prava roditelju da živi sa djetetom.

Kada je ponašanje roditelja takvo da zanemaruje roditeljske dužnosti, napušta dijete, ne brine se o njemu, ne štiti ga, i u drugim slučajevima kada to sud utvrdi, donosi se odluka o oduzimanju roditeljskog staranja. Naročito će se razmotriti donošenje ove odluke u slučajevima kada je dijete fizički ili psihički zlostavljan od strane roditelja. Također, i u drugim slučajevima takšativno nabrojanim u članu 154, "grubo zanemarivanje dužnosti postoji naročito u slučajevima ako roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja djeteta duže od tri mjeseca, ne pridržava se ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, ne sprečava dijete u uživanju alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava, kao i maloljetnu osobu mlađu od 16 godina u kasnim noćnim izlascima"¹⁵, sud će donijeti odluku o oduzimanju roditeljskog staranja. Ukoliko je roditelju oduzeto pravo da živi sa djetetom, a u periodu od jedne godine i dalje nastavi sa neobavljanjem svojih roditeljskih dužnosti, roditeljsko staranje mu se može oduzeti. Nakon što sud doneše odluku o izricanju ove mjere kojom roditeljima ili jednom roditelju oduzima roditeljsko staranje, radi zaštite djeteta, organ starateljstva će imenovati posebnog staratelja za svo vrijeme trajanja ove mjere. Sve obaveze i prava roditelja prema djetetu prestaju u slučaju oduzimanja roditeljskog staranja, a ponovo se uspostavljaju odlukom suda kada prestanu razlozi koji su prvenstveno doveli do oduzimanja roditeljskog staranja.

Porodični zakon Republike Srpske u pogledu odredbi koje se odnose na nasilje u porodici sadrži jednakе odredbe kao i Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine.

Krivični zakon Federacije BiH sadrži odredbe o nasilju u porodici. Ovim zakonom definiše se pojam krivičnog dijela "nasilja u porodici", kao i propisane kazne za ovo krivično dijelo.

¹⁵ Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 154, Službene novine FBiH, broj 31/14

Član 222 propisuje da će se smatrati da je počinio krivično djelo nasilje u porodici svako onaj "ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelevitost ili psihičko zdravlje člana svoje porodice"¹⁶. Isti član propisuje i kazne za ovo krivično djelo koje mogu biti u vidu novčane kazne ili kazne zatvora u trajanju do jedne godine. Međutim, ukoliko se opisano krivično djelo počini prema članu porodice iz zajedničkog domaćinstva, pored novčane kazne predviđena je dužna kazna zatvora u trajanju do 3 godine. U ostalim stavovima ovog člana navedene su otežavajuće okolnosti prilikom izvršenja ovog krivičnog djela te kazne predviđene za isto. Najteža predviđena kazna zatvora predviđena u našem zakonodavstvu, kazna dugotrajnog zatvora, izreći će se onome ko usmrti člana porodice kojeg je prethodno zlostavlja.

Krivični zakon Republike Srpske za krivično dijelo nasilja u porodici predviđa nešto blaže kazne u smislu dužine trajanja kazne zatvora.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH stupio je na snagu 2013. godine, a 2021. godine Parlament FBiH usvojio je dopune ovog zakona. Navedenim zakonom uređene su oblasti zaštite od nasilja u porodici, definisan je pojam porodice i nasilja u porodici, zatim propisane su vrste, svrhe i izricanje zaštitnih mjeru. Pored kazni propisanih Krivičnim zakonom FBiH, ovaj zakon također propisuje kaznene odredbe, odnosno prekršajne sankcije. U daljem tekstu bit će citirani članovi zakona koji se odnose na problem i predmet ovog istraživanja.

Pojam nasilja u porodici definisan je u članu 7 ovog zakona gdje je navedeno koja se sve ponašanja smatraju nasiljem u porodici. Nasiljem u porodici će se prema ovom zakonu smatrati svaka radnja kojom jedan član porodice drugom članu nanosi: "fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice."¹⁷ Radnjama kojima se može izvršiti nasilje u porodici, shodno odredbama ovog člana su: primjena fizičke sile, vrijeđanje, verbalni napadi, izazivanje opasnosti prema drugom članu porodice, zanemarivanje odgoja djece, seksualno uzinemiravanje, prouzrokovanje straha, nepružanje pomoći članu porodice koji je u potrebi i druge vrste radnji koje su taksativno nabrojane.

Članom 8 zakon predviđa obavezu prijavljivanja nasilja u porodici svim licima koji u obavljanju svoje dužnosti imaju saznanja o počinjenom nasilju u porodici, te su dužni čim posumnjaju na eventualno postojanje nasilja u porodici isto prijaviti policijskim organima. Također, prijavu može izvršiti i svaki građanin koji ima ova saznanja. Zakon predviđa i pravo žrtve da može prijaviti nasilje. Prekršajno će odgovarati svako onaj ko ima saznanja o postojanju nasilja u porodici, a isto ne prijavi.

Nadležni organi, prvenstveno policija i organ starateljstva, shodno članu 33 zakona, ukoliko se ukaže potreba dužni su žrtvu privremeno smjestiti u sigurnu kuću ili drugu sličnu ustanovu, s ciljem zaštite sigurnosti same žrtve.

---

¹⁶ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 222, Službene novine FBiH, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

¹⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH, član 7, Službene novine FBiH, br. 20/2013 i 75/2021

Ukoliko organ starateljstva utvrdi da je bolje za žrtvu da se smjesti u odgovarajuću ustanovu ili drugu porodicu, isto će obezbijediti uz saglasnost žrtve.

S ciljem sprječavanja i prevencije nasilja u porodici, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donosi strategiju za prevenciju nasilja u porodici, te osigurava sredstva za provođenje, što je definisano članom 36 zakona.

Članom 37 normirane su mjere koje vlade kantona usvajaju s ciljem prevencije nasilja. U pitanju su dvogodišnji programi mjera koji imaju za cilj da se preventivno djeluje na nivou kantonalnih i općinskih organa kako bi se u što većoj mjeri suzbilo nasilje u porodici. Programi treba da sadrže aktivnosti edukacije policijskih službenika, sudija, zaposlenika organa starateljstva, odgajatelja, nastavnika, zdravstvenih radnika i drugih srodnih zanimanja, uspostavljanje registra nasilnih osoba i žrtava nasilja, uspostavljanje kordinacionog tijela koje će nadzirati rad nadležnih organa i provedbu ovih mjera, poduzimanje mjera zaštite žrtava koje su zbrinute u sigurnim kućama i sličnim ustanovama socijalne zaštite.

Obaveza nadležnih policijskih organa, shodno članu 41, je da po saznanju o postojanju nasilja u porodici odmah obavijesti organ starateljstva, a u slučajevima kada je već izrečena zaštitna mjeru, dužna odmah obavijestiti sud o nepoštivanju izrečene mjeru, te istovremeno predložiti izricanje novčane kazne.

Nakon što nadležni sud izrekne određenu mjeru, organ starateljstva je dužan, u skladu sa članom 42, pratiti da li se osoba pridržava izrečenog, te o tome obavještavati sud. Organ starateljstva je nadležan da predloži ukidanje mjeru, nastavak izvršavanja mjeru ili može predložiti da se postojeća mjeru zamjeni drugom odgovarajućom mjerom.

Provedbu ovog zakona vrši Federalno ministarstvo pravde, a Vlada FBiH jednom godišnje podnosi izmještaj Parlamentu FBIH o provedbi zakona.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske donesen je godinu dana prije nego isti zakon u Federaciji BiH, tačnije 2012. godine. Zaštita od nasilja u porodici je ovim zakonom detaljnije obrazložena. Većina odredbi ovog zakona slična je odredbama federalnog zakona, s tim da u ovom zakonu jedan od članova propisuje da je dijete žrtva i ukoliko je bilo prisutno prilikom vršenja nasilja prema drugom članu porodice, iako radnje nasilja nisu preduzete prema njemu. Važno je napomenuti da ovaj zakon propisuje i osnivanje Savjeta za suzbijanje nasilja u porodici čiji je osnivač Vlada Republike Srpske i koji ima za cilj da prati i nadzire provođenje i izricanje mjeru.

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije BiH usvojen je 1999. godine od strane Parlamenta FBIH, sa izmjenama i dopunama 2004., 2006., 2014. je doneseno rješenje Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na ovaj zakon, 2016., 2017. i 2018. godine. Za predmet našeg istraživanja ovaj zakon je važan jer pobliže reguliše pitanja ko se može smatrati korisnikom prava socijalne zaštite, definiše pojам djeteta bez roditeljskog staranja i uređuje pitanje smještaja u ustanovu socijalne zaštite.

Članom 12 ovog zakona definisano je ko se može smatrati korisnikom socijalne zaštite. U smislu ovog zakona to mogu biti: zanemarena i zapuštena djeca, djeca bez roditeljskog staranja, osobe ometene u razvoju i invalidne osobe, starije osobe koje nemaju porodično staranje, porodice koje su u socijalnoj potrebi. Zakon prevdiđa da kantonalni zakoni mogu proširiti krug lica koje mogu koristiti pravo na socijalnu zaštitu.

U skladu sa članom 13, dijete bez roditeljskog staranja se smatra "dijete bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost."¹⁸

Zanemarenim djetetom smatrat će se, u skladu sa članom 13 ovog zakona, "dijete koje zbog nedovoljnog nadzora i brige roditelja, te negativnog uticaja sredine, narušava opće prihvocene norme ponašanja"¹⁹, dok se pod pojmom odgojno zapuštenog djeteta smatra "dijete koje svojim ponašanjem narušava opće prihvocene norme i vrši prekršaje ili krivična djela."²⁰ Zakon pod pojmom djeteta čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama smatra dijete "čiji roditelji zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti da mu osiguraju normalne uvjete za pravilan odgoj, fizički i psihički razvoj."²¹

U pogledu odredbi vezanih za smještaj u ustanove socijalne zaštite, članom 41, definisano je da djeca koja su u potrebi, a iste ne mogu ostvariti u okviru svoje porodice, ostvaruju pravo na smještaj u ustanove socijalne zaštite. Na temelju mišljenja odgovarajuće ustanove, u skladu sa članom 42, nadležni centar za socijalni rad odlučuje o smještaju djeteta u odgovarajuću ustanovu socijalne zaštite, te o smještenom licu nastavlja voditi brigu i pratiti ga za vrijeme trajanja boravka u ustanovi. Ukoliko postoji odluka nadležnog centra za socijalni rad, svaka ustanova socijalne zaštite je dužna prihvati i zbrinuti dijete osim ukoliko je njen kapacitet popunjeno i ukoliko navedena ustanova ne može pružiti uslugu, ukoliko to nije u okviru njene djelatnosti.

Na nivou kantona doneseni su zakoni koji uređuju i proširuju oblast socijalne zaštite.

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske usvojen je od strane Narodne skupštine Republike Srpske, objavljen u službenom glasniku, 2012. sa izmjenama i dopunama 2016., 2017., 2020. i 2022. godine. Nadležnost za socijalnu zaštitu zakon je propisao entitetski nivo i nivo lokalne zajednice. Kao što je to slučaj i sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije BiH, i ovaj zakon određuje ko se može smatrati korisnikom socijalne zaštite, osnivanje ustanova socijalne zaštite kao i njihova nadležnost, smještaj

¹⁸ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, član 13, Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018

¹⁹ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, član 13, (Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018

²⁰ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, član 13, Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018

²¹ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, član 13, Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018

u hraniteljsku porodicu, podršku djeci ometenoj u razvoju i djeci čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, određivanje novčane i savjetodavne pomoći i podrške, nadležnost Zavoda za socijalnu zaštitu i centara za socijalni rad.

U **Brčko Distriktu BiH** na snazi su Zakon o dječijoj zaštiti Brčko Distrikta BiH («Službeni glasnik Brčko Distrikt BiH», br. 1/03, 4/04, 21/05, 19/07, 2/08 i 51/11), Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta BiH («Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», br. 1/03, 4/04, 4/04, 19/07, 2/08), Krivični zakon Brčko Distrikta BiH i Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, broj 44/11).

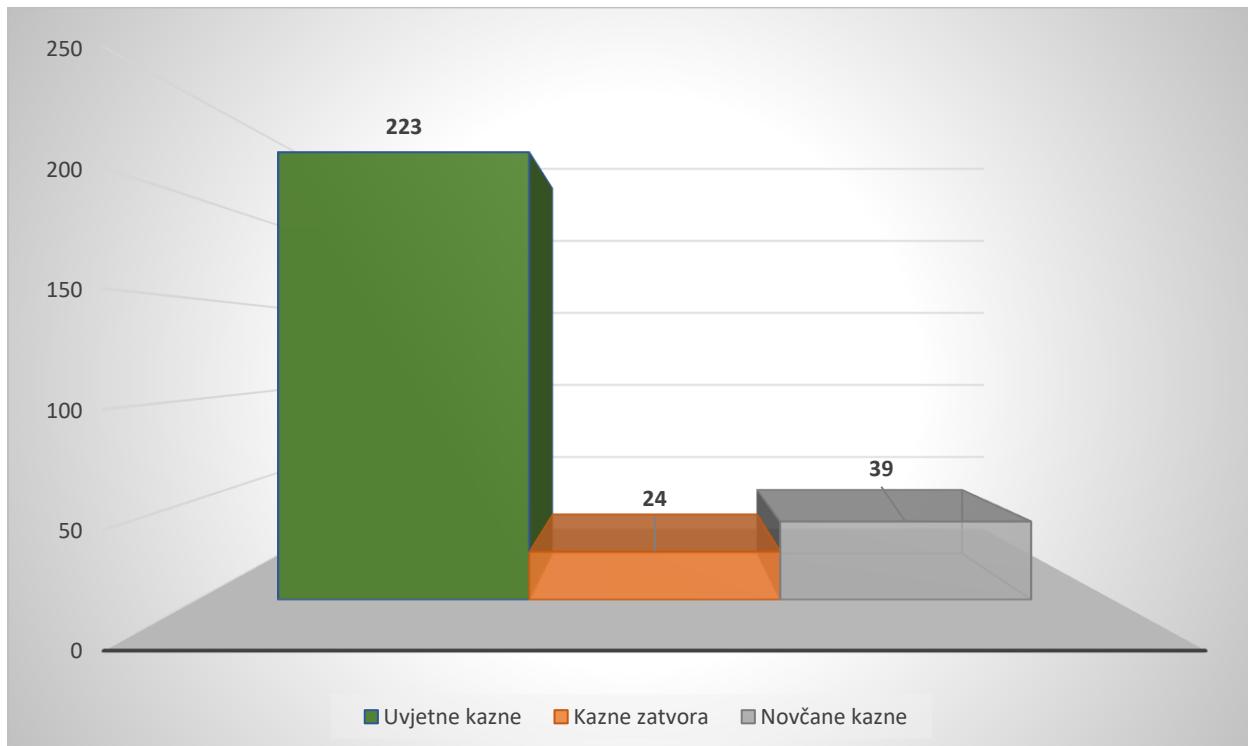
2.5. Primjena krivičnih i porodično-pravnih odredbi u slučajevima nasilja u porodici

2.5.1. Krivičnopravne sankcije izrečene za krivično djelo nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini

Uzimajući u obzir vrstu i visinu krivičnopravnih sankcija, previđenih za krivično djelo nasilje u porodici, KZ FBiH kao najblažu kaznu predviđa novčanu kaznu, dok je najstrožija kazna dugotrajanog zatvora predviđena u slučajevima kada nastupi smrt žrtve. Međutim, posmatrajući praksu domaćih sudova, vidljivo je da u slučajevima nasilja u porodici sud najčešće izriče uvjetnu kaznu zatvora ili novčanu kaznu. Stvaranjem ovakve sudske prakse umanjuje se značaj društvenog problema nasilja u porodici, te stvara mogućnost ponavljanja krivičnog djela i to ima loš uticaj na druge što je i osnovna svrha kažnjavanja. Preporuke međunarodnih konvencija i međunarodnih institucija su da se u slučajevima nasilja u porodici pooštire kazne i, kada se ostvare uslovi, izriču kazne zatvora.

U sklopu Programa Misije OSCE-a za praćenje rada pravosudnog sektora urađena je detaljna analiza pravomoćno riješenih predmeta nasilja u porodici u FBiH, RS-u i Distriktu Brčko u periodu od 2004. do 2010. godine. Za predmete nasilja u porodici izrečeno je ukupno 289 kazni.

Grafikon 1. Pravomoćno riješeni predmeti nasilja u porodici u FBiH, RS-u i Distriktu Brčko u periodu od 2004. do 2010. godine.

Izvor: Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, (2011.), "Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini", OSCE, Sarajevo, str. 52.

Analizom je ustanovljeno da je **"uvjetne kazne** dobilo čak 223 počinjaca ili 77,2 %, **kaznu zatvora** samo 24 počinjaca ili 8,3 %, dok je **novčana kazna** izrečena za 39 počinjaca ovog krivičnog dijela ili 13,5 %."²²

Istraživanje koje je proveo Program Misije OSCE-a za praćenje rada pravosudnog sektora u periodu od 2004. godine do 2010. godine pokazao je da su se uvjetne kazne kao najdominantnije izricale za različita djela nasilja u porodici – šamaranje, udaranje, premlaćivanje, nanošenje tjelesnih povreda, prijetnje vatrenim ili hladnim oružjem, oštećenje zajedničke imovine, psihičko zlostavljanje, verbalne prijetnje smrću. Najčešće žrtve kod uvjetnih osuda su bile žene, djeca i starije osobe.

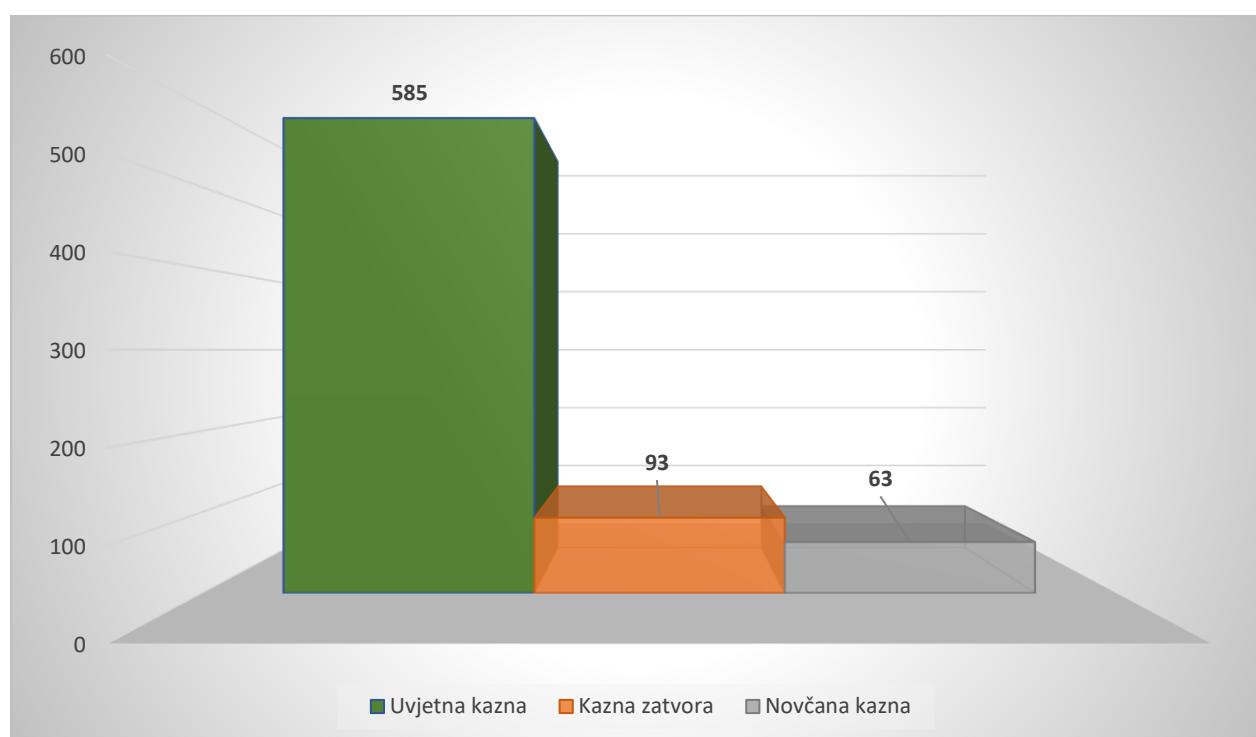
Dalje, analizom je ustanovljeno da je poražavajuće mali broj kazni zatvora koje su izrečene bile u trajanju od jednog do šest mjeseci (70,8%), dok su kazne u trajanju od šest mjeseci do godinu dana zatvora izrečene u 25% slučajeva.

²² Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, (2011.), "Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini", OSCE, Sarajevo, str. 52.

Program Misije OSCE-a za praćenje rada pravosudnog sektora analizirajući visinu novčanih kazni došao je do podatka da je čak u 68% slučajevi izrečena novčana kazna u iznosu do 1000 KM, a maksimalna novčana kazna koja je izrečena bila je 4500 KM.

Uvidom u druga istraživanja i prema podacima VSTV-a dobijenih na zahtjev grupe autora za studiju "Ponovno čitanje i analiza presuda za nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini" i narednih godina trend zabrinjavajuće niskih kazni za krivično djelo nasilje u porodici se nastavio i ne postoje značajnija odstupanja u odnosu na OSCE-ovo istraživanje za period od 2004. do 2010. godine.

Grafikon 2. *Pravomoćno riješeni predmeti nasilja u porodici u FBiH, RS-u i Distriktu Brčko u 2016. godini*

Izvor: Podaci VSTV-a o slučajevima nasilja u porodici u 2016. godini dobijeni na zahtjev grupe autora (2019.) "Ponovno čitanje i analiza presuda za nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini", Atlantska incijativa, Sarajevo

Uvjetne kazne su i dalje najčešće izricane, dok su za razliku od OSCE-ovog šestogodišnjeg istraživanja, u 2016. godini kazne zatvora nešto češće, ali i dalje nesrazmjerne u odnosu na uvjetne kazne, izricane u odnosu na novčane kazne.

Uzimajući u obzir istraživanje OSCE-a i zvanične podatke VSTV-a dolazimo do zaključka da su kazne za krivično djelo nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini izuzetno niske i neadekvatne, te da kao takve šalju veoma lošu poruku potencijalnim nasilnicima i povratnicima u ovo krivično djelo, a na nasilje u porodici, kao globalnom problemu, se gleda kao krivičnom djelu manje društvene opasnosti. Prevencija nasilja u porodici, uzimajući u obzir visinu izrečenih kazni u Bosni i Hercegovini, je dosta otežana, budući da se kaznama ne šalje djelotvorna poruka i ne odvraća od vršenja krivičnog djela.

2.5.2. Nasilje u porodici kroz porodično-pravni okvir u Bosni i Hercegovini

Porodično-pravni odnosi u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine uređuju se PZ FBiH i PZ RS u kojima su, između ostalog, regulisana prava i obaveze roditelja i djece. Roditelji kroz institut roditeljskog staranja, ostvaraju prava i dužnosti da se brinu o životu i zdravlju djeteta tako što će mu obezbijediti i zadovoljiti potrebe za hranom, smještajem, odjećom, obućom, školovanjem, zdravstvenom zaštitom, higijenom i odrastanjem u sigurnom okruženju. Ukoliko su pobrojane potrebe narušene i ne zadovoljavaju se na adekvatan način, nadležni organi su dužni da intervenišu kako bi se zaštitio najbolji interes djeteta. Nadležni organi koje propisuju PZ FBiH i PZ RS, a koji su dužni intervenisati kada je ugrožen najbolji interes djeteta su: nadležni organ starateljstva i nadležni sud. Mjere za zaštitu prava i interesa djeteta koje može izreći organ starateljstva ili sud, u zavisnosti od okolnosti, su:

- Upozorenje na propuste i pružanje pomoći;
- Nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja;
- Oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom;
- Oduzimanje roditeljskog staranja;

Mjere za zaštitu prava i interesa djeteta donosi organ starateljstva ili nadležni sud u zavisnosti od stepena povrede prava i interesa djeteta. Ukoliko je blaže povrijeđen interes djeteta, mjeru donosi organ starateljstva. Kod težih povreda i kada je interes djeteta teže povrijeđen, tu odluku donosi nadležni sud i ta odluka je obično represivne prirode (oduzimanje roditeljskog staranja).

Upozorenje na propuste i pružanje pomoći je prva mjera koju može izreći organ starateljstva kada su narušeni porodični odnosi i kada se roditeljsko staranje ne izvršava u skladu sa propisima. Kod ove mjere nekada je dovoljno samo upozorenje, a nekada je organ starateljstva dužan da pruži pomoć roditeljima u otklanjanju socijalnih, psiholoških, materijalnih i svakih drugih problema. Organ starateljstva će pomoći roditeljima na način da će ih uputiti u odgovarajuću ustanovu (savjetovalište, zdravstvena, odgojna, socijalna ustanova).

Nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja je mjera koju donosi organ starateljstva ukoliko prethodna mjera "upozorenje na propuste i pružanje pomoći" nije dala željeni rezultat. Organ starateljstva izreći će ovu mjeru ukoliko je došlo do ozbiljnog zanemarivanja zdravlja i odgoja djeteta. Roditelji su ovom mjerom dužni da redovno posjećuju organ starateljstva i one ustanove koje su određene programom nadzora (savjetodavne, odgojne, socijalne, zdravstvene), a dijete može biti upućeno na dnevne tretmane u ustanove istog tipa. Organ starateljstva je dužan da prati djetetov razvoj, buduće odnose u porodici, da podnosi redovne izvještaje o nadzoru. Nadzor može trajati najkraće do 3 mjeseca od kako je određen. (PZ FBIH)

Oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom donosi sud kada je interes djeteta ozbiljno ugrožen i kada se on ne može zaštiti osim ukoliko se dijete izuzme iz porodice. Najčešći razlozi za oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom su ugrožavanje života i zdravlja djeteta, ozbiljno zanemarivanje u odgoju i obrazovanju, veći poremećaji u odgoju, nesprječavanje drugog roditelja ili člana porodice u zanemarivanju djeteta. Pravo roditelja da živi sa djetetom zagarantovano je Evropskom konvencijom o ljudskim pravima osim ako najbolji interes djeteta nije ozbiljno

ugrožen. Sud mora biti posebno oprezan kada oduzima roditelju pravo da živi sa djetetom. Dijete se povjerava na čuvanje i odgoj drugoj porodici ili ustanovi socijalne zaštite. Oduzimanjem roditelju prava da živi s djetetom prestaje njegova obaveza o čuvanju, odgoju i obrazovanju, a briga o imovini, zastupanje i izdržavanje ostaje kao pravo i dužnost roditelja. Ukoliko sud nije odredio drugačije, roditelji kojima je oduzeto pravo da žive sa djetetom dužni su da održavaju lične kontakte. Organ starateljstva dužan je imenovati i dodijeliti posebnog staratelja djetu. Mjera oduzimanja roditelju prava da živi s djetetom može trajati do godinu dana i za to vrijeme moraju biti otklonjeni svi oni razlozi koji su doveli do oduzimanja djeteta i stvoreni uslovi za njegov povratak u porodicu. Oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom donosi sud u vanparničnom postupku. Postupak pred sudom može pokrenuti dijete, drugi roditelj, organ starateljstva ili sud po službenoj dužnosti.

Oduzimanje roditeljskog staranja predstavlja najrigorozniju i najrepresivniju mjeru koju sud može izreći roditelju ukoliko dođe do ozbiljnije povrede u vršenju roditeljskog staranja. Ukoliko su sigurnost, zdravlje i opšte stanje djeteta grublje zanemareni, kada roditelj roditeljsko pravo ne izvršava u interesu djeteta, kada u velikoj mjeri zanemari svoje obaveze prema djetu (kod slabijeg stepena zanemarivanja obično se izriče mjeru nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog prava), kada napusti dijete, kada ga zlostavlja, kada ne izvršava preostala prava i obaveze u trenutku kada mu je izrečena mjeru "oduzimanja roditelju prava da živi sa djetetom" (obaveza staranja o imovini, zastupanje, izdržavanje, održavanje kontakata ukoliko sud nije drugačije odredio), sud u vanparničnom postupku donosi mjeru oduzimanja roditeljskog staranja. Zahtjev za ovom mjerom može pokrenuti roditelj, dijete, organ starateljstva ili sud po službenoj dužnosti. Postupak za oduzimanjem roditeljskog staranja mora biti veoma brz te se mora izvršiti najkasnije 15 dana od pokretanja samog postupka. Dijete će u ovom postupku imati posebnog staratelja koji će zastupati njegova prava. Nakon što sud doneće mjeru "oduzimanja roditeljskog staranja" prestaju sva prava i obaveze roditelja, osim obaveze izdržavanja djeteta, dijete i dalje ima posebnog staratelja sve dok se ne stavi pod starateljstvo, ne usvoji ili ne smjesti u ustanovu socijalne zaštite. Ukoliko je samo jednom roditelju oduzeto roditeljsko staranje, starateljstvo nad djetetom može biti povjereni drugom roditelju pod uslovom da ne živi u zajednici sa roditeljom kome je oduzeto roditeljsko staranje, jer se u suprotnom slučaju ne bi mogao adekvatno zaštiti najbolji interes djeteta. Roditelj kojem je oduzeto roditeljsko staranje, dijete, organ starateljstva ili sud po službenoj dužnosti može pokrenuti postupak vraćanja roditeljskog staranja ukoliko je došlo do prestanka razloga zbog kojeg mu je roditeljsko staranje i oduzeto.

Osim mjera koje izriče organ starateljstva ili sud, kada je došlo do povrede roditeljskog staranja, kada se desi nasilje u porodici, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i RS propisao je izricanje zaštitnih mjeru koje uključuju: udaljavanje nasilnika iz stambenog objekta, lišavanje slobode, zabranu približavanja žrtvi, zabranu daljnog uznemiravanja i uhođenja žrtve, osiguranje žrtve od nasilnika, obavezna psihosocijalna rehabilitacija, liječenje od ovisnosti ukoliko je nasilnik ovisnik o psihoaktivnim supstancama. Zaštitna mjeru se izriče na zahtjev žrtve, policije, centra za socijalni rad ili je izriče sud po službenoj dužnosti.

U Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i RS jasno su propisane nadležnosti i aktivnosti policije, centara za socijalni rad, sudova i tužilaštava. Pored zaštite žrtava nasilja, pomoći i upućivanju nasilnika na rehabilitaciju, centri za socijalni rad su dužni da vode evidenciju o izricanju zaštitnih mjeru, te da prate implementaciju zaštitnih mjeru i obavještavaju nadležni sud o

realizaciji istih. Na osnovu uvida u "Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU "Centar za socijalni rad" Sarajevo za 2020. godinu", a kada je u pitanju nasilje u porodici, pod zaštitnom mjerom su 273 osobe , 317 osoba je štićeno ovom mjerom.²³

Tabela 1. Izrečene zaštitne mjere u Kantonu Sarajevo od strane suda, za nasilje u porodice, u 2020. godini

SLUŽBA	Broj osoba koje su štićene zaštitnom mjerom	Broj nasilnih osoba kojima su izrečene zaštitne mjere	Broj obavještenja nadležnom sudu o izvršenju zaštitne mjere	Broj predloženih prekida zaštitne mjere	Broj predloženih produženja mјere	Broj predloženih zamjena mјere drugom mjerom	Broj dostavljenih izvještaja nadležnom sudu
Stari Grad	22	21	0	0	0	0	19
Centar	48	46	20	2	2	0	120
Novo Sarajevo	58	54	139	1	1	1	139
Novi Grad	51	47	20	0	1	0	31
Iliđa	52	43	120	1	1	1	71
Hadžići	34	19	36	0	0	0	36
Vogošća	20	19	17	0	1	0	18
Ilijaš	32	24	24	0	0	0	24
Ukupno	317	273	376	4	6	2	458

Izvor: JU Centar za socijalni rad Sarajevo, (2021.), "Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU "Centar za socijalni rad" Sarajevo za 2020. godinu", Sarajevo, str. 35.

²³ JU Centar za socijalni rad Sarajevo, (2021.), "Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU "Centar za socijalni rad" Sarajevo za 2020. godinu", Sarajevo, str. 35.

2.5.3. Implementacija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBIH i RS

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBIH i RS doživio je izmjene i dopune nekoliko puta. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBIH posljednje izmjene i dopune doživio je 2021. godine, a Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS 2019. godine. Kod oba zakona posljednje izmjene i dopune odnose se na uvođenje instituta "osobe od povjerenja". Institut "osobe od povjerenja" podrazumijeva lice koje daje podršku žrtvi porodičnog nasilja da sa što manje trauma podnese zlostavljanje. Osoba od povjerenja može biti bilo ko u koga žrtva ima povjerenje. U sudskim procesima žrtva nerijetko izbjegava odgovore na neugodna pitanja. Da bi se to olakšalo i da bi se kroz sudski postupak dobilo što više informacija, zakonodavac je uveo institut "osobe od povjerenja". Institut "osobe od povjerenja" u praksi nije sistemski riješen, jer je i dalje potrebno odobrenje od strane institucija kada ovu osobu žrtva dovede sa sobom na davanje izjave u policiju ili davanje izjave u tužilaštvu. Nerijetko se dešava da zbog same delikatnosti slučaja osobi od povjerenja bude uskraćeno da bude u prisustvu žrtve.

Nove izmjene i dopune Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS iz 2019. godine donose značajniju novinu tako što se djelo nasilja u porodici ne tretira više kao prekršaj nego kao krivično djelo. Nažalost, KZ RS i KZ FBIH nisu u potpunosti usklađeni sa međunarodnim konvencijama u oblasti zaštite žrtava nasilja u porodici. Naime, ova dva zakona prave razliku između djeteta i maloljetnika. Visina kazne zavisiće od toga da li je djelo izvršeno prema maloljetniku ili prema djetetu. Međunarodnim konvencijama propisano je da se djetetom smatra osoba mlađa od 18 godina.

Iako oba entitetska zakona jesno i decidno propisuju način osnivanja i finansiranja sigurnih kuća kao institucija socijalnog zbrinjavanja i zaštite žrtava nasilja, prije svega žena i djece, postoje ogromni problemi u finansiranju ovih institucija. Naime, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBIH i RS propisuje da sigurnu kuću može osnovati pravno ili fizičko lice koje ispunjava uvjete i da se finansiranje sigurnih kuća vrši na način da entitetski nivo učestvuje sa 70% sredstava iz budžeta, dok kantonalni, odnosno lokalni nivo u RS, učestvuje sa 30 % sredstava iz budžeta. Nažalost, iako je finansiranje sigurnih kuća sistemski riješeno kroz Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBIH i RS, one se pretežno finansiraju iz donacija i putem međunarodnih fondova. Institucionalno finansiranje sigurnih kuća prisutno je samo u Kantonu Sarajevo nakon što je Vlada KS 2021. godine donijela odluku o preuzimanju finansiranja. U Bosni i Hercegovini postoji samo 8 sigurnih kuća sa veoma skromnim kapacitetima, a koje pružaju utočište žrtvama porodičnog nasilja. Na prostoru FBIH postoji 5 sigurnih kuća i to u: Sarajevu, Zenici, Tuzli, Mostaru i Bihaću, dok su na prostoru RS prisutne 3 sigurne kuće i to u: Banjoj Luci, Modrići i Bijeljini. Važno je spomenuti da u Brčko Distriktu BiH, kao zasebnom nivou vlasti u Bosni i Hercegovini, ne postoji sigurna kuća.

Na osnovu prethodnih istraživanja koja su provođena vidljivo je da Zakon o zaštiti od nasilju u porodici u oba bosanskohercegovačka entiteta ne daje željene rezultate. Ključni problemi u implementaciji Zakona o zaštiti nasilja u porodici su:

- Žrtve nasilja u porodici i dalje su neohrabrene kada je u pitanju prijavljivanje nasilnika;
- Svi oni koji su dužni da prijave slučaj nasilja u porodici često to ne čine zbog pogrešnog stava nemiješanja u privatni život drugih osoba;

- Krivičnopravne sankcije, za djela nasilja u porodici, i dalje su poražavajuće niske, s obzirom da je broj zatvorskih kazni u odnosu na uvjetne i novčane kazne nesrazmjerno nizak.
- Sigurne kuće, kao ustanove zaštite žrtava porodičnog nasilja, i dalje nemaju riješeno finansiranje i način osnivanja;
- Institut "osobe od povjerenja" nije sistemski jasno riješen i definisan;
- Krivični zakoni F BiH i RS nisu u potpunosti usklađeni sa međunarodnim konvencijama čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina.

2.6. Subjekti prevencije, zaštite i podrške djeci žrtvama nasilja u porodici

Nasilju u porodici kao društvenom problemu koji je u naglom porastu i u našem društvu potrebo je posvetiti posebnu pažnju. Veliku ulogu u preveniranju ovog društvenog problema imaju posebno odgojno-obrazovne ustanove, centri za socijalni rad, policija, tužilaštva, sudovi i ustanove zdravstvene zaštite.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova morala bi posvetiti mnogo više pažnje u edukaciji nastavnog kadra kako bi što bolje prepoznao simptome kod djece koja su žrtva nasilja u porodici. U okviru nastavnih planova i programa djeca u školi uče o svojim pravima, odnosima između spolova, prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju. Obrazovanje koje ima za cilj da ukaže na pogubnost nasilja u porodici djecu jasno priprema na situaciju u kojoj se jednog dana i sami mogu naći, kao i na to da je svaki oblik nasilja strogo zabranjen. Edukacija iz ove oblasti im pomaže da znaju prepoznati nasilje, kao i da znaju kome se sutra obratiti i tražiti pomoć ukoliko se nasilje u porodici dogodi. Djeca u predškolskoj dobi često ne znaju da verbalizuju da se nasilje u porodici desilo. Znakovi koje dijete u predškolskoj dobi pokazuje a koji bi mogli upućivati da je izloženo nasilju su: fizička bol, modrice, mokrenje u dobi kad to nije primjereno, isprekidan san, povučenost, strah od odraslih ili od određene osobe, agresivnost, pretjerana ljubaznost i slično. Djeca školske dobi, zavisno od uzrasta, iako znaju da verbalizuju da se nasilje desilo, često to prikrivaju zbog osude od strane vršnjaka. Nerijetko se žale na fizičku bol, povučeni su, pasivni, nerijetko pretjerano poslušni i ljubazni, imaju odsustvo koncentracije na nastavi, često izostaju iz škole, imaju loš opći uspjeh, nerijetko i strah od neuspjeha u školi. Djeca adolescentne dobi, a koja su žrtva porodičnog nasilja nerijetko se zatvaraju u sebe, odaju se uživanju alkohola i opojnih supstanci, bježe od kuće, često na budućnost gledaju s pesimizmom, imaju suicidalne misli, imaju manjak empatije prema drugim žrtvama, imaju nisko samopoštovanje i slično. Budući da su kod nas i dalje prisutni stereotipi kada je nasilje u porodici u pitanju, pa i od strane ljudi zaposlenih u obrazovanju i odgoju, potrebno je mijenjati društvenu svijest i razbijati predrasude, kao i raditi na edukaciji nastavnog kadra kako bi se preventivno djelovalo i u najboljem interesu djeteta.

Policija kao subjekt prevencije i zaštite djeluje isključivo na osnovu zakonskih ovlaštenja. Identifikacija počinioca, dokumentovanje slučaja, predistražne i istražne radnje, lišavanje slobode počinioca, zaštita žrtve su neke od represivnih mjera koje policija sprovodi kada je nasilje u porodici u pitanju. Saradnja između žrtve i policije je od ključnog značaja za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici. Zbog tradicionalnog shvatanja porodice, neizvjesnosti oko podizanja djece, straha od nedostatka finansijskih sredstava za život, neizvjesnog stambenog statusa, žrtva, a u

većini slučajeva žena, često ne prijavljuje policiji radnju nasilja u porodici. To svakako otežava proaktivniju ulogu policije u suzbijanju nasilja u porodici.

Zakon o zaštiti nasilja u porodici FBiH i RS-a jasno propisuje da su policijski službenici obavezni, da odmah po zaprimanju prijave ili ukoliko sami uoče, izadu na mjesto na kojem se desilo nasilje u porodici. Po izlasku na mjesto na kojem se nasilje desilo, policijskim službenicima je dužnost da pruže zaštitu žrtvi i ukoliko je neophodno liše slobode nasilnika. Nakon što su to poduzeli, sačinjavaju zapisnik o prijedlogu izricanja zaštitne mjere, bez obzira da li žrtva nasilja to želi. Zapisnik o prijedlogu izricanja zaštitne mjere upućuje se nadležnom sudu na dalje postupanje.

Preciznije, "policija je dužna da:

- se odazove na poziv i evidentira slučaj nasilja u porodici;
- izade na mjesto događaja;
- pruži sigurnost žrtvi što uključuje i lišavanje slobode počinitelja i predaju tužilaštvu;
- žrtvi osigura pristup medicinskoj i drugim oblicima pomoći u slučaju potrebe;
- prikupi što više podataka o događaju i o tome sačini zapisnik;
- obavijesti nadležno tužilaštvo i centar za socijalni rad o slučaju;
- podnose zahtjev za izricanje zaštitne mjere nadležnom sudu."²⁴

Pored odgojno-obrazovnih ustanova, policije, centara za socijalni rad, tužilaštava i sudova aktivnu ulogu u prevenciji nasilja u porodici i zaštiti žrtava svakako da imaju i zdravstvene ustanove. Zdravstveni radnici, u obavljanju svojih svakodnevnih poslova, obavezni su prijaviti nasilje ukoliko su svojim radom ustanovili ili posumnjali da se radnja nasilja desila. Medicinska etika im, također, nalaže da moraju reagovati, te pomoći žrtvi nasilja kako bi se nasilje zaustavilo, a počinilac kaznio.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH jasno propisuje "da se pod jednakim uvjetima na nivou Federacije BiH ostvaruje zdravstvena zaštita stanovništva i grupacija koje su izložene povećanom riziku te socijalno ugroženog stanovništva" (član 12). Tako se pod ovim vidom zdravstvene zaštite navodi i „zdravstvena zaštita žrtava nasilja u zajednici koje nisu zdravstveno osigurane po nekom drugom osnovu, saglasno propisima koji uređuju status žrtava nasilja u zajednici”.²⁵

Također, potrebno je spomenuti i Zakon o liječništvu FBIH koji normira prava, obaveze i postupanje liječnika kada je u pitanju nasilje u porodici, dok su u Republici Srpskoj odredbe koje definiraju prava i obaveze liječnika sadržane u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti RS. Naime, član 34 ovog zakona propisuje da liječnik uvijek mora postupati u skladu sa etičkim standardima struke i u najboljem interesu pacijenta. Kada žrtva nasilja bude primljena ili zbrinuta u zdravstvenoj ustanovi, zakon u članu 35 propisuje da "pri sumnji na zapuštanje i zlostavljanje djece i maloljetnika, odnosno na nasilje u porodici, liječnik je dužan upozoriti odgovorne organe obazrivo čuvajući privatnost i interes djeteta, odnosno žrtve nasilja u porodici, te djelovati u najboljem

²⁴ J. Mujezinović, M. Hodžić-Lemeš, A. Gutić-Memić, Dž. Mulić-Čorbo (2020.), "Nasilje u porodici - osnovne informacije", Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo, str. 30

²⁵ Z. Hrnčić i F. Bećirović (2018.), "Postupanje u slučajevima nasilja u porodici", Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, str. 41.

interesu djeteta, odnosno žrtve nasilja u porodici.²⁶ Član 43 Zakona o liječništvu FBiH jasno propisuje obavezu prijavljivanja nadležnim organima ukoliko liječnik posumnja da je ozljeda na pacijentu nastala nasilnim putem, ukoliko primijeti da je dijete, maloljetna osoba ili osoba sa duševnim i drugim smetnjama zapuštena, zanemarana ili zlostavljana. Obaveza prijavljivanja se odnosi i na slučajeve kada su nasilnici članovi porodice.

"Premda je nasilje u porodici čest i ozbiljan problem, zbog straha žrtve i drugih prepreka da o svojem iskustvu govori svojem izabranom liječniku, te nespecifičnih simptoma kao posljedice nasilja, ono često ostaje neotkriveno i u liječničkim ambulantama. Zbog toga se preporučuje da kliničari znakove nasilnog ponašanja u porodici traže među svojim bolesnicima sa specifičnim obilježjima, postavljajući ciljana pitanja."²⁷

Zakon o zaštiti nasilja u porodici u oba entiteta predviđa potpisivanje protokola između glavnih subjekata zaštite od nasilja u porodici (odgojno-obrazovnih ustanova, zdravstvenih ustanova, ustanova socijalne zaštite, nevladinih organizacija) s ciljem da navedeni subjekti ostvaruju kontakt, razmjenjuju informacije, obavještavaju jedni druge o počinjenu krivičnog djela nasilja u porodici, zajedno rade na intervenciji i pružanju podrške i zaštite žrtvi nasilja, da zajedno rade na poslovima rehabilitacije žrtve, da prate izrečene zaštitne mjere počiniocu i slično.

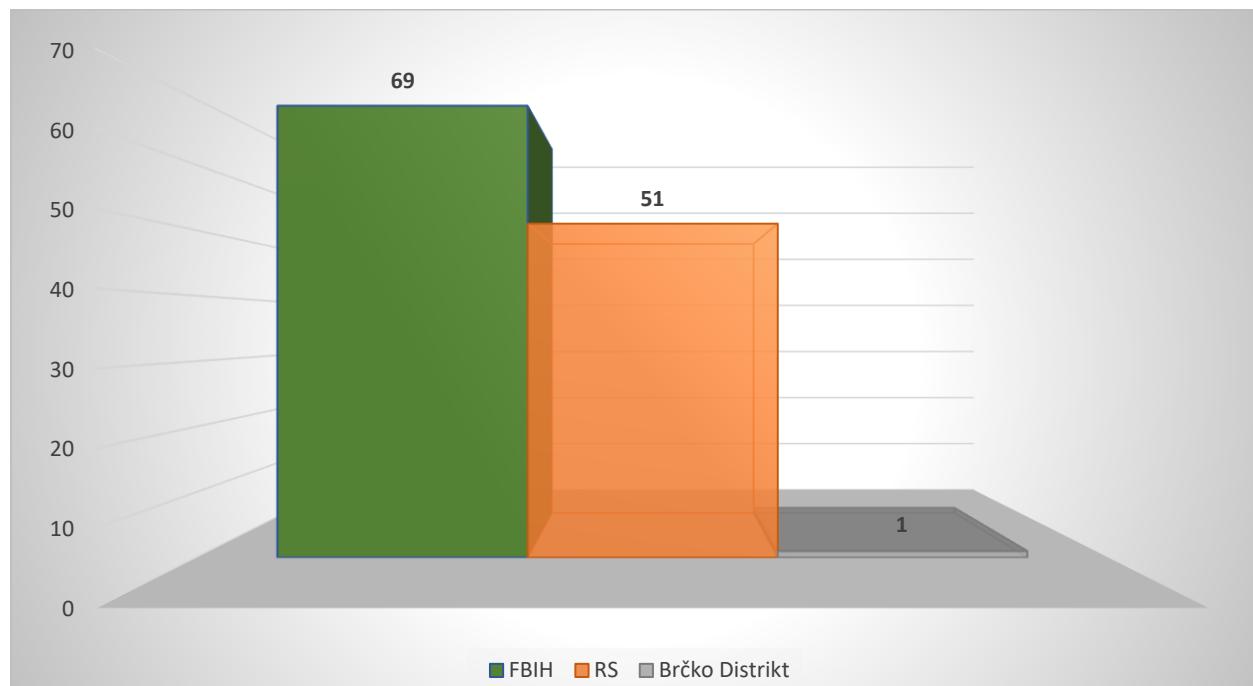
²⁶ Zakon o liječništvu FBiH, član 35, Službene novine FBiH, br. 56/13

²⁷ D. Ajduković, M. Ajduković (2010.), "Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učinit", Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, str. 296.

2.6.1. Centri za socijalni rad kao nosioci usluga dječije zaštite i podrške porodicama u BiH

Centri za socijalni rad su najodgovorniji u lancu zaštite i provedbe dječijih prava i zaštite, kao i pomoći porodicama u riziku. Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, "u 2020. godini u Bosni i Hercegovini je postojao 121 centar za socijalni rad, od toga 69 u Federaciji BiH, 51 u Republici Srpskoj, te jedan u Brčko Distriktu."²⁸

Grafikon 3. Centri za socijalni rad u Bosni i Hercegovini

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, (2021.), "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07,2021,
str. 19.

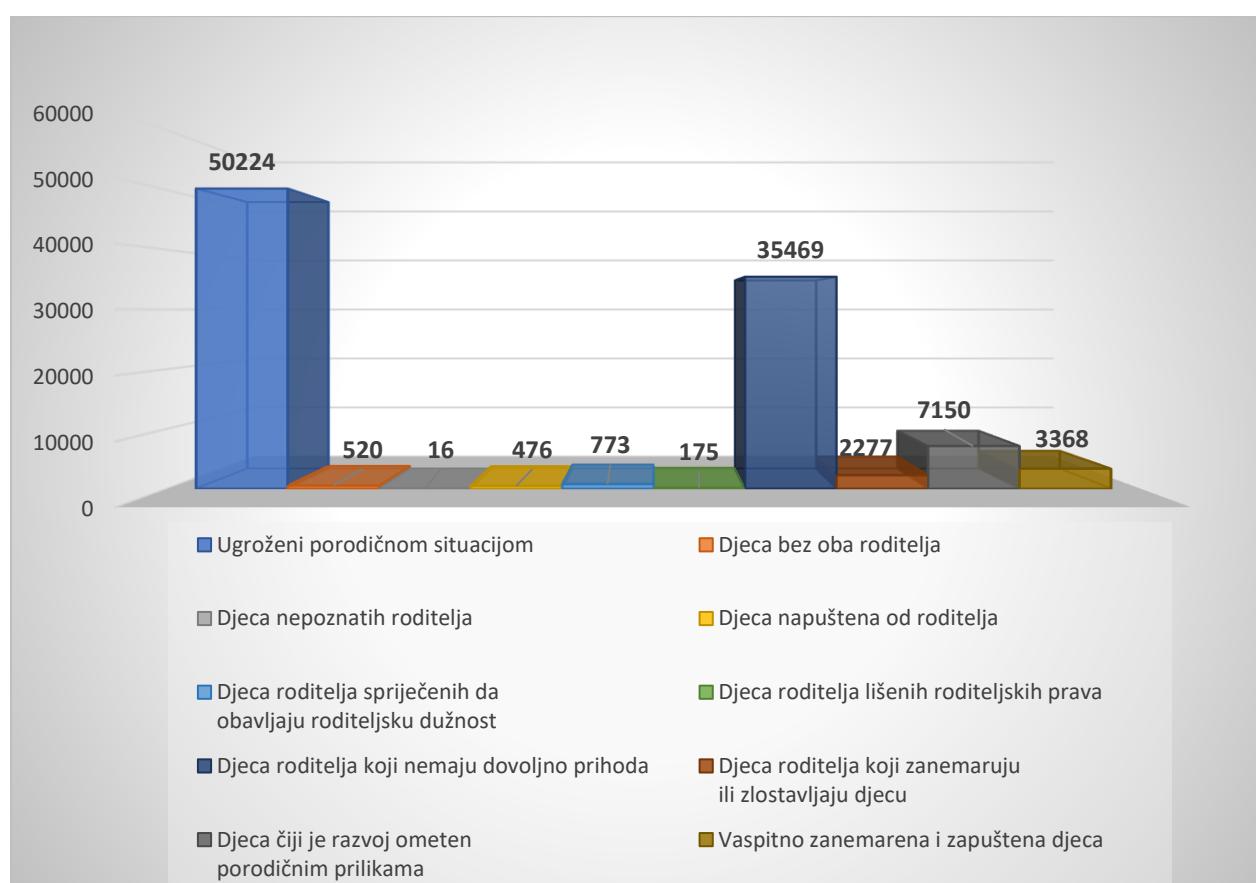
Centri za socijalni rad, po prijavi nasilja u porodici, postupaju u kordinaciji sa policijom i nadležnim tužilaštvom. Prilikom izlaska na mjesto na kojem se dogodilo nasilje u porodici, ukoliko su život i zdravlje djeteta u velikoj mjeri ugroženi, centar za socijalni rad donosi mjeru izuzimanja djeteta iz porodice i smještaja u odgovarajuću ustanovu socijane zaštite ili drugu porodicu. Kada se radi o nekom blažem obliku zanemarivanja ili nasilja, centar za socijalni rad može izreći mjere "upozorenja na propuste i pružanje pomoći" ili "nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja". Kada je slučaj sa grubim zanemarivanjem ili težim oblicima nasilja gdje su život i zdravlje djeteta ugroženi, nakon izuzimanja djeteta iz porodice, centar za socijalni rad će izraditi zapisnik, te u što kraćem roku dostaviti prijedlog sudu za mjeru "oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom". Koordinacija između centra za socijalni rad i policije iznimno je važna u prikupljanju dokaza i istražnih radnji ukoliko je centar za socijalni rad procijenio da su roditelji grubo zanemarili roditeljsko pravo i da je neophodno da se pokrene postupak "oduzimanja roditeljskog staranja"

²⁸ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 19

pred nadležnim sudom. I kod postupka "oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom" i kod "oduzimanja roditeljskog staranja" centar za socijalni rad će djetu imenovati posebnog staratelja koji će ga zastupati pred sudom. Kada sud doneše rješenje o oduzimanju roditeljskog staranja, sve dok traje ova mjera, centar za socijalni rad će imenovati staratelja koji je dužan da se stara o djetetovim pravima, obavezama i interesima. Za to vrijeme dijete će biti smješteno u srodnici ili nesrodnicičku porodicu, ustanovu socijalne zaštite ili će biti pokrenut postupak usvojenja.

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine u 2020. godini usluge centara za socijalni rad u Bosni i Hercegovini pružene su za 119 875 maloljetno lice.²⁹

Grafikon 4. Razlozi korištenja usluga centara za socijalni rad od strane maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini

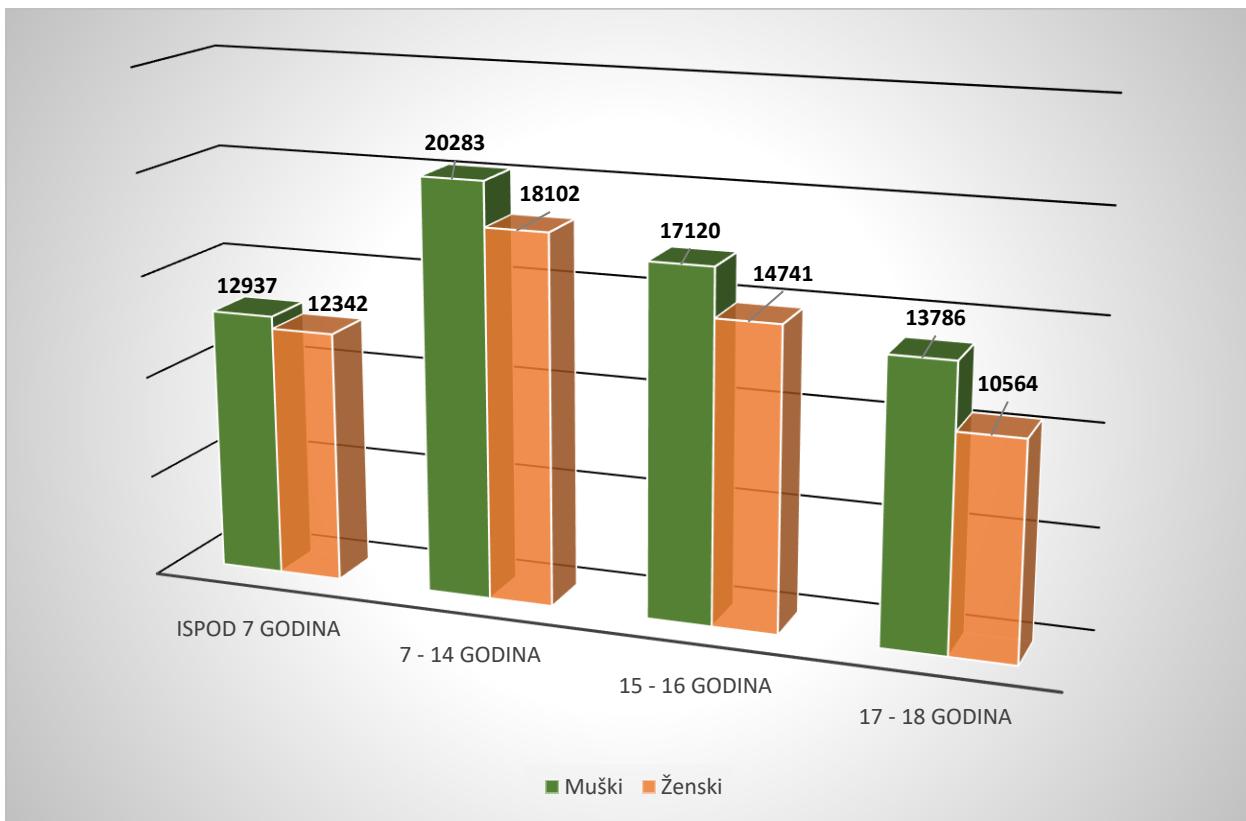
Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, (2021.), "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 21.

Iz navedenih podataka ne dobijamo tako jasnu sliku u kojem procentu su djeca žrtve porodičnog nasilja koristila usluge centara za socijalni rad, jer nije potpuno jasno šta se sve podrazumijeva pod "ugroženi porodičnom situacijom", nemamo tačan podatak zbog čega su roditelji lišeni roditeljskih

²⁹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 21.

prava nad djecom, niti zbog kojeg razloga je djeci razvoj ometen porodičnim prilikama. Djeca roditelja koji zanemaruju ili zlostavljaju djecu, te vaspitno zanemarena i zapuštena djeca koja su prošla uslugu cenara za socijalni rad zbirno čine 5645 slučaja ili 4,7%.

Grafikon 5. Maloljetni korisnici prema kategorijama spolu i starosnim grupama u 2020. godini

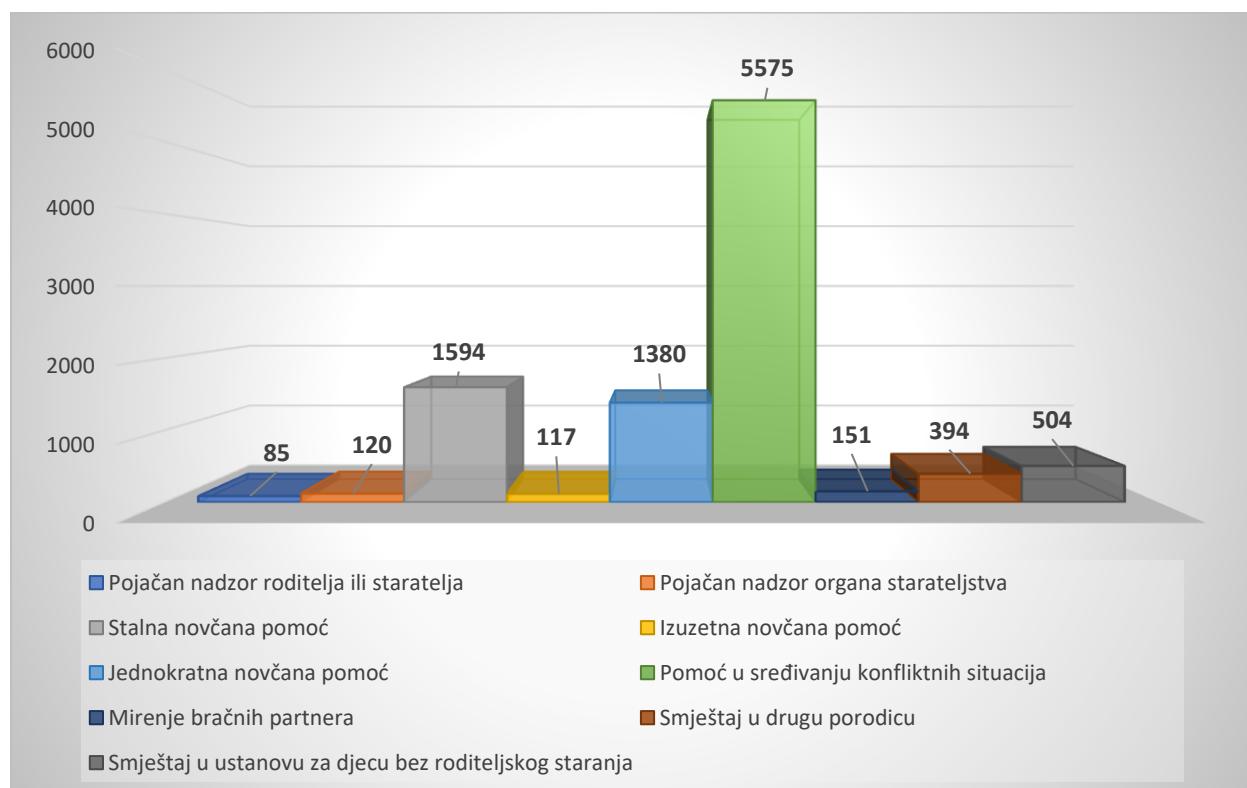

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str.25.

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, a koji se tiču maloljetnih korisnika centara za socijalni rad prema kategorijama spolu i starosnim grupama, vidljivo je da su djeca muškog spola nešto više koristila usluge centara za socijalni rad u odnosu na djecu ženskog spola. Djeca od 7 do 14 godina najviše su koristila usluge centara za socijalni rad.

Nadležni centar za socijalni rad, kao što je to i prethodno navedeno, odluku o zbrinjavanju djeteta van porodice trebao bi da donese nakon što je prethodno iscrpio sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa, a to su: upozorenje roditeljima na propuste u vršenju roditeljskog prava, utvrđivanje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, pružanje savjetodavne, materijalne ili pravne pomoći. Odluka o zbrinjavanju djeteta van porodice donosi se u slučajevima kada su zdravlje i život djeteta ozbiljno ugroženi i kada je to u najboljem interesu djeteta.

Grafikon 6. Oblici i usluge socijalne zaštite u 2020. godini – maloljetni korisnici

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 37-38.

Iz navedenih podataka vidljivo je da su centri za socijalni rad najviše pažnje posvetili pomoći u sređivanju konfliktnih situacija u porodici i pružanju stalne ili jednokratne finansijske pomoći porodicama u riziku. Nažalost, nemamo jedinstvene podatke u kojem broju slučajeva je izdata "mjera nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja" kao i podatak o broju slučajeva "oduzimanja roditeljskog staranja".

2.7. Djeca žrtve nasilja zbrinuta u ustanove socijalne zaštite – slučajevi iz prakse

Za potrebe ovog istraživanja obavljen je razgovor sa uposlenicima JU "Centar za socijalni rad Kantona Sarajevo" i KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja Sarajevo" i nakon izvršenog uvida u socijalne anamneze pojedinačnih slučajeva, u kojima su djeca žrtve porodičnog nasilja, ustanovljeno je da postoji veliki broj različitih slučajeva u kojima su djeca bila izložena nasilju u porodici.

Za potrebe ovog istraživanja izdvojena su tri pojedinačna slučaja – socijalne anamneze – djece žrtava porodičnog nasilja, a koje su smještene u ustanove socijalne zaštite.

Slučaj 1.

S O C I A L N A A N A M N E Z A

Mldb. S.N.

Smještaj u KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja"- Sarajevo

Dana XX/XX/XX godine ova Služba je zaprimila dopis Službe za socijalni rad Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu u kojem smo obaviješteni da je odjeljenje Neonatologije Pedijatrijske klinike dana XX/XX/XX godine zbog dijagnoze Neonantus temporarius smješteno muško novorođenče, rođeno istog dana u bolnici Abdulah Nakaš od strane E.N. Nakon poroda test urina majke i novorođenčeta je bio pozitivan na prisustvo psihoaktivne supstance herion.

Obzirom da je dijete trebalo biti otpušteno sa predijatrijske klinike, a da je majka ovisnica o heroinu, te da je izjavila da živi u vanbračnoj zajednici sa A.Z., također ovisnikom o heroinu (od ranije poznat našoj Službi), Služba za socijalni rad Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu od naše Službe je tražila da preduzme mjere iz svoje nadležnosti u ovom slučaju tj. da se očituje o tome da li su roditelji sposobni preuzeti novorođenče ili ga je potrebno smjestiti u ustanovu socijalne zaštite.

Dana XX/XX/XX godine ovoj Službi su se obratili E.N. i A.Z. sa željom da preuzmu svoje dijete. Izjavili su da su u vanbračnoj zajednici, te da će iako E.N., koja je prijavljena na adresi XXXXXXXX u općini Novo Sarajevo, a trenutno nastanjena kod majke na adresi XXXXXXXX, općina Ilidža, ubuduće zajedno živjeti u kući roditelja od A.Z. na adresi XXXXXXXX, općina Novi Grad, te je ova Sužba u skladu sa tim i dopisom Službe za socijalni rad Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu preduzela mjere iz svoje nadležnosti za zaštitu mldb. djeteta.

Obzirom da su E.N. i A.Z. tog dana vidljivo bili pod utjecajem psihoaktivnih supstanci, agresivni i potpuno nepristupačni za saradnju sa našim službenicima, stručni tim ove Službe procijenio je da roditelji nisu sposobni preuzeti dijete, te da je potrebno izvršiti smještaj u KJU „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“ – Sarajevo, što je roditeljima i saopćeno. Nakon izlaska iz naše Službe A.Z. je fizički napao E.N., udarivši je glavom u predjelu lica, čemu je svjedočilo nekoliko naših uposlenika.

Dana XX/XX/XX godine izvšen je smještaj djeteta rođenog od strane E.N. u KJU „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“ – Sarajevo.

Naknadom socijanamnestičkom obradom došli smo do sljedećih podataka:

Dana XX/XX/XX godine u 10 i 20 h u Općoj bolnici „Abdulah Nakaš“ Sarajevo E.N. je rodila „živo doneseno, muško dijete tjelesne težine 2600 grama, tjelesne dužine 48 cm, obima glave 34 cm, obima grudnog koša 31 cm, apgara 9/10, sa testom urina pozitivnom na psihoaktivnu supstancu heroin“ (podaci iz otpusne liste).

Majka djeteta E.N., JMB: XXXXXXXXXXXXXX, rođena je XX/XX/XX, u Sarajevu, od oca R.N. i majke F.N.. Otac R.N. je poginuo u ratu. Iz ranije vanbračne veze E.N. ima mldb.

kćerku, koja živi sa njenom majkom F.N.. Mldb. S.N., nana F.N. nije bila u mogućnosti prihvatići, jer se plašila problema, koje bi joj zbog tog mogla stvarati E.N..

Od J.U. „Zavod za alkoholizam i duge toksikomanije Kantona Sarajevo“ smo dobili informaciju da se E.N. nalazi na liječenju u toj ustanovi, te da je više puta hospitalizovana u periodu od 2007. godine do danas i da je svaki put samovoljno prekidala liječenje i napuštala bolnicu.

Posljednji put se ponovo uključila u Program kratkotrajnog metadonskog održavanja XX/XX/XX godine i terapiju koristi i danas. E.N. redovno dolazi, piće metadonsku terapiju pod medicinskim nadzorom i redovno obavlja skrining testove na psihoaktivne supstance.

Ipak, E.N. ne uspijeva uspostaviti kvalitetnu apstinenciju i pokazuje nestabilnost u Programu kratkotrajnog metadonskog održavanja, uz samo jedan urađen negativan skrining test na heroin. Ostalih osam urađenih skrining testova bili su pozitivni na herion.

E.N. je dana XX/XX/XX godine ovoj Službi podnijela zahtjev za izdavanje saglasnosti za posjetu mldb. S.N. u Domu za djecu bez roditeljskog staranja, ali se nakon toga nije odazivala pozivu na razgovor, te je njen zahtjev odbijen, a nismo imali priliku da dobijemo kvalitetnije socioamnestičke podatke o njoj.

Otac djeteta je, prema prvobitnoj izjavi majke nakon poroda, A.Z., JMB: XXXXXXXXXXXXXX, rođen XX/XX/XX, u Foči od oca K.Z. i majke V.Z.. Po zanimanju moler, nezaposlen, prijavljen na evidenciji Službe za zapošljavanje.

A.Z. je višegodišnji ovisnik o opojnim sredstvima, bivši zatvorenik, sklon porodičnom nasilju, zbog čega mu je u XX/XX/XX godine od strane Općinskog suda u Sarajevu izrečena zaštitna mjera obaveznog liječenja od ovisnosti-opojnih droga pod nadzorom ove Službe.

Ipak, u Izvodu iz Matične knjige rođenih općine Novi Grad broj XXXXX od XXX za mldb. S.N., rođenog XX/XX/XX, u Sarajevu, navedeni su samo podaci o majci E.N., dok podaci o ocu nisu upisani.

U skladu sa tim izjava E.N. da je otac njenog djeteta A.Z. ne može se uzeti kao relevantna, dok se ne provede postupak utvrđivanja očinstva.

Obzirom da E.N. za sada ne uspijeva kvalitetno apstinirati od korištenja opojnih droga i da nije u stanju voditi brigu i staranje o svom djetetu, a da nema bližih srodnika koji su u mogućnosti preuzeti brigu o djetetu u njeno ime, te da podaci o ocu nisu upisani u Izvod iz Matične knjige rođenih, trenutno najadekvatniji vid zaštite za mldb. S.N. je smještaj u Dom za djecu bez roditeljskog staranja Sarajevo, gdje se trenutno i nalazi.

U narednom periodu potrebno je pružiti pomoći majci E.N. u njenim nastojanjima da se lijeći od ovisnosti o opojnim drogama, kako bi eventualno mogla preuzeti brigu o svom djetetu i pokrenuti postupak utvrđivanja očinstva u cilju zaštite ljudskih prava mldb. S.N.

Ukoliko se utvrdi da majka ili/i otac (nakon provedenog postupka utvrđivanja očinstva) ne pokazuju interes za liječenje i preuzimanje brige o djetetu, potrebno je pokrenuti postupak

oduzimanja roditeljskog prava, kako bi se stekle pretpostavke da mld. S.N. bude podoban za postupak usvojenja, kao adekvatniji vid zaštite.

Obzirom da majka djeteta ima prijavu prebivališta na adresi XXXXXXXXXX, na području općine Novo Sarajevo, a da je prema našim informacijama nastanjena na adresi XXXXXXXXXX, na području općine Ilijadža, te da ova Sužba nije mjesno nadležna za jednu od navedenih adresa, a da podaci o ocu nisu upisani u Izvod iz Matične knjige rođenih, nakon izrade rješenja o smještaju predmet mldb.S.N. potrebno dostaviti mjesno nadležnoj službi u daljnji rad.

Slučaj 2.

S O C I A L N A A N A M N E Z A

Predmet: V.M. iz Ilijada, smještaj malodobne djece

Sačinjena dana XX/XX/XX godine na osnovu službenih zabilješki Službe socijalne zaštite općine Ilijadža, službenih zabilješki mobilnog tima za prosaćenje, uvida u službenu evidenciju i dokumentaciju, izlaska na prijavljenu adresu stanovanja, kao i svih dosadašnjih saznanja, u predmetu smještaja djece, konstatiše se sljedeće:

Nakon izlaska na prijavljenu adresu stanovanja V.M. u ulici XXXXXXXXXXXX , općina Ilijadža, utvrđeno da je porodica doselila u Ilijadžu dana XX/XX/XX godine kada je iseljena iz vodozaštitne zone općine Ilijadža, te veoma kratko živjela, a potom se ponovo vratila u područje općine Ilijadža, ali se nisu odjavili iz Ilijada. Stan koji je porodica dobila sada je devastiran i neuslovan za stanovanje, bez vode i osnovnih uslova za život.

U obavljenim kontaktima sa kolegama Službe socijalne zaštite općine Ilijadža dobili smo sljedeće podatke o porodici imenovane:

V.M., rođena XX/XX/XX godine, u mjestu Šukovac, općina Foča, JMB: XXXXXXXXXXXXXXX. Lk.br. XXXXXX, MUP KS Ilijadža, od oca G.M. i majke A.M.. Potiče iz romske porodice i živi u skalu sa tradicionalnim romskim običajima, sklona konzumiraju alkohola, više puta zasnivala vanbračne zajednice.

Imenovana živi sa sedmoro malodobne djece:

- **Mldb. A.M. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, od oca E.M;**
- **Mldb. S.M. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat;**
- **Mldb. N.M. je rođena XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat;**
- **Mldb. B.M. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat;**
- **Mldb. A.M. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat;**
- **Mldb. T.M. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat;**
- **Mldb. S.M. je rođena XX/XX/XX godine u Sarajevu, općina Centar, otac nepoznat.**

Po navodima V.M. punoljetni sin K.M. potiče iz vanbračne zajednice sa L.M.. V.M. dalje navodi da je sina S.M. i kćerku N.M. rodila u vanbračnoj zajednici sa K.J..

V.M. je u prvoj vanbračnoj zajednici rodila jedno dijete, kćerku H.M., rođena 1996. godine, u mjestu Palermo-Italija, otac nepoznat, te je istu V.M. dala svojim roditeljima na brigu i staranje

kada je djevojčica imala 7 mjeseci sa kojim je odrastala. Sa K.J. je u više navrata prekidala i nastavljala zajednicu života.

Kao razlog ponovnog vraćanja na područje Ilijadža, V.M. je navela da je stan koji im je bio obezbijeđen u Ilijasu, K.J. devastirao i da se zajedno sa djecom morala vratiti na područje općine Ilijadža. V.M. zajedno sa djecom je povremeno živjela i sa svojom majkom i braćom L. i D., koja su od rođenja slijepa, na različitim adresama, često je viđana sa djecom u prosjačenju na području općine Ilijadža, Novi Grad, Stari Grad. U 2015. godinu jedan period sa djecom živjela na adresi u XXXXXXXXX, općina Novo Sarajevo. U tom periodu zasnovala vanbračnu zajednicu sa T. sa kojim je stekla jedno dijete. Nakon toga, a po navodima majke M., V.M. je jedan period stanova na području općine Stari Grad.

Nije nam poznato zdravstveno stanje majke i malodobne djece.

Uvidom u službenu evidenciju ove Službe, može se uočiti da je u toku 2016. g i 2017. godine zaprimljeno nekoliko službenih zabilješki od strane mobilnog tima za prosjačenje koji je V.M. zajedno sa malodobnom djecom zaticao u prosjačenju. Tako od oktobra mjeseca 2016. godine od strane mobilnog tima na području općine Stari Grad malodobni S.M. zatečen u prosjačenju i tom prilikom zbrinut u JU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo. Dva dana nakon zbrinjavanja djeteta, V.M. je došla u našu Službu i dala izjavu na zapisnik da će kao roditelj odgovorno voditi brigu o djeci, a kada ne bude mogla izvršavati roditeljske dužnosti da će sama dovesti djecu u našu Službu i predati ih kako bi ista bila zbrinuta.

U toku 2017. godine, od strane mobilnog tima smo zaprimili službene zabilješke o zaticanju V.M. sa djecom u prosjačenju i to u martu, aprilu i maju mjesecu. Od strane naše Službe preuzimane su radnje u okviru nadležnosti i upućivane informacije mobilnom timu ukoliko se navedeni nađu u prosjačenju da iste privedu u najbližu Službu socijalne zaštite ili u našu Službu u svrhu zbrinjavanja djece. Pored uzimanja izjava od V.M. koja je u svakoj izjavila da neće prosjačiti, a niti koristiti djecu za prosjačenje ista je usmeno upozorenja na zanemarivanje svojih roditeljskih dužnosti.

Obzirom da je imenovana nastavila sa ustaljenim obrascem ponašanja, dana XX/XX/XX godine V.M. je izdato i pismeno upozorenjem, a koje joj je uručeno putem Službe za zbrinjavanje djece u stanju potrebe, KJU „Disciplinski centar za maloljetnike“ Sarajevo. Pored navedenog održan je sastanak u JU „Kantonalni centar za socijalni rad“ i sa mobilnim timom kada su i dogovorene konkretnе aktivnosti. Shodno navedenom upućene su informacije MUP Kantona Sarajevo i Kantonalnom tužilaštvu.

U toku augusta mjeseca 2017. godine V.M. je zajedno sa djecom ponovo viđena od strane uposlenika Službne socijalne zaštite Ilijadža, te da je primjećeno da se V.M. nasilnički ponaša prema djeci, udara ih nogama i rukama, hvata ih za vrat i bacu od pod, čupa za kosu. Troje najmanje djece je viđeno skoro potpuno nago, samo u donjem vešu, potpuno bosa hodaju po ulici, te su djeca vidno higijenski zapuštena.

Dana XX/XX/XX godine po telefonskom pozivu pedagoga Službe socijalne zaštite općine Ilijadža sa šeficom naše Službe došlo se do saznanja da je imenovana po dogovoru od prethodnog dana obavila razgovor sa V.M. i njenim sinom I.M.. U toku razgovora V.M. je željela izraziti svoj stav da ne želi predati djecu i da želi da i dalje djeca ostanu sa njom, uz obećanje da će ubuduće biti uzoran roditelj, a sa čim se složio sin I.M. te izjavio da sam preuzima dalju odgovornost za malodobne sestre i braću koja su zajedno sa majkom zaticana u prosjačenju i prema kojima je V.M. ispoljavala grubost i nasilje.

Verbalno je pružao garancije da V.M. sa djecom neće prosjačiti i prema njima neće biti nasilna, te da će boraviti kod njega na Alipašinom Polju na adresi XXXXXXXXXX na području općine Novi Grad, gdje se može posjetiti radi nadzora.

Dana XX/XX/XX godine od strane mobilnog tima ponovo smo zaprimili službenu zabilješku o zaticanju V.M. sa troje malodobne djece u prosjačenju i napominju da je V.M. vrlo često u vidno alkoholisanom stanju.

Dana XX/XX/XX godine održan je sastanak stručnog tima naše Službe i u cilju zaštite malodobne djece, doneseni zaključci da se ponovo napiše dopis mobilnom timu da ukoliko zateknu V.M. sa djecom u prosjačenju, istu dovedu u Službu općine na čijem području budu zatečena, te o istom obavijeste našu Službu.

Također istu obavijest proslijediti i Službi Ilidža.

Uporedo sa navedenom, podnijeti prijedlog Općinskom sudu Sarajevo za donošenje odluke zabrane roditelja da živi sa djecom.

Navedene obavijesti su proslijedene, a formiran je i predmet za upućivanje prijedloga nadležnom sudu za donošenje navedene odluke.

Ova Služba ne raspolaže sa više podataka pa se nadamo da navedeni podaci mogu poslužiti u postupku smještaja djece.

Slučaj 3.

S O C I J A L N A A N A M N E Z A
Mldb. A.P.
Smještaj u KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja"- Sarajevo

Mldb. A.P. je rođen XX/XX/XX godine u Sarajevu, od oca N.P. i majke M.P.

Do smještaja u ustanovu imenovani je živio u šestočlanom domaćinstvu kojeg su činili: majka, otac, braća K.P i J.P., te nana po ocu N.P., na adresi XXXXXXXXXX u garsonjeri veličine 28 m², skromno opremljenoj sa nedovoljno prostora za šestočlanu porodicu. Stan je neprozračan i neuređen, prljavog poda, po cijelom stanu nalaze se velike količine smeća. Uvidom u priloženu dokumentaciju konstatovano je da su N.P. i M.P. evidentirani na birou, JU "Služba za zapošljavanje" – Centar, te je dječiji dodatak jedini prihod koji porodica ostvaruje. Drugih redovnih prihoda nemaju. Penzija od N.P. iznosi 384,20 KM, ali je pod sudskom zabranom iz razloga neplaćanja kredita koji je podignut u cilju izmirenja neplaćenih režijskih troškova. Mldb. A.P. je zdravstveno osiguran preko roditelja, a na osnovu JU "Služba za zapošljavanje" Centar.

Na osnovu službene zabilješke zaposlenice Službe za socijalnu zaštitu B.K., diplomiranog psihologa, utvrđeno je da je dana XX/XX/XX godine Služba zaprimila informaciju da se na adresi XXXXXXXXXX u stanu u kojem boravi porodica P. vrši nasilje nad mldb. djecom od strane njihovih roditelja. Na osnovu zaprimljene informacije izvršena je nenajavljenja posjeta na adresi

gdje porodica živi. Dolaskom na gore navedenu adresu čula se galama i krikovi, te je pozvana i nadležna policijska stanica i tražena je asistencija.

Na adresi je zatečeno troje malodobne djece u vidno zapuštenom stanju kao i jedna starija žena. Nakon kraćeg vremena na navedenoj adresi pojavio se i N.P., te je nakon razgovora sa imenovanim utvrđeno da je on otac to troje malodobne djece i da se radi o malodobnoj djeci A.P, Ar.P. i D.P. kao i njihovoj majci M.P.

Prilikom posjete konstatovano je da djeca žive u teškim uslovima, zatvoreni zajedno sa nanom koja je bučna, ispušta krikove i koja je vidno bolesna. Također, konstatovano je da djeca žive u uvjetima opasnim po život i sigurnost, osnovne životne potrebe djece nisu zadovoljene, tačnije lična higijena, briga o mentalnom zdravlju djece, sigurni uvjeti za život, zaštita od nasilja u porodici, što dalje ukazuje da su djeca vidno zanemarena. Zaposlenica ove Službe je mišljenja da bi se izloženost ove djece ovakvom dugoročnom zanemarivanju mogla negativno odraziti na njihov kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj.

Obzirom na zatečeno stanje prilikom posjete, ocu N.P. je predloženo da se djeca smjeste u KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo što je i urađeno uz prisustvo policije. S obzirom na zanemarivanje djece u njihovom odgoju, psihičkom nasilju prema staroj i iznemogloj osobi, te zanemarivanju u liječenju malodobne djece, kao i ograničavanju slobode kretanja članova porodice, nepružanju pomoći, zaposlenik ove Službe je mišljenja da je potrebno djecu izmjestiti iz porodice i zbrinuti u adekvatnu instituciju socijalne zaštite, štiteći tako malodobnu djecu.

Stručni tim ove Službe, nakon sagledavanja svih okolnosti predmetnog slučaja, donio je zaključak da se mldb. A.P. smjesti i povjeri na čuvanje u KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo.

Cijeneći provedene dokaze, kako pojedinačno tako i u međusobnoj povezanosti, utvrđeno je da imenovani ispunjava uslove za povjeru i smještaj u ustanovu, propisane članom 147. Porodičnog zakona FBiH (Sl. Novine FBiH, broj 35/05), članovima 41 i 42 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Sl. novine FBiH, broj 36/99, 54/04 i 39/06) i članovima 58, 59 i 61 Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom – prečišćeni tekst (Sl. novine Kantona Sarajevo, broj 38/14), te je odlučeno kao u dispozitivu rješenja.

U skladu sa članom sa članom 228, stav 2, Zakona o upravnom postupku (Sl. novine FBiH, broj 2/98, 48/99) žalba ne odlaže izvršenje rješenja.

Pravna pouka: Protiv ovog rješenja dozvoljena je žalba Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, u roku od 15 dana od prijema ovog rješenja. Žalba se podnosi putem ove Službe pismeno ili usmeno na zapisnik. Stranka u postupku oslobođena je plaćanja troškova postupka (takse).

2.8. Mehanizmi i oblici zaštite djece bez roditeljskog staranja

Potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma 1995. godine vlast u Bosni i Hercegovini je decentralizovana, a nadležnost za socijalnu zaštitu je podijeljena između državnih, entitetskih, kantonalnih i općinskih nivoa vlasti i Brčko Distrikta. Komplikovanost sistema i nadležnosti u oblasti socijalne zaštite, nepostojanja informacionog sistema na nivou države, dovela je do toga da ni danas nemamo jasne i precizne podatke o broju djece koja borave u ustanovama socijalne zaštite, srodičkim ili nesrodičkim porodicama, a koja su žrtva porodičnog nasilja.

U našoj zemlji pojam alternativne brige uključuje usvajanje, hraniteljstvo, starateljstvo ili smještaj u odgovarajuću ustanovu socijalne zaštite. Mnoga istraživanja su pokazala da je porodično okruženje najbolje za razvoj i dobrobit djeteta, dok "ne postoji praktično nikakav dokaz koji ukazuje na to da grupna skrb poboljšava uspjehe bilo kojeg cilja službi socijalne skrbi: nije sigurnija ili bolja za razvoj djeteta, nije stabilnija, ne postiže bolje dugoročne rezultate, i nije efikasnija jer je trošak daleko veći od troškova drugih oblika skrbi." Barth (2002). Federacija Bosne i Hercegovine je u tom smislu usvojila Strategiju deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite.

Budući da je naša zemlja u procesu pridruživanja EU i da je jedan od preduslova za ulazak usklađivanje zakonskih propisa sa međunarodnim konvencijama, čiji smo potpisnik, i u oblasti socijalne zaštite, izrada Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite je bila neophodna. Nakon što smo prethodno obradili najznačajnije konvencije u oblasti socijalne politike i nasilja u porodici koje je potpisala naša zemlja, potrebno je utvrditi poštivanje prava djece čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje, koji se nalaze u ustanovama socijalne zaštite ili su smještena u drugu porodicu.

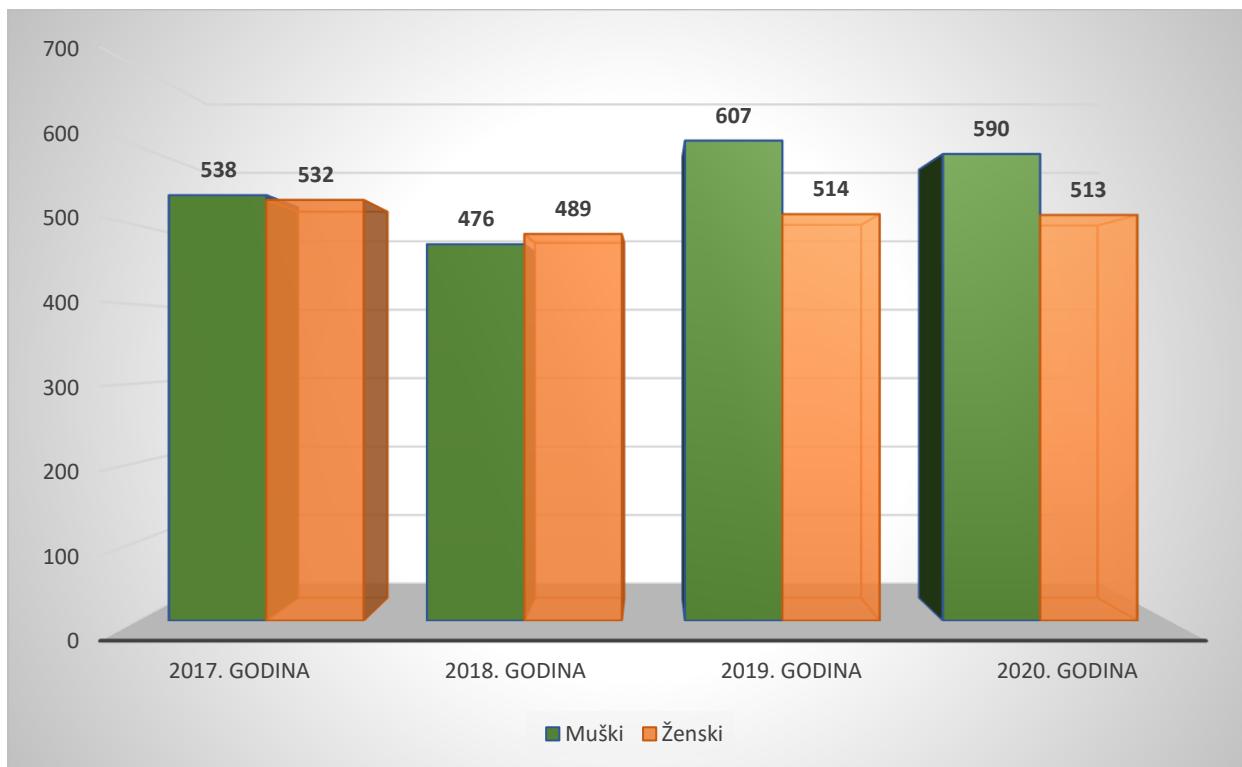
2.8.1. Institucionalni oblik zbrinjavanja

Institucionalni oblik zbrinjavanja djece, za koju više se postoje uslovi da žive u svojoj biološkoj porodici, Bosna i Hercegovina naslijedila je nakon Drugog svjetskog rata kada se ukazala velika potreba za zbrinjavanjem siročadi, napuštene i zanemarene djece, osoba sa invaliditetom, siromašnog i izgladnjelog stanovništva. Zbrinjavanje djece u institucionalni oblik podrazumijeva smještaj u vladine ili nevladine ustanove socijalne zaštite, a u našem slučaju radi se o domovima za djecu bez roditeljskog staranja čiji je osnivač entitetski, kantonalni ili općinski nivo vlasti i dječijim selima kao nevladinim organizacijama. Nevladin sektor se u većini slučajeva pojavljuje kao osnivač sigurnih kuća za zbrinjavanje žena i djece žrtava porodičnog nasilja. Djelatnost dječijih domova i dječijih sela je stanovanje, ishrana, odijevanje, zdravstvena njega, vaspitanje, obrazovanje i u konačnici ospozobljavanje za rad djece bez roditeljskog staranja i bez adekvatnog roditeljskog staranja čiji je funkcionalan razvoj ometen porodičnim problemima.

U 2020. godini u Bosni i Hercegovini u dječije domove i dječija sela broj zbrinute djece je bio 1103, od toga nešto više muške djece. Djeca uzrasta od 11 do 14 godina su bila nazastupljeniji korisnici usluga dječijih domova i dječijih sela.³⁰

³⁰ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 55.

Grafikon 7. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu 2017.-2020. godine

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str.53.

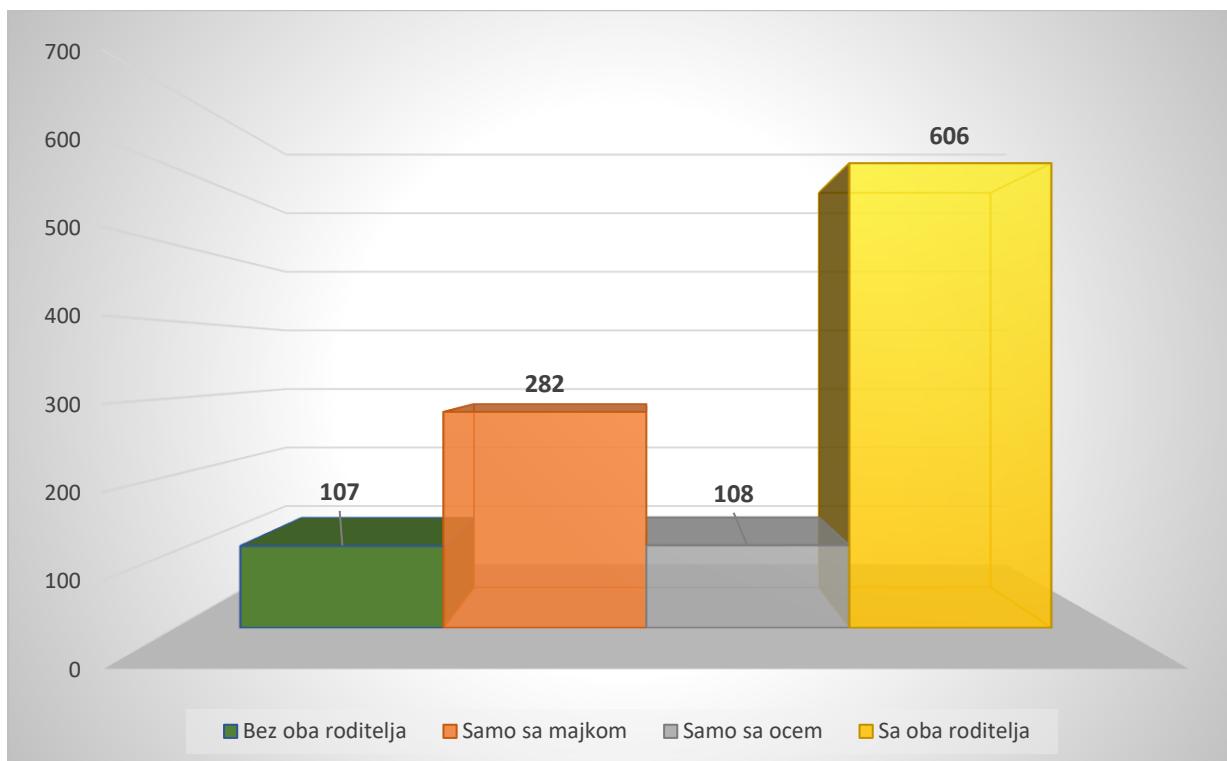
Tabela 2. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema spolu i starosti u 2020. godini

	Ukupno	0-2	3-6	7-10	11-14	15-18	Iznad 18
Svega	1 103	63	155	175	255	247	208
Muški	590	43	92	100	141	113	101
Ženski	513	20	63	75	114	134	107

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str. 55

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine primjetno je da korisnici dječjih domova i dječjih sela većinom imaju oba roditelja, njih 55 % o čega su 41% djeca razvedenih roditelja. Tek 9,8% čine djeca koja nemaju ni jednog roditelja, 25,5% djece imaju samo majku, dok 9,8 % imaju samo oca.

Grafikon 8. Korisnici domova za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja prema roditeljima u 2020. godini

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str. 54

2005. godine Komitet UN-a za prava djeteta izrazio je negativno mišljenje i zabrinutost za provedbu Konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini, naročito u vezi zaštite prava djece koja su bez roditeljskog staranja, te je Bosna i Hercegovina krenula pravcem deinstitucijalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite. Naime, Komitet UN-a je tada primijetio da se broj ustanova socijalne zaštite za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja, nakon rata u Bosni i Hercegovini, naglo povećao. Komitet UN-a je izrazio zabrinutost zbog toga što se povećavanjem broja ovakvih ustanova stvaraju uslovi da veliki broj djece bez roditeljskog staranja bude diskriminirano u pogledu pružanja adekvatne socijalne i zdravstvene zaštite, da žive u nehumanim uslovima i u neadekvatnom smještaju, te da se povećanjem broja ovih ustanova stvaraju preduslovi manjka stučnog kadra koji bi djeci pružio neophodnu brigu i pažnju. Također, Komitet je izrazio zabrinutost zbog nedovoljnog angažmana subjekata socijalne zaštite u pogledu ulaganja napora kako bi dijete, nakon što je smješteno u ustanovu socijalne zaštite, ponovo živjelo sa svojom biološkom porodicom. Te 2005. godine Komitet UN-a izdao je određene preporuke vlastima u Bosni i Hercegovini kako bi se ovaj problem riješio i kako bi Konvencija o pravima djeteta u cijelosti bila implementirana. Državi je Komitet preporučeno da se djeca u institucije smještaju samo u krajnjoj nuždi i kada je to najbolji interes djeteta. Kada već budu zbrinuta u instituciju, da taj boravak bude što kraći i bezbolniji za dijete. Da bi se to ostvarilo potrebno je osigurati materijalne i ljudske resurse institucijama koji se bave socijalnom zaštitom, pružiti što bolju i

kvalitetniju obuku i edukaciju kadra, da se periodično prati i analizira smještaj djeteta u ustanovi, da se poboljša i unaprijedi funkcioniranje organa starateljstva i hraniteljskog oblika smještaja. Dokument Politika zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Bosni i Hercegovini (2006.-2016.) i Akcioni plan za provedbu Politike za period (2013.-2014.) bio je početak implementacije zajedničke politike u oblasti socijalne zaštite i zaštite dječijih prava, a čije su zamjerke i preporuke sadržane u izvještaju Komiteta UN-a za provedbu Konvencije o pravima djeteta. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine 2013. godine donosi Strategiju deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite (2014.-2020.) s ciljem unapređenja zaštite dječijih prava, a naročito djece smještene u institucionalni oblik brige.

Strategija je donesena s ciljem unaprijeđenja trenutnog stanja u oblasti socijalne zaštite, sa naglaskom na izmjenu dosadašnje prakse kada je u pitanju smještaj djece u institucionalni oblik zbrinjavanja. Kjučno je bilo ukazati široj društvenoj zajednici štetnost dugotrajnog boravka djece u institucionalnom obliku zbrinjavanja. Kao što je prethodno i spomenuto, na osnovu mnogih istraživanja, dugotrajni boravak i smještaj djeteta u ustanovi negativno utiče na njegov psihofizički razvoj. Porodični oblik zbrinjavanja, zasigurno, predstavlja najsigurniji i najbolji oblik brige za svako dijete.

Poseban naglasak u Strategiji je zaštita djece sa psihofizičkim smetnjama i potrebi da se domaće zakonodavstvo u ovoj oblasti uskladi sa međunarodnim konvencijama (Konvenciji o pravima djeteta i Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom).

Strategija posebnu pažnu posvećuje sveobuhvatnoj reformi u oblasti socijalne zaštite, razvijanju svijesti o štetnosti dugotrajnog boravka u ustanovama socijalne zaštite kao alternativnom obliku zbrinjavanja djece s posebnim osvrtom na djecu ometenu u psihofizičkom razvoju, reformi instituta starateljstva, edukaciji postojećeg kadra i slično.

Zbrinjavanje djece u ustanove socijalne zaštite, koji je u posljednje vrijeme doživio određene izmjene, naslijeden je još iz perioda nakon Drugog svjetskog rata. Takav oblik zbrinjavanja karakterizira je: velike grupe djece na veoma malom prostoru bez prava na privatnost, manjak stručnog i edukovanog kadra zaposlenog u ustanove, nepostojanje kontinuiteta u odgoju od strane nekolicine osoba (obično u odgoju djeteta učestvuju mnogo različitih osoba što dovodi do konfuzije kod djeteta), dugotrajni boravak ostavlja štetne posljedice po dijete, slaba ili nikakva uključenost organa starateljstva u donošenje važnih odluka i informiranost kod djece.

Strategija u tom segmentu ističe važnost i daje prednost: "porodičnim oblicima zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, transformaciji velikih institucija u male smještajne jedinice, transformaciji postojećih kapaciteta i resursa u niz službi primarno usmjerenih na aktivnosti prevencije razdvajanja djece od roditelja.³¹

Nakon što je Vlada FBiH donijela Strategiju deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite, KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo krenula je u proces transformacije i deinstitucionalizacije. U septembru 2014. godine otvorena je "Kuća za mlade" u

³¹ Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, (2014.), "Strategija deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine (2014.-2020.)", Vlada FBiH, Sarajevo, str. 35.

vogošćanskom naselju Blagovac, a koja je djelovala u sklopu Ustanove. Kuća je bila namijenjena za boravak štićenika Doma koji su napunili 18 godina i koji su se i dalje redovno školovali. Koncept "Kuće za mlade" je podrazumijevao da mlade osobe, uz stručni nadzor, rade na procesu osamostaljivanja i spremanja za samostalan život, kada jednog dana napuste Dom. Potpisivanjem sporazuma sa JU "Studenstki centar" Sarajevo, uz pomoć Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lice i izbjeglice KS, stekli su se uvjeti da štićenici "Kuće za mlade" koji studiraju, svoj boravak nastave u studenskim domovima, s tim da ne gube prava i obaveze štićenika Doma. "Kuće za mlade" kao prvi oblik procesa transformacije u čiju realizaciju je krenula KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo, 2020. godine je dobila novu namjenu. Naime, trenutno se u prostoru "Kuće za mlade" nalazi Mali porodični dom, u okviru Ustanove, gdje je zbrinuto 8 štićenika različitog uzrasta. Dom trenutno posjeduje tri mala porodična doma na različitim lokacijama u kojima su smještene manje grupe djece.

Cilj osnivanja malih porodičnih domova je:

- Odrastanje u porodičnom ambijentu i okruženju
- Manja grupa djece smještена na određenom prostoru
- Veća mogućnost na zaštitu privatnosti korisnika
- Smještaj u stanovima ili kućama uz cjelodnevni nadzor
- Bolja socijalna uključenost i interakcija sa lokalnom zajednicom

Problemi koji su konstatovani u Strategiji a koji su se neminovno morali riješiti u što kraćem vremenskom periodu su: "nedostajanje jedinstvene baze podataka o djeci bez roditeljskog staranja i o djeci i porodicama pod rizikom od razdvajanja, nedostajanje pouzdanih podataka i o razlozima razdvajanja djece od roditelja, kao i o mjerama koje je potrebno poduzeti u pogledu zaštite djeteta i podrške porodicama pod rizikom, neefikasanost i neuvezanost sistema brige o djeci i porodicama u stanju socijalne potrebe uzrokovanim pojavom nedovoljne saradnje ustanova i organizacija koje se bave dječjom zaštitom na razini lokalne zajednice, kantona i Federacije BiH, što za posljedicu ima dupliranje poslova, netransparentan rad i rasipanje i inače nedovoljnih resursa, najveći broj centara/službi u Federaciji BiH nema kapacitete za rad s porodicama pod rizikom i djecom kojoj prijeti gubitak roditeljskog staranja, zakonska regulativa nije sveobuhvatno regulisala različite vrste podrške porodicama koje se nalaze pod rizikom, servisi za prevenciju razdvajanja djece od roditelja, kao i servisi za porodično zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja nedovoljno su razvijeni i ne postoje sistemski naporci za njihovu promociju i daljnji razvoj, mali broj nevladinih organizacija se bavi zaštitom i podrškom porodicima kroz kratkoročne projekte."³²

Iz navedenog se jasno uočavaju nedostaci i problemi institucionalnog oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja i proces deinstitucijalizacije i transformacije dječjih domova je neminovnost ukoliko želimo da djeci bez roditeljskog staranja pružimo što bolje uslove za život i kvalitetno odrastanje. SOS dječija sela u Bosni i Hercegovini, kao nevladina institucija, su od početka svog postojanja koncipirina tako da djeci bez roditeljskog staranja osiguraju odrastanje u porodičnom okruženju gdje postoji format SOS roditelja, a djeca koja su u biloškom srodstvu po pravilu uvijek žive u jednoj zajednici bez obzira na uzrast. Život u dječijim selima odvija se kroz

³² Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, (2014.), "Strategija deinstitucijalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine (2014.-2020.)", Vlada FBiH, Sarajevo, str. 34 – 35.

manje grupe djece, dok su oni nešto stariji u procesu osamostaljivanja uz odgovarajući nadzor stručnog tima. KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo kao vladina institucija do prije nekoliko godina bila je ustrojena po tradicionalnom i prevaziđenom modelu zbrinjavanja gdje su djeca bila smještena u velike grupe napravljene, prije svega, po uzrastu. Uz pomoć nevladine organizacije Hope and Homes for Children u BiH, 2014. godine Dom je krenuo u proces transformacije. Sa radom su počele nove usluge koje bi trebale pružiti mnogo bolje uslove za boravak djece. Transformacija Doma odvijala se u etapama, a nove usluge koje su počele sa radom su: mali porodični domovi, servis za poršku porodici i djeci, dnevni centar, prihvatilište za djecu i mobilni timovi koji prate i obilaze porodice u riziku.

2.8.2. Vaninstitucionalni oblik zbirnjavanja

Pored institucionalnog oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja i djece bez adekvatnog roditeljskog staranja, zakonodavstvo Bosne i Hercegovine prepoznaje i tri oblika vaninstitucionalnog zbrinjavanja djece i to: starateljstvo, hraniteljstvo i usvajanje. Kao što smo u prethodnom podnaslovu vidjeli, Bosna i Hercegovina je na putu deinstitucijalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite s ciljem da djeca u njima budu zbrinuta kada je to zaista nepodno i kad je to u najboljem interesu djeteta.

PZ FBiH u četvrtom dijelu koji obrađuje isključivo oblast starateljstva, u prvom članu definira **starateljstvo** kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama.

"Kada su u pitanju maloljetne osobe pod starateljstvo stavit će se osoba:

- a) čiji su roditelji umrli, nestali, nepoznati ili su nepoznatog boravišta duže od tri mjeseca;
- b) čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje;
- c) čiji roditelji nisu stekli poslovnu sposobnost, ili im je ona oduzeta ili ograničena i
- d) čiji su roditelji odsutni, spriječeni ili nesposobni redovno starati se o svom djetetu, a nisu povjerili njegovo čuvanje i odgoj osobi za koju je organ starateljstva utvrdio da ispunjava uvjete za staratelja."³³

"U članu 165 PZ FBiH naznačeno je da:

1. Štićeniku organ starateljstva imenuje staratelja, ukoliko ne odluči dužnost staratelja vršiti neposredno.
2. Za staratelja se imenuje osoba koja ima osobna svojstva i sposobnost za vršenje dužnosti staratelja, a koja prije toga pristane da bude staratelj.
3. Pri imenovanju staratelja organ starateljstva uzet će u obzir i mišljenje štićenika, ako je sposoban shvatiti o čemu se radi, kao i mišljenje bliskih srodnika štićenika.
4. Organ starateljstva dužnost staratelja vrši neposredno ako to zahtijeva interes štićenika i okolnosti slučaja. Za vršenje dužnosti staratelja imenuje se osoba zaposlena u organu starateljstva."³⁴

³³ Porodični zakon Federacije BiH, član 186, Službene novine FBiH, broj 35/05

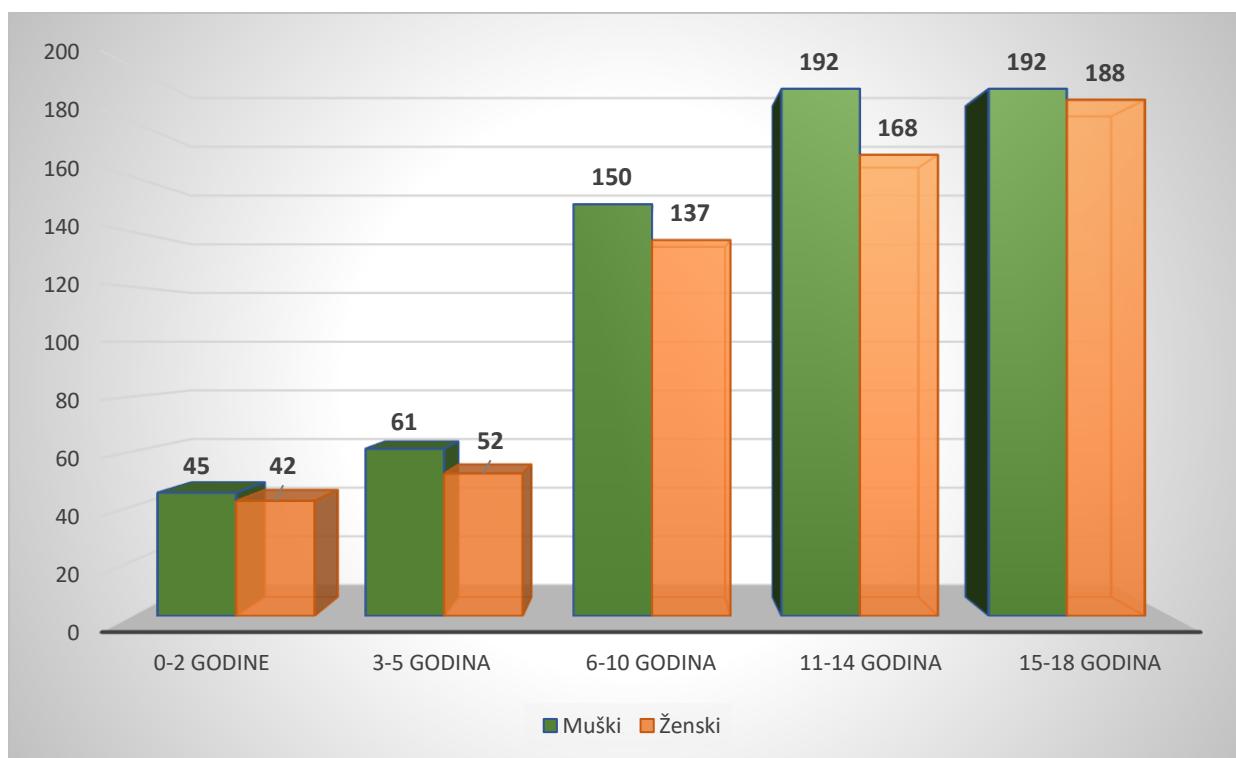
³⁴ Porodični zakon Federacije BiH, član 165, Službene novine FBiH, broj 35/05

Staratelj je, također, dužan se starati o pravima, obavezama i interesima štićenika, o njegovom zdravlju, obrazovanju, osamostaljivanju za budući život, upravljati njegovom imovinom, pri čemu je uvijek dužan saslušati mišljenje štićenika ako je štićenik svjestan o čemu se radi.

Starateljstvom se maloljetnoj osobi pruža posebna briga i zaštita, a vršenje starateljstva zahtjeva kontinuiran nadzor od strane institucija, odnosno organa starateljstva – nadležnog centra za socijalni rad. Organ starateljstva provodi nadzor, između ostalog, tako što staratelj podnosi redovne i vanredne izvještaje o svom radu. Redovni izvještaj podnosi početkom svake godine, a vanredni izvještaj podnosi ukoliko to zahtjeva organ starateljstva. Vanredni izvještaji se često podnose ukoliko organ starateljstva primijeti određene nemarnosti ili neke druge propuste u obavljanju starateljske dužnosti.

U 2020. godini pod starateljstvom je bilo 1227 maloljetnih osoba. Djeca muškog spola su bila nešto zastupljenija (52,2%) od djece ženskog posla (47,8%). Najzastupljenija su bila djeca uzrasta 15-18 godina (31%), djeca uzrasta 11-14 godina (29,3%), djeca od 6 do 10 godina (23,4%), od 3 do 5 godina (9,2%) i djeca uzrasta od 0 do 2 godine tek 7%. Od ukupnog broja djece pod starateljstvom, 6,8% je djece ometene u razvoju.³⁵

Grafikon 9. Starateljstvo nad maloljetnim osobama prema spolu i starosti u 2020. godini

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str. 47.

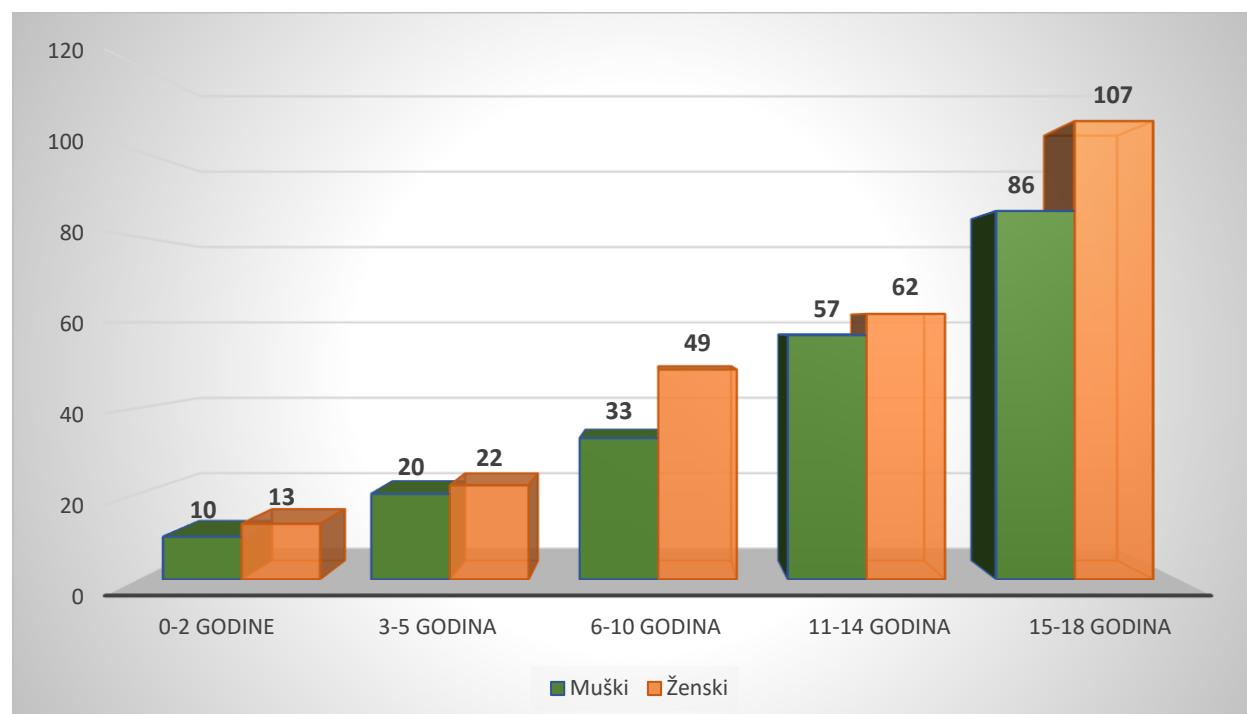
³⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 47.

Hraniteljstvo je po ocjenama mnogih profesionalaca najhumaniji i najbolji način brige o djeci bez roditeljskog staranja, jer im pruža njegu i brigu uz porodično okruženje i odrastanje u porodičnom ambijentu. Hraniteljstvom se djetetu obezbeđuje odrastanje u sigurnoj okolini gdje su njegove potrebe za porodičnim odrastanjem uveliko zadovoljene. Briga za zdravlje, obrazovanje, podsticajna sredina za pravilan razvoj, podrška za očuvanje porodičnih i prijateljskih kontakata, uspješna integracija u lokalnu zajednicu samo se neke od prednosti ovakvog vida zbrinjavanja.

U sklopu JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo oformljena je, posebna organizaciona jedinica, Služba za hraniteljstvo koja u saradnji sa općinskim službama socijalne zaštite osigurava djeci i odraslim osobama podršku za vrijeme smještaja u hraniteljskoj porodici, prati i nastoji pružiti što kvalitetniji smještaj hranjenicima, pruža podršku hraniteljskim porodicama kako bi djeci ili odraslim osobama bile zadovoljene sve potrebe dok su smještene kod hranitelja.

U 2020. godini u hraniteljskim porodicama je bilo 459 djece, od toga nešto više djece ženskog spola (55,1%) u odnosu na djecu muškog spola (44,9%). Najzastupljenija starosna grupa su djeca od 15 do 18 godina i to 42%, djeca uzrasta 11-14 godina čine 25,9%, od 6 do 10 godina 17,9 %, od 3 do 5 godina 9,2%, a djeca uzrasta od 0 do 2 godine čine tek 5% ukupnog broja djece u hraniteljskim porodicama. Djeca sa smetnjama u razvoju čine 14,6% ukupnog broja hranjenika.³⁶

Grafikon 10. Djeca u hraniteljskim porodicama prema starosti i spolu u 2020. godini

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str. 45.

³⁶ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 45.

U odnosu na 2005. godinu i preporuke Kominteta UN-a, hraniteljstvo je u znatno boljem položaju nego tada. Zakon o hraniteljstvu u FBiH koji uređuje ovu oblast donesen je 2017. godine. Pored toga što je definisao pojmove hranjenika i hranitelja, zakon je izvršio podjelu hraniteljstva prema potrebama hranjenika i to: tradicionalno hraniteljstvo, specijalizovano hraniteljstvo, hitno hraniteljstvo i povremeno hraniteljstvo. Također, izvršena je podjela hraniteljstva prema statusu i to: nesrodničko hraniteljstvo i srodničko. Zakon o hraniteljstvu FBiH precizira da hranjenik smještajem u hraniteljsku porodicu postaje ravnopravni član hraniteljske porodice. Po pravilu smještaj hranjenika bi morao biti u njegovoj lokalnoj zajednici zbog održavanja ličnih kontakata sa njegovom biološkom porodicom. Hranitelj može biti svaka punoljetna osoba koja ispunjava uslove propisane Zakonom o hraniteljstvu FBiH (punoljetan, državljanin BiH, prebivalište u FBiH, zdravstveno i poslovno sposoban, SSS, da ima stambene i materijalne uslove za hraniteljstvo, da je izmirio poreske obaveze, da ima kompetencije za zaštitu, čuvanje, njegu, odgoj i zadovoljavanje drugih potreba djeteta), a hraniteljem postaje nakon što podnese zahtjev Službi za hraniteljstvo koja nakon stručne analize daje pozitivan odgovor i šalje hranitelja na edukaciju. Smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu traje ovisno o njegovim potrebama. U slučaju hitnog hraniteljstva taj boravak traje sve dok kod djetetovih roditelja traje spriječenost da se brinu o svom djetetu. U ostalim slučajevima boravak djeteta zavisi od sticanja uslova da se dijete vratи u svoju biološku porodicu, da bude usvojeno ili dok ne završi redovno školovanje. Zakon precizira da dijete može biti u hraniteljstvu sve dok se redovno školuje, odnosno godinu dana nakon prestanka redovnog školovanja ako nije u mogućnosti da pronađe zaposlenje, odnosno najduže do svoje 26. godine.

Osim definiranja pojmove hranjenika i hranitelja, podjele hraniteljstva prema potrebama hranjenika, uvjeta pod kojim se može biti hranitelj, prava i obaveza, ovaj zakon definirao je visinu hraniteljsih naknada i naknada za izdržavanje hranjenika.

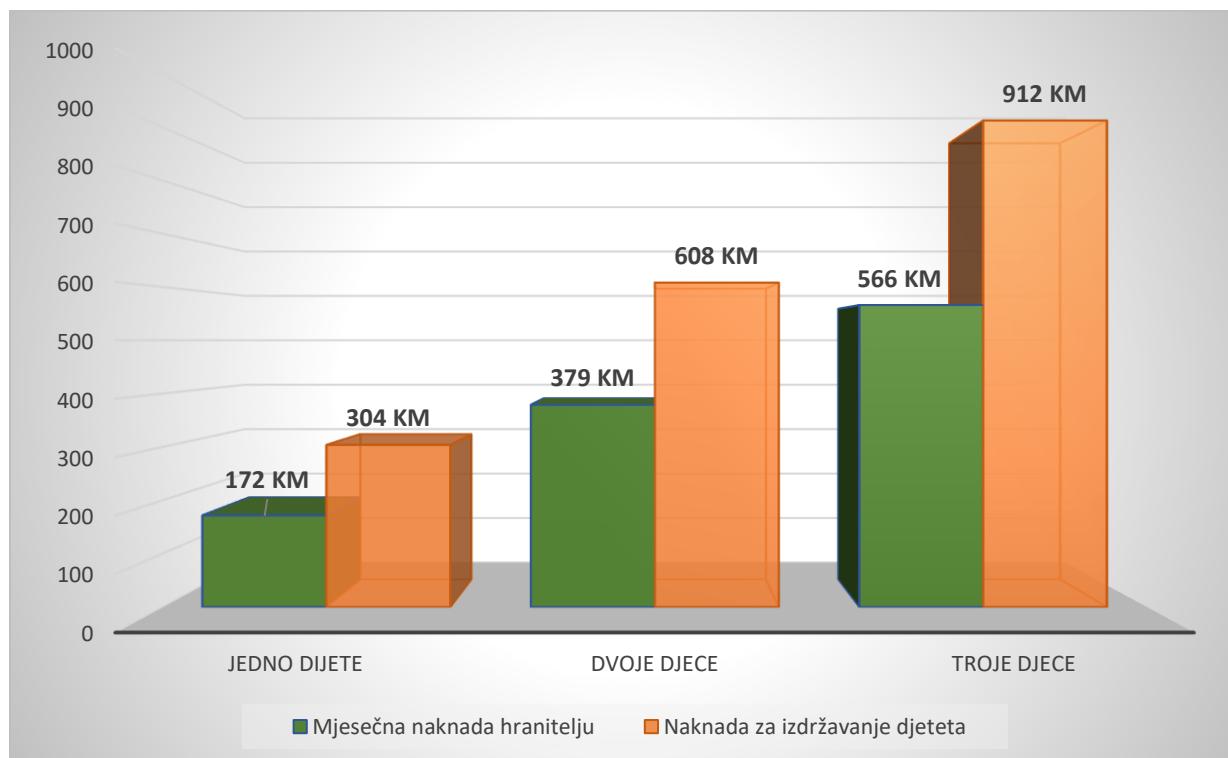
"Jedinstvena visina davanja u 2019. godine na ime mjesecne naknade za izdržavanje hranjenika i mjesecne naknade hranitelju po jednom hranjeniku iznosi:

- Mjesečna naknada hranitelju po jednom djetetu iznosi 172,00 KM, a naknada za izdržavanje djeteta 304,00 KM, što ukupno iznosi 476,00 KM;
- Mjesečna naknada hranitelju za dvoje djece iznosi 379,80 KM, a naknada za izdržavanje djeteta 608,00 KM, što ukupno iznosi 987,80 KM;
- Mjesečna naknada hranitelja za troje djece iznosi 566,00 KM, a naknada za izdržavanje djeteta 912,00 KM, što ukupno iznosi 1.478,00 KM."³⁷

---

³⁷ JU "Kantonalni Centar za socijalni rad" Sarajevo, dostupno na: <https://kcsr.ba/hraniteljstvo>

Grafikon 11. Mjesečna naknada hranitelju i naknada za izdržavanje djeteta u 2019. godini

Izvor: JU "Kantonalni Centar za socijalni rad" Sarajevo, dostupno na: <https://kcsr.ba/hraniteljstvo>

PZ FBiH u posebnom dijelu obrađuje oblast **usvojenja** kao posebnog oblika porodično-pravne zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos.³⁸ Zakon je precizirao da postoje dva oblika usvojenja i to potpuno i nepotpuno usvojenje. Potpuno se može usvojiti dijete do 10 godina starosti, između usvojitelja i njegovih srodnika i usvojenika i njegovih potomaka stvara se odnos srodstva kao i u slučaju krvnog srodstva i njihov odnos je neraskidiv. Nepotpuno se može usvojiti dijete do 18 godina starosti. Nepotpuno usvojenje ne utiče na prava i dužnosti usvojenika prema njegovim roditeljima i drugim srodnicima. Ovaj oblik usvojenja je raskidiv za razliku od potpunog usvojenja.

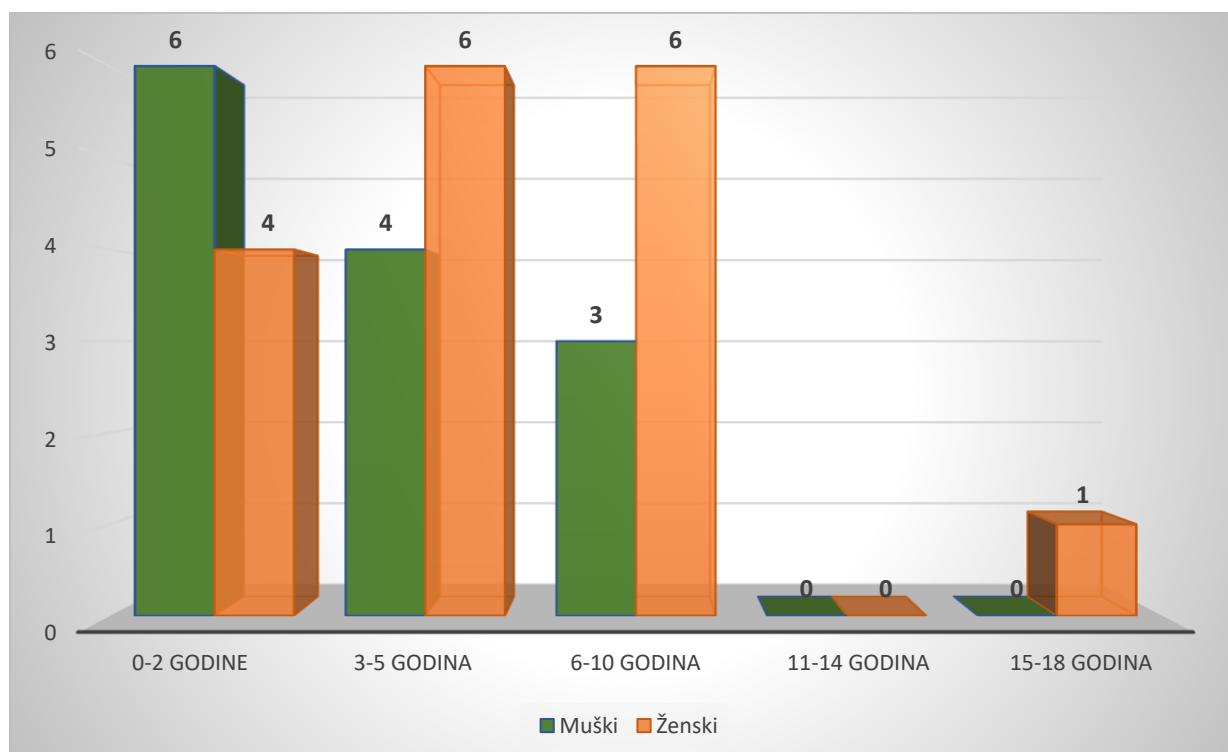
Proces usvojenja kao posebnog oblika porodično-pravne zaštite djece bez roditeljskog staranja u našem zemlji veoma je komplikovan. Mnogo je više zahtjeva za usvojenjem nego broja usvojene djece. Najveći problemi leže u komplikovanosti procedure za usvajanje, zahtjevima usvojilaca da usvojeno dijete bude mlađe od 5 godina starosti, da su potencijalno usvojeno dijete kao i njegovi najbliži srodnici zdravi i da nisu osobe sa invaliditetom, da nisu romskog porijekla, da djetetovi srodnici nisu ovisnici o psihoaktivnim supstancama i da nisu osobe sa društveno neprihvatljivim ponašanjem. Sudski postupci oduzimanja roditeljskog staranja roditeljima koji ne žele adekvatno brinuti o svojoj djeci nerijetko traju jako dugo, dok oni u isto vrijeme ne žele dati saglasnost za usvajanjem. Zainteresovanost za nepotpuno usvojenje u našoj zemlji je jako mala. Postoji problem i u zakonskoj ograničenosti kada je u pitanju dob usvojioča. Naime, po odredbama PZ FBiH starosna dob usvojioča ograničena je na 45 godina. Dalje, adaptivni period koji je propisan PZ

³⁸ Porodični zakon Federacije BiH, član 91, Službene novine FBiH, broj 35/05.

FBiH, a kada su u pitanju državljeni Bosne i Hercegovine koji žive u inostranstvu, podrazumjeva da taj period usvojilac mora provesti u Bosni i Hercegovini.

Zbog komplikovanosti procedura za usvajanje, u Bosni i Hercegovini je u 2020. godini potpuno i nepotpuno usvojeno tek 30 djece, od toga 17 ženske i 13 muške djece. Do dvije godine starosti usvojeno je 10 djece, isto koliko i djece uzrasta od 3 do 5 godina. Devetero djece je usvojeno uzrasta od 6 do 9 godina i jedno dijete uzrasta od 15 do 18 godina nepotpuno je usvojeno.³⁹

Grafikon 12. *Usvojena djeca prema starosti i spolu u 2020. godini*

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str 49.

³⁹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021, str. 49.

Tabela 3. Usvojena djeca u odnosu na roditelje u 2020. godini

Djeca čiji roditelji nisu živi	1
Djeca nepoznatih roditelja	1
Djeca napuštena od roditelja	18
Djeca roditelja lišenih roditeljskih prava	5
Djeca roditelja sprječenih da vrše roditeljsku dužnost	2
Ostala djeca ugrožena porodičnom situacijom	3
UKUPNO	30

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski bilten", 07, 2021., str. 49.

Kao što smo mogli vidjeti iz priloženih podataka, institucionalni oblik zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja i dalje je ubjedljivo dominantan oblik alternativne brige u Bosni i Hercegovini. Uz podršku međunarodnih nevladinih organizacija hraniteljstvo kao alternativni način brige o djeci bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini je u uspunu. Potrebno da svi nivoi vlasti ulože maksimalan napor, finansijska sredstva, stručan i edukovan kadar kako bi broj djece u institucionalnom obliku zbrinjavanja bio što manji, a djeci koja su već smještena u domovima omogućilo da njihov boravak u njima bude što kraći.

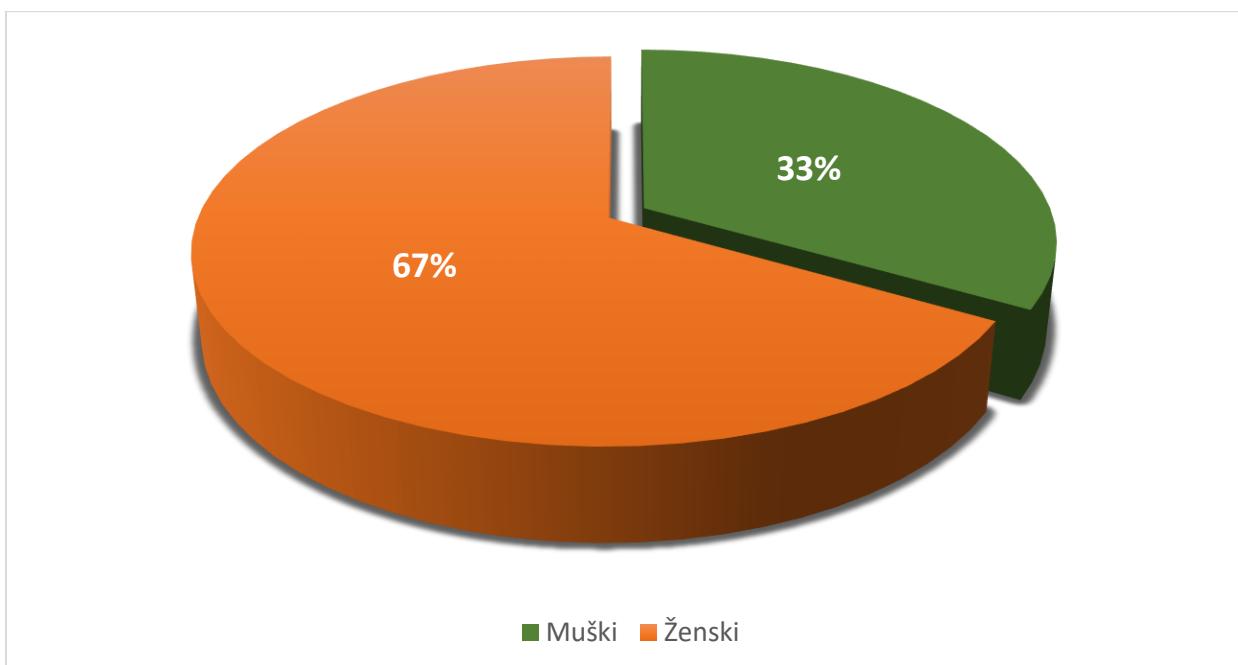
III DIO: REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorak i analiza podataka

Empirijsko istraživanje na temu "Nasilje u porodici kao uzrok zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini" provedeno je na prostoru cijele Bosne i Hercegovine. Rezultati ovog istraživanja, koji su dobijeni putem anketnog upitnika koji je sadržavao 10 pitanja i intervjua koji je sadržavao 5 pitanja, dobijeni su na osnovu subjektivnog razmišljanja profesionalaca zaspolenih u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini. Pitanja su formulisana u skladu sa problemom i predmetom istraživanja i postavljenim hipotezama. Ovim istraživanjem obuhvaćena su 42 profesionalaca (socijalna radnika, pedagoga, psihologa, odgajatelja i administrativna radnika) zaposlena u centrima za socijalni rad i domovima za djecu bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je obuhvatilo zaposlene profesionalce u službama socijane zaštite Kantona Sarajevo, Tuzle, Bijeljine, Zenice, Živinica, Kalesije, Širokog Brijega i Konjica te zaposlenike u domovima za djecu bez roditeljskog staranja u Sarajevu, Mostaru, Zenici i Banja Luci. Rezultate o posljedicama koje nasilje u porodici ostavlja na djecu zbrinutu u ustanove socijalne zaštite dobili smo pomoću intervjua sa psiholozima KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo.

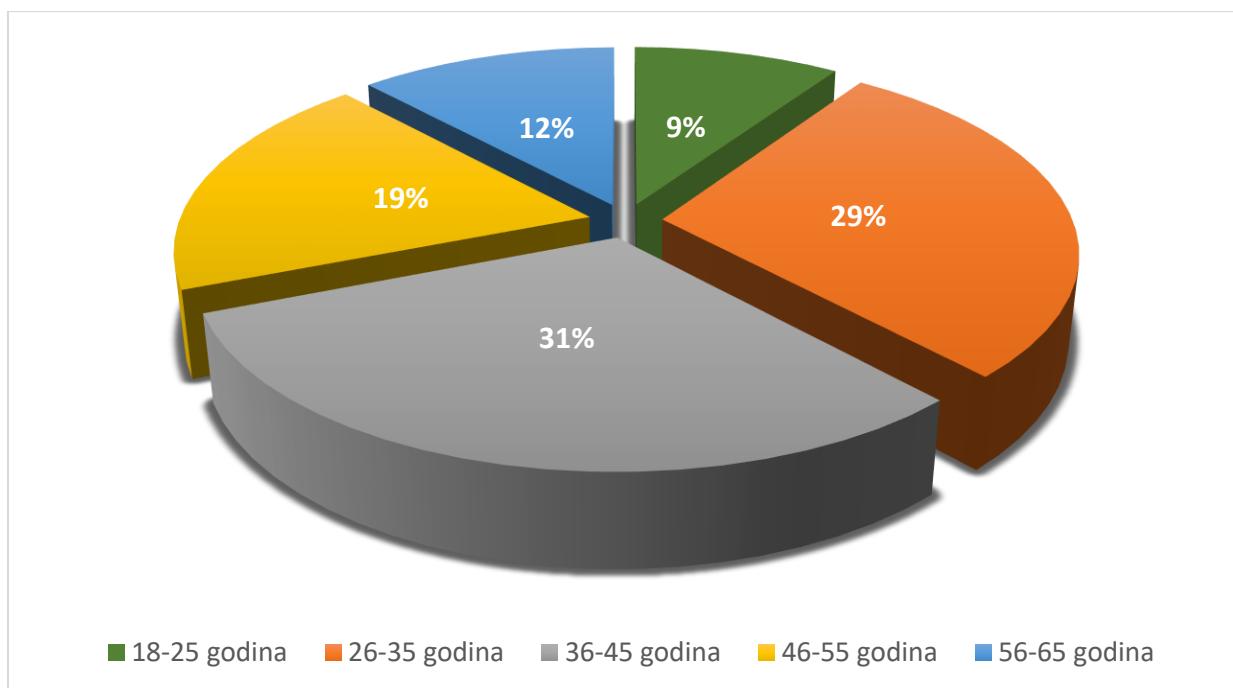
3.1.1. Socio-demografski podaci o ispitanicima

Grafikon 13. Struktura ispitanika u odnosu na spol

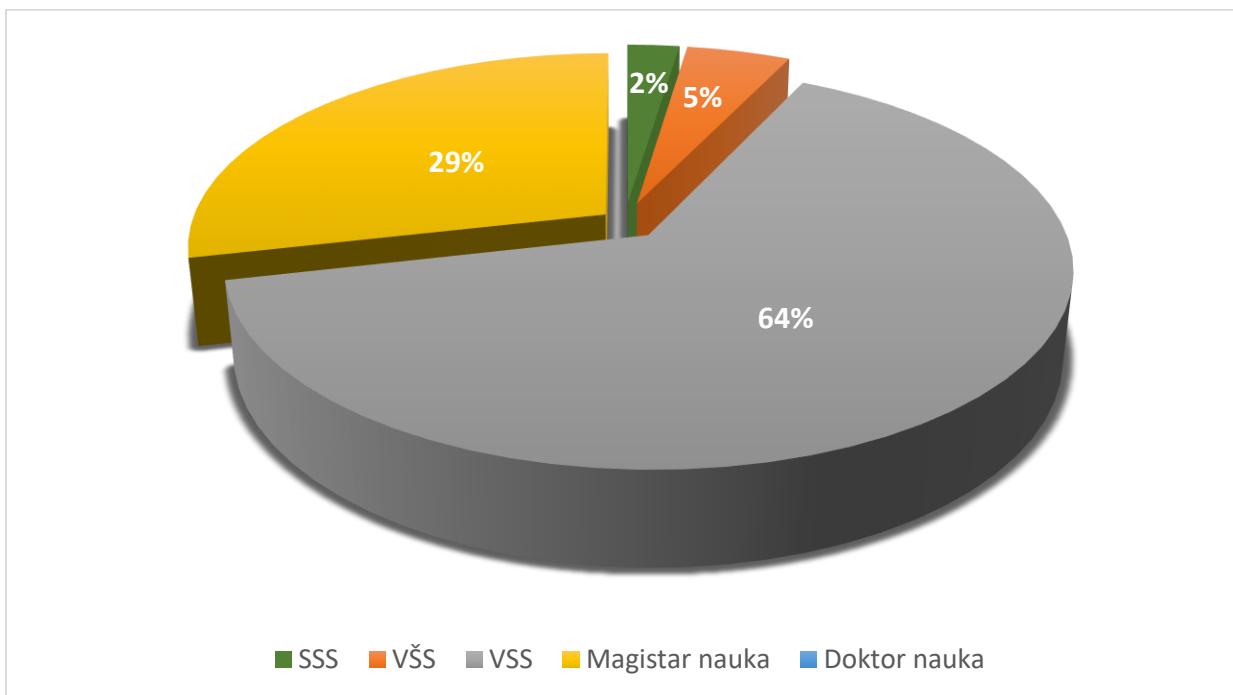
Prema dobijenim podacima vidljivo je da su pripadnice ženskog spola zastupljenije u ovom istraživanju od pripadnika muškog spola. Naime, u istraživanju je učestovalo 28 pripadnica ženskog spola i 14 pripadnika muškog spola. Ako uzmemo u obzir da je u 2020. godini u domovima za djecu bez roditeljskog staranja bilo zaposleno 617 osoba, od toga 490 ili 79,4 % žena, a 127 ili 20,6 % muškaraca dolazimo do zaključka da su pripadnice ženskog spola zastupljenije kao profesionalci u ustanovama socijalne zaštite.

Grafikon 14. Struktura ispitanika u odnosu na dob

Broj ispitanika u odnosu na dob: od 18 do 25 godina starosti 4 ispitanika, od 26 do 35 godina starosti 12 ispitanika, od 36 do 45 godina starosti 13 ispitanika, od 46 do 55 godina starosti 8 i od 56 do 65 godina starosti 5 ispitanika. Analizirajući strukturu ispitanika u odnosu na dob dolazimo do zaključka da je većina ispitanika u dobi između 26 i 45 godina starosti ili skoro 62 %. Najmanje ispitanika je u grupi od 18 do 25 godina iz razloga što mlade osobe u Bosni i Hercegovini i dalje teško pronalaze zaposlenje u struci, te je samim tim teško pronaći zaposlenike profesionalce koji bi učestvovali u ovom i sličnim istraživanjima, a koji su mlađe životne dobi.

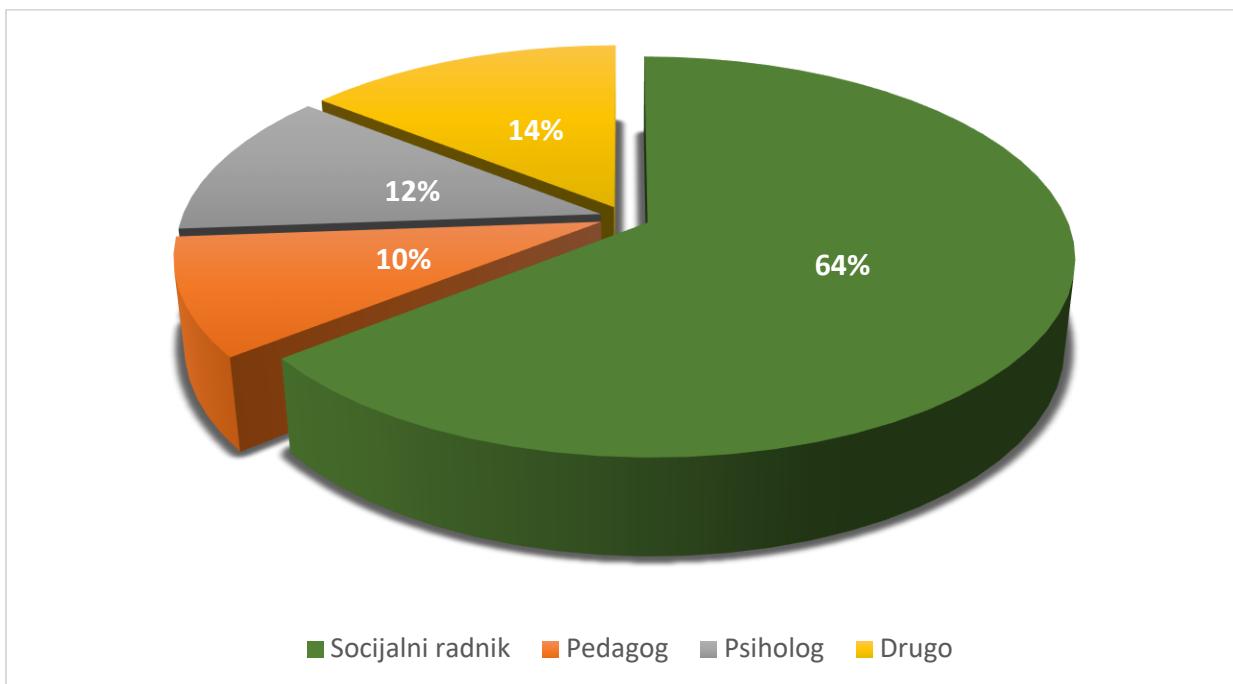
Grafikon 15. Struktura ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja

Tabela 11. Struktura ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja

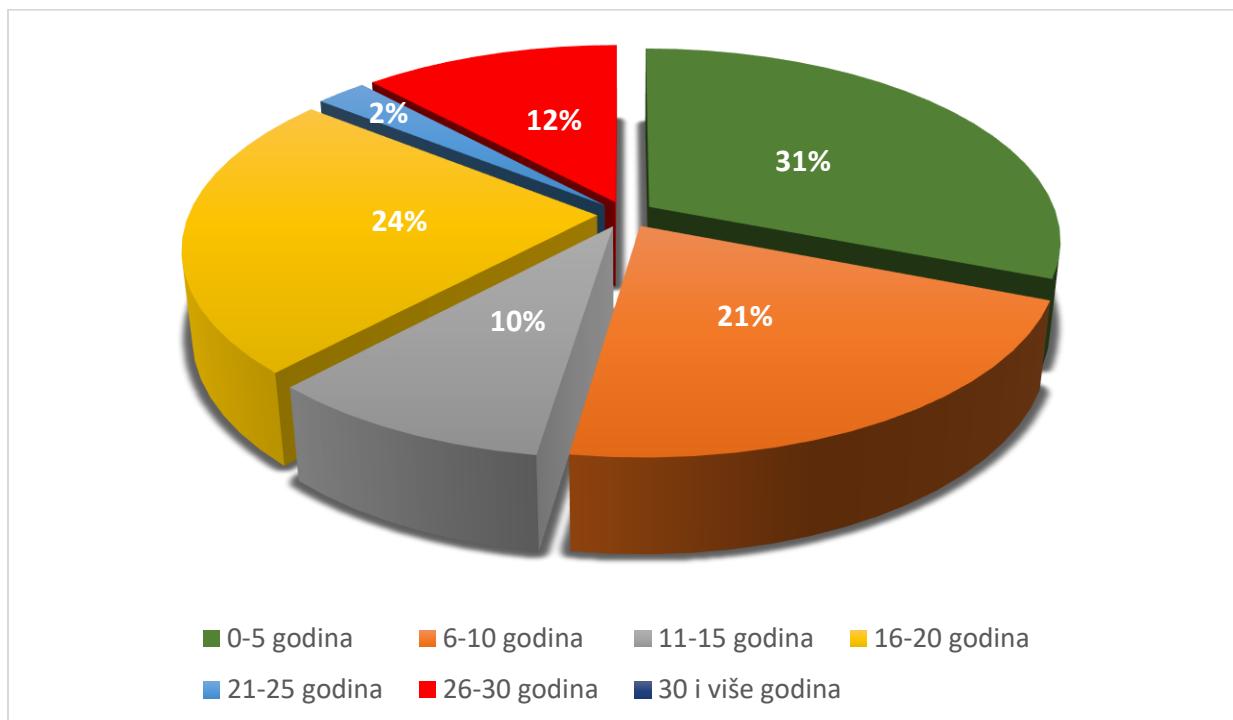
Struktura ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja: sa SSS 1 ispitanik, VŠS dva ispitanika, VSS 27 ispitanika i sa titulom magistra nauka 12 ispitanika. Podaci ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja pokazuju nam da je najveći broj ispitanih osoba visokoobrazovano, od toga 64% sa VSS, 29% magistara nauka, 5% VŠS i 2% sa SSS. U ovom istraživanju nastojalo se doći do pouzdanih informacija od strane profesionalaca zaposlenih u službama socijalne zaštite i dječijih domova, a koji su zbog prirode posla većinom visokoobrazovane osobe.

Grafikon 16. Struktura ispitanika u odnosu na zanimanje

Struktura ispitanika u odnosu na zanimanje: 27 socijalnih radnika, 4 pedagoga, 5 psihologa i 6 drugih zanimanja koje obuhvataju većinom administrativne poslove. Iz navedenih podataka vidljivo je da su socijalni radnici dominantna grupa profesionalaca koji su učestvovali u ovom istraživanju. U službama socijalne zaštite većinom su zaposleni socijalni radnici. U domovima za djecu bez roditeljskog staranja pored socijalnih radnika zaposlene, pored tehničkog osoblja, čine odgajatelji, pedagozi, psiholozi, medicinski radnici i zaposleni u administraciji. Cilj je bio dobiti pouzdane informacije od profesionalaca koji su u direktnom radu sa porodicama u riziku i djecom koja su bila žrva porodičnog nasilja i koji na osnovu svog znanja i iskustva mogu dati pouzdane informacije.

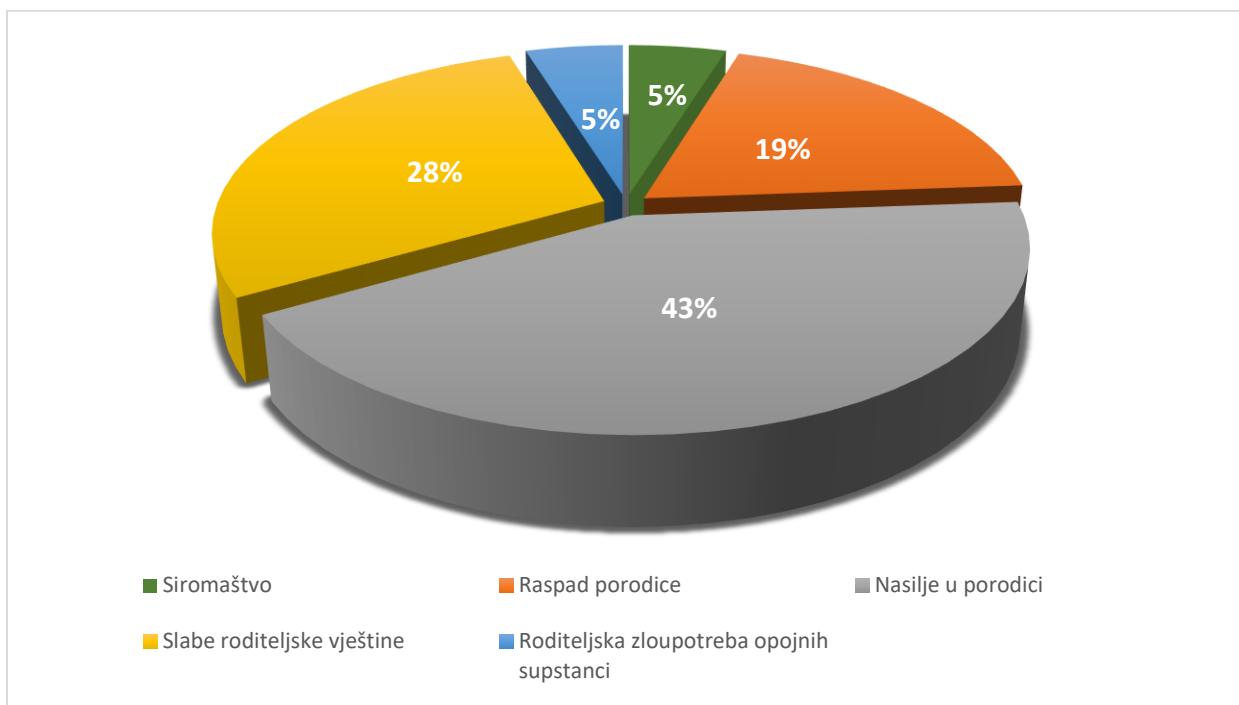
Grafikon 17. Struktura zaposlenika u odnosu na radno iskustvo u struci

Struktura zaposlenika u odnosu na radno iskustvo u struci: 13 ispitanika koji su zaposleni u struci u trajanju od 0-5 godina, 9 ispitanika od 6 do 10 godina, 4 ispitanika od 11 do 15 godina, 10 ispitanika od 16 do 20 godina, 1 ispitanik od 21 do 25 godina, 5 ispitanika od 26 do 30 godina. Nije bilo ispitanika sa radnim stažom u struci dužim od 30 godina. Struktura zaposlenika u odnosu na radno iskustvo u struci nam pokazuje da 22 ili 52,4% ispitanika imaju do 10 godina radnog iskustva, 14 ili 33,3% imaju od 11 do 20 godina radnog iskustva u struci, te 6 ili 14,3% ispitanika imaju preko 20 godina radnog staža u struci. Dakle, u ovom istraživanju su zastupljeni i profesionalci koji na osnovu svog dugogodišnjeg radnog iskustva u oblasti socijalne zaštite mogu dati pouzdane odgovore.

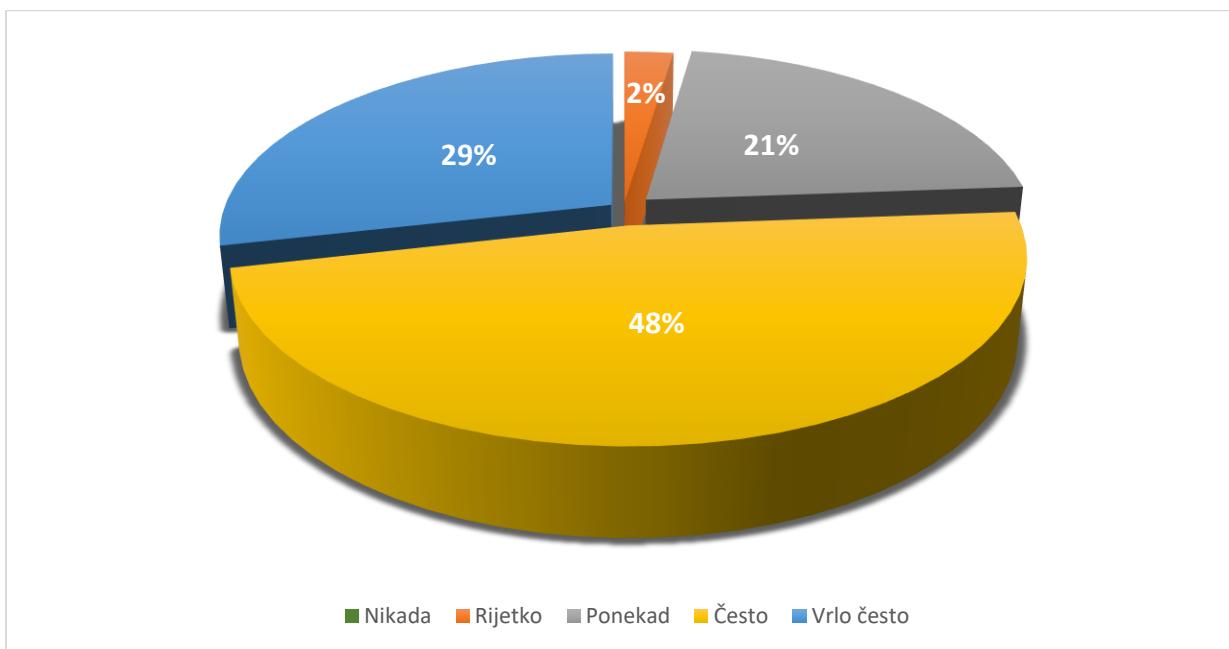
3.1.2. Stavovi ispitanika

Grafikon 18. Koji su najčešći razlozi za izdvajanje djeteta iz porodice i zbrinjavanje u ustanovama socijalne zaštite?

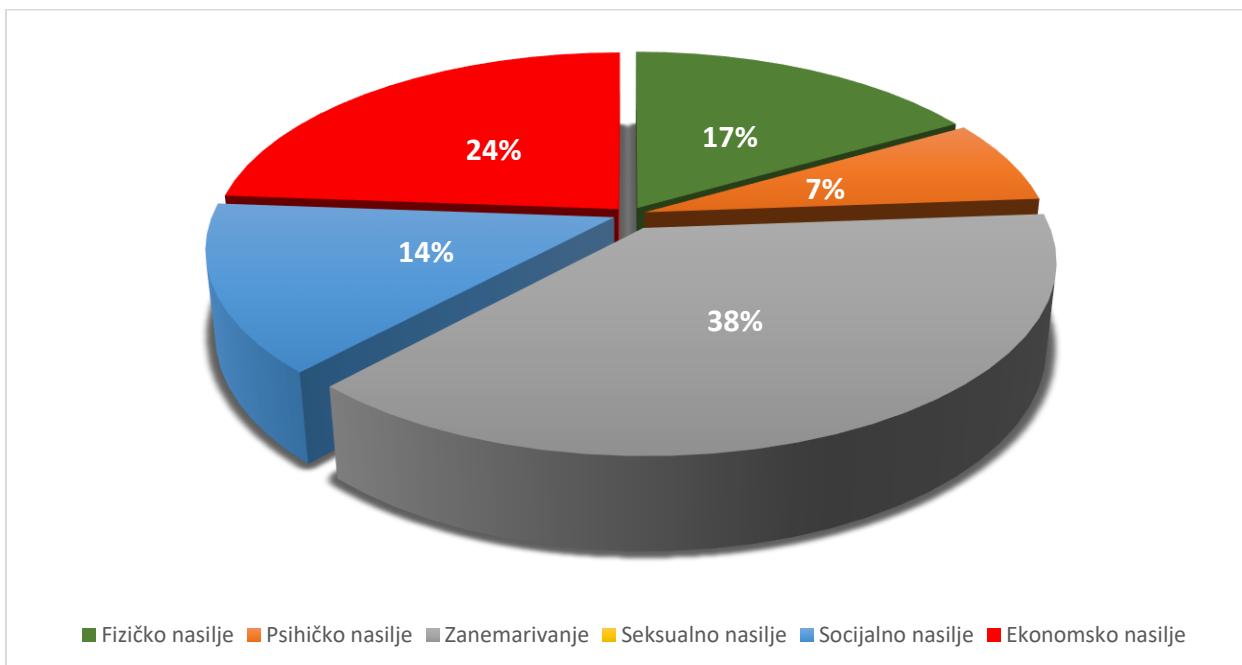
Istraživanje je pokazalo da je čak 43% zaposlenika ustanova socijalne zaštite, ili njih 18, odgovorilo da je nasilje u porodici ključni razlog za izdvajanje djeteta iz porodice, ili u konačnici oduzimanje roditeljskog staranja kao najrigoroznije mjeru koju sud može izreći ukoliko je došlo do grube zloupotrebe roditeljskog prava. Nešto manji broj zaposlenika, tačnije 28% ili njih 12, je naveo da su slabe roditeljske vještine vodeći razlog za izdvajanje djeteta iz porodice, dok je raspad porodice navelo 8 uposlenika ili 19%. Najmanji broj zaposlenika, po dvoje, tačnije po 5 % odgovora, odnosilo se na siromaštvo i roditeljsku zloupotrebu opojnih supstanci kao razlog za izdvajanje djeteta iz porodice i smještaj u ustanovu socijalne zaštite. Ako uzmemo u obzir da ne znamo pouzdano šta je dovelo do raspada neke porodice i da slabe roditeljske vještine u konačnici vode ka zanemarivanju djeteta dolazimo do zaključka da je nasilje u porodici dominantan razlog povećanja broja djece u ustanovama socijalne zaštite. Generalna hipoteza koja glasi: "Izdvajanje djeteta iz porodice ili u konačnici oduzimanje roditeljskog staranja djetetovim roditeljima zbog nasilja nad djetetom u porodici dovodi do povećanja broja djece zbrinute u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini" je u potpunosti dokazana.

Grafikon 19. Da li je nasilje u porodici jedan od glavnih faktora zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite?

Odgovori na pitanje koje je glasilo: "Da li je nasilje u porodici jedan od glavnih faktora zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite?" pokazalo nam je da je čak 76,2 % ili 32 ispitanika odgovorilo sa "često" i "vrlo često". "Ponekad" je odgovorilo 9 ili 21 % ispitanika, "rijetko" tek jedan ispitanik ili 2 %, dok nije bilo odgovora da se to nikada ne dešava. Dobijenim rezultatima i ovog pitanja, potpuno je jasno je da je nasilje u porodici, kao veliki društveni problem u našoj zemlji, ključni razlog za izdvajanje djeteta iz porodice i smještaj u ustanovu socijalne zaštite.

Grafikon 20. Koji oblik nasilja je najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite?

Istraživanje je pokazalo da je zanemarivanje najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite. Naime, 38 % ili 16 ispitanika smatra da od svih oblika nasilja, zanemarivanje djeteta, kao nedostatak odgovarajuće brige i nadzora nad djetetovim razvojem, je najčešće zastupljeno. Zanemarivanje je pasivan oblik nasilja, bez svjesne namjere da se dijete povrijedi i da mu se nanese šteta, ali i kao takvo prouzrokuje uskraćivanje djetetovih osnovnih prava i ostavlja nesagledive posljedice na djetetov psihofizički razvoj. Ovaj oblik nasilja je jako teško prepoznati u njegovim začecima, pa veoma često izostaje adekvatna pomoć djetetu. Kada se i prepozna zanemarivanje djeteta, nerijetko se ništa i ne poduzima, očekujući da će se ono samo riješiti i da će vremenom prestati samo od sebe. Između svih navedenih oblika nasilja ne postoji jasna i precizno definisana granica. Možemo reći da se pobrojani oblici nasilja, na neki način, isprepliću. Zanemarivanje može biti i fizičko, psihičko, zdravstveno, edukativno, socijalno i slično.

Ekonomsko nasilje je drugi oblik nasilja kojeg su uspitanici naveli da je najčešći uzročnik zbrinjavanje djece u ustanove socijalne zaštite. Ako uzmemo u obzir da je broj djece romskog porijekla u posljednje vrijeme u naglom porastu u dječijim domovima, ne iznenađuje što je 24% ispitanika ili njih 10 smatralo da djeca najčešće budu zbrinuta u domovima zbog prosjačenja, uskraćivanja osnovnih sredstava za život, iskorištavanja djece da bi se ostvarila zarada na nelegalan način.

17% ili 7 ispitanika smatra da je fizičko nasilje najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite. Fizičko nasilje se najočiglednije i najjednostavnije uočava jer ono nerijetko ostavlja vidljive povrede na žrvi u vidu ogrebotina, modrica, preloma, posjekotina i slično. Muškarci su mnogo češće počinjenici nasilja u odnosu na žene, mada ima slučajeva, ali znatno

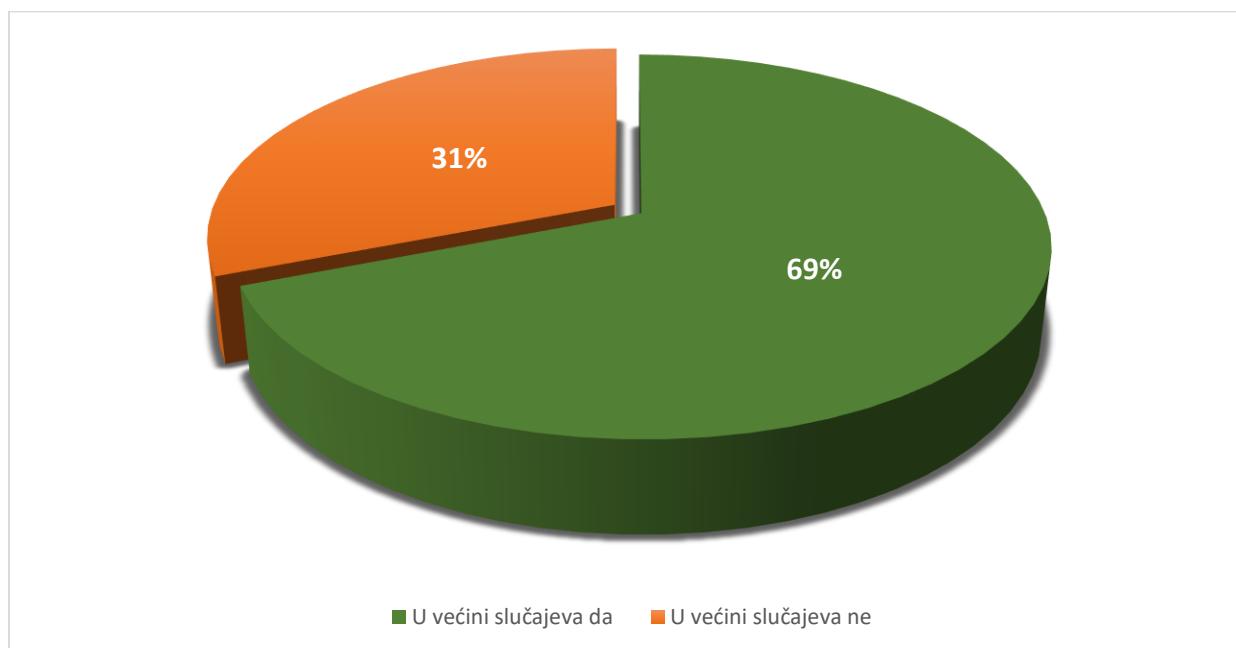
manje, kada su žrtve. Kada je riječ o porodičnom nasilju najviše ispaštaju djeca, bilo da su direktno žrtve nasilja ili pak svjedoci istog. Najčešći oblik fizičkog nasilja koje vrše odrasli nad djeecom je tjelesno kažnjavanje koje se nerijetko predstavljaju kao vaspitanje, što je potpuno pogrešno. Fizičko kažnjavanje osim što ostavlja nesagedive posljedice na dječiji razvoj, stvara im sliku da je takvo ponašanje prihvatljio i kada odrastu.

Ispitanici su u 14% slučajeva ili njih 6 odgovorili da je socijalno nasilje najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u domove. Socijalno nasilje uključuje podsmijavanje, društvenu isključenost, izolaciju, neprihvatanje, uskraćivanje pažnje ili ignorisanje, ograničavanje ostvarivanja kontakata sa prijateljima, porodicom i okolinom. Socijalno nasilje neki autori izdvajaju kao zaseban oblik porodičnog nasilja dok ga u literaturi pretežno možemo naći pod psihičkim nasiljem.

Pod psihičkim nasiljem podrazumjevamo aktivnosti koje utiču na psihu žrtve, a ogledaju se u stvaranju osjećaja straha, uznenirenosti i ugroženosti kod žrtve. Kod psihičkog nasilja prisutni su verbalni napadi, psovanje, vrijedanje, ponižavanje, ismijavanje, zastrašivanje, prijetnje, zabrane, pokazivanje fizičke nadmoći i slično. 7% ili 3 ispitanika su odgovorila da je psihičko nasilje najčešći uzrok zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite.

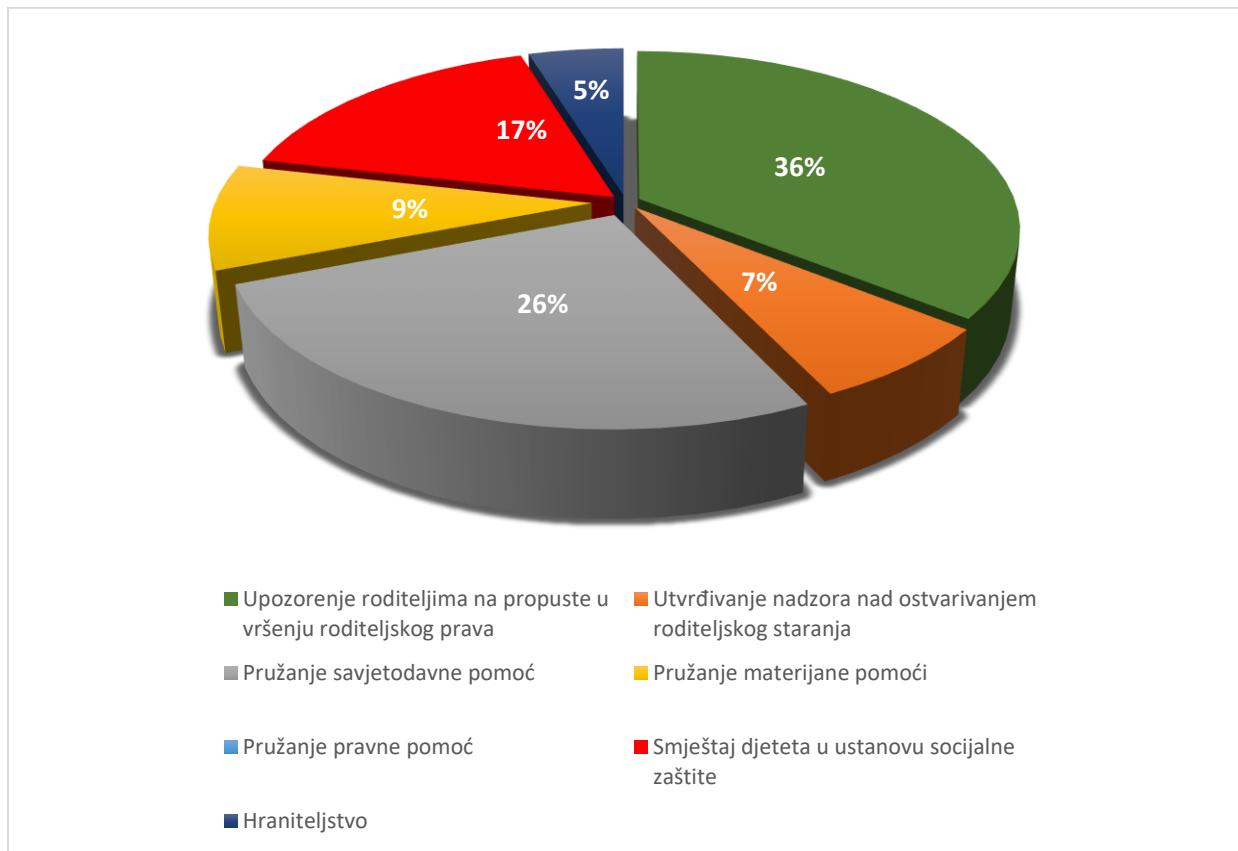
Seksualno nasilje kao ostvaren seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina ili neželjeni seksualni kontakt usmjeren protiv žrtve i njene seksualnosti нико od ispitanika nije naveo da je najčešći uzročnik zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite. To, naravno, ne znači da se nikada nije desilo i da ne postoje evidentirani slučajevi seksualnog nasilja nad djetetom koje je u konačnici zbinuto u ustanovu socijalne zaštite.

Grafikon 21. Da li se prije donošenja odluke iscrpe sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa?

Upozorenje roditeljima na propuste u vršenju roditeljskog prava, utvrđivanje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, pružanje savjetodavne, materijane i pravne pomoći su mjere koje nadležni centar za socijalni rad treba da iscrpi prije nego li se pokrene postupak oduzimanja roditeljskog staranja. Zaposlenici ustanova socijalne zaštite, a većinom su zaposleni u službama socijalne zaštite CZR, njih 29 ili 69% odgovorilo je da se te mjere uvijek iscpe prije nego li se kreće u postupak oduzimanja roditeljskog staranja. Njih 13 ili 31% su da se u većini slučajeva kreće u postupak oduzimanja roditeljskog staranja bez da su se prethodno iscrpile sve mjere.

Grafikon 22. Koje se mjere najčešće primjenjuju s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta?

Upozorenje roditeljima na propuste u vršenju roditeljskog prava, na osnovu odgovora ispitanika, najčešća je mjeru koju primjenjuju centri za socijalni rad. 36% ili 15 ispitanika je odgovorilo da se ova mjeru najčešće upotrebljava. Po PZ FBiH i PZ RS organ starateljstva upozorit će roditelje na propuste u staranju o djetetu i pomoći im u njihovom otklanjanju, pružit će pomoći roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i osobnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva, uputit će roditelje u odgovarajuće savjetovalište.

26% ili 11 ispitanika smatra da je pružanje savjetodavne pomoći najčešća mjeru koju primjenjuju. Na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH za 2020. godinu pomoći u rješavanju konfliktnih

situacija, što možemo podvesti pod savjetodavnu pomoć, bila je jedna od najčešćih usluga u službama socijalne zaštite.

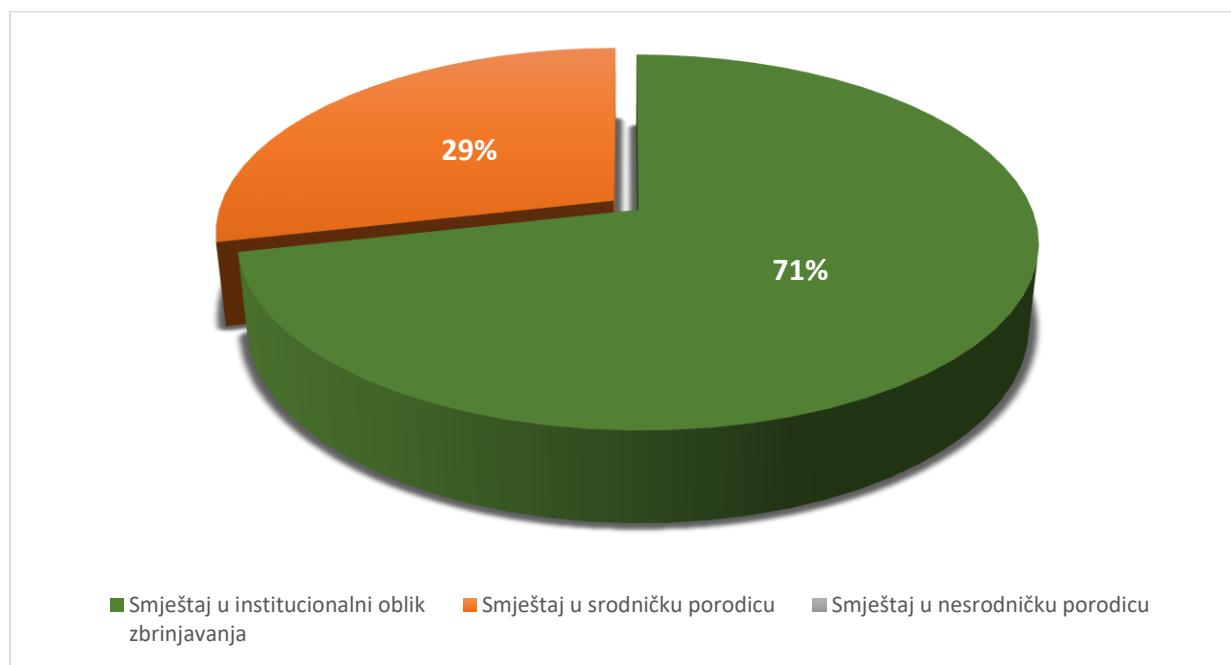
Smještaj djeteta u ustanovu socijalne zaštite je po pravilu radikalna mjera jer znači odvajanje djeteta od njegove porodice. Kada je to u najboljem interesu djeteta i kada ne postoji način da se osigura bezbrižan boravak djeteta u porodici, onda se ova mjera primjenjuje i bez prethodnog upozorenja roditeljima. 17% ili 7 ispitanika smatra da je ovu mjeru najčešće uporijebilo kako bi zaštitili najbolji interes djeteta.

9% ili 4 ispitanika je odgovorilo da je najčešće koristilo uslugu pružanja materijalne pomoći porodici s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta.

Utvrđivanje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja propisao je PZFBIH i PZ RS. U ovoj mjeri organ starateljstva utvrđuje program starateljstva, određuje osobe koje će pratiti taj nadzor, kontroliše roditelje, prati razvoj djeteta, podnosi periodične izvještaje organu starateljstva, obavezuje roditelje na redovne posjete organu starateljstva, zdravstvenim ili savjetodavnim ustanovama. Utvrđivanje nadzora traje najkraće tri mjeseca. Ovu mjeru najčešće je koristilo 7 % ili 3 ispitanika.

Hraniteljstvo, kao jedan od najboljih oblika dječije zaštite koji je u usponu u posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini, da bi se zaštitio najbolji interes djeteta, najčešće je koristilo 5 % ili 2 ispitanika.

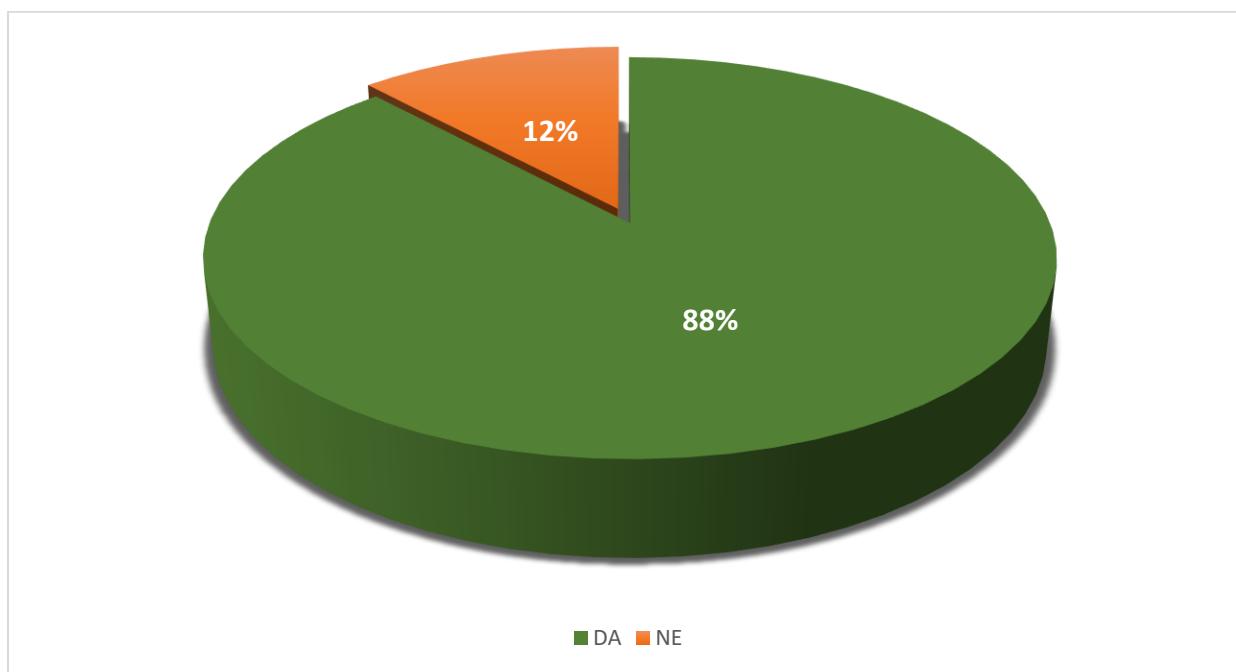
Grafikon 23. *Koji je prvi oblik zbrinjavanja djece žrtava nasilja u porodici u sistemu alternativne brige?*

Istraživanje je pokazalo da je u većini slučajeva prvi oblik zbrinjavanja djece žrtava nasilja u porodici smještaj u institucionalni oblik zbrinjavanja. Ovaj odgovor izabralo je 30 ispitanika ili 71 %. Smještaj u srodničku porodici izabralo je 12 ispitanika ili 29%. Kao prvi oblik zbrinjavanja djece žrtava nasilja u sistemu alternativne brige, smještaj u nesrodičku porodicu, ni jedan ispitanik nije ponudio kao odgovor.

Podaci Agencije za statistiku BiH nam također pokazuju da institucionalni oblik zbrinjavanja djece i dalje dominanatan u našoj zemlji. Naime, u 2020. godini 1103 djece je bilo smješteno u institucionalni oblik alternativne brige, 459 u hraniteljske porodice i samo je 30 djece usvojeno.

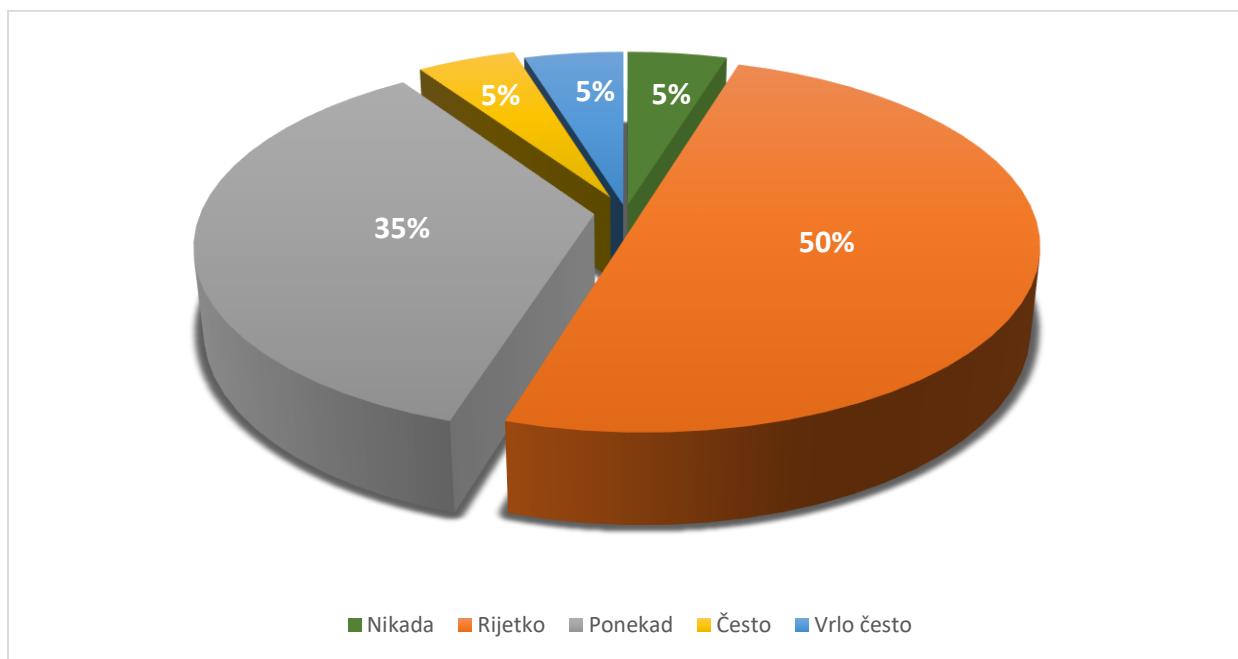
Grafikon 24. *Djeca s poteškoćama u razvoju, žrtve nasilja u porodici, imaju veće šanse da im prvi smještaj bude u institucionalnom obliku alternativne brige?*

Kao što je spomenuto u trećoj posebnoj hipotezi da djeca s poteškoćama u razvoju imaju puno veće šanse da im prvi smještaj bude u institucionalnom obliku alternativne brige u odnosu na drugu djecu, ovo istraživanje je upravo pokazalo. 37 ili 88 % ispitanika smatra da djeca s poteškoćama u razvoju imaju veće šanse da budu zbrinuta u dječijim domovima ili specijaliziranim ustanovama nego li u srodničku i nesrodničku porodicu. Samo 12 % ispitanika ili njih 5 je odgovorilo da to nije slučaj. Razlog tome je, vjerovatno, zašto što je ovoj djeci potrebna posebna pažnja, razumijevanje, strpljenje, nerijetko izdvajanje dodatnih materijalnih sredstava. Prema UNICEF-u 6,5 % djece u starosti od dvije do devet godina u Bosni i Hercegovini ima neku vrstu invaliditeta. Oni kao takvi su najmarginalizovani skupina u Bosni i Hercegovini. Kvalitet usluga prema ovoj populaciji u našoj zemlji je još uvijek na jako niskom nivou. To se posebno ogleda u oblasti obrazovanja i

zdravstva. Djeca sa poteškoćama u razvoju su često stigmatizirana, društveno odbačena, često trpe zlostavljanje i zanemarivanje. Smještajem u institucionalni oblik alternativne brige dodatno se ugrožavaju njihova prava i integracija u društvo. Također, važno je spomenuti da djeca s poteškoćama u razvoju, čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko staranje, u većini slučajeva ostaju u rezidencijalnom obliku alternativne brige do kasne životne dobi.

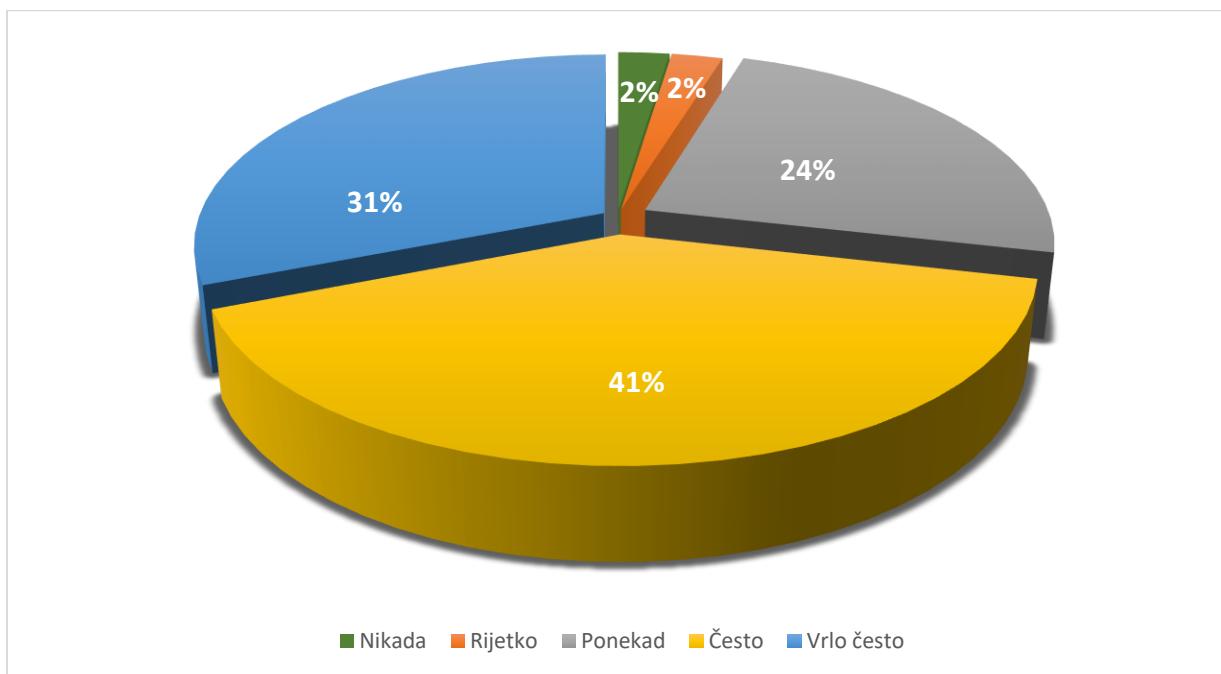
Grafikon 25. Da li je praksa da djeca žrtve nasilja u porodici budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja?

PZ FBIH je propisao da kada se radi o roditeljskom staranju i povjeravanju, čuvanju i odgoju, organ starateljstva je dužan saslušati mišljenje djeteta. Prema tom mišljenju će se odnositi u skladu sa djetetovim uzrastom i zrelosti. Njegovo mišljenje će se posebno uzimati kada se dijete odvaja od roditelja i svoje porodice.

Istraživanje je pokazalo da se ova zakonska obaveza ne primjenjuje adekvatno. Naime, čak 50 % ili 21 ispitanik je odgovorio da je rijedak slučaj da djeca budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja. 15 ispitanika ili 35% je odgovorilo "Ponekad", po 5% ili po 2 ispitanika sa "Nikada", "Često", i "Vrlo često". Iz priloženog je jasno vidljivo da nije ustaljena praksa da organ starateljstva uvijek sasluša i uvažava djetetovo mišljenje kada se ono izdvaja iz porodice.

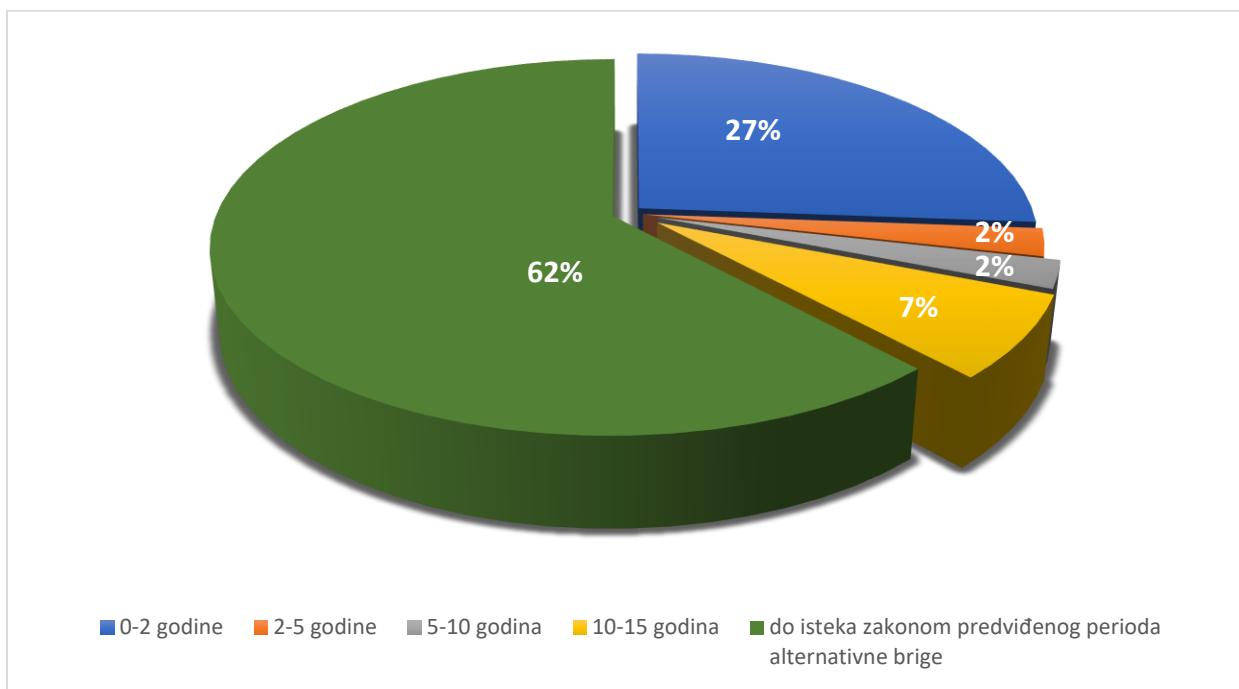
Grafikon 26. Da li je slučaj da djeca koja ne budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja, u većini sličajeva, budu zbrinuta u ustanove socijalne zaštite?

Kao što je prethodno pitanje " Da li je praksa da djeca žrtve nasilja u porodici budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja?" dalo odgovore da to i nije čest slučaj, odgovori na ovo pitanje nam pokazuju da takva djeca uglavnom budu smještena u rezidencijalni oblik zbrinjavanja, odnosno u ustanovu socijalne zaštite. 41% ili 17 ispitanika je odgovorilo da je čest slučaj da djeca koja ne budu pitana za mišljenje o budućem načinu zbrinjavanja, budu zbrinuta u ustanove socijalne zaštite. 31% ili 13 ispitanika je odgovorilo da je to vrlo često slučaj, 24% ili 10 ispitanika da se to ponekad dešava, samo 2 % ili po 1 ispitanik da se to nikada ili rijetko dešava.

Primjenom zakonske odredbe koja je sadržana u PZ FBiH, koja jasno propisuje da se mišljenje djeteta mora saslušati kada se odvaja od porodice u skladu s njegovim uzrastom i zrelosti, prilično bi smanjio ukupan broj djece u ustanovama socijalne zaštite koji je danas prilično velik u odnosu na vaninstitucionalni oblik zbrinjavanja.

Grafikon 27. Djeca žrtve porodičnog nasilja ostaju u sistemu alternativne brige do:

Istraživanje je pokazalo da čak 62% ili 26 ispitanika smatra da djeca žrtve porodičnog nasilja ostaju u sistemu alternativne brige do isteka zakonom predviđenog perioda. PZ FBiH propisuje da je to do punoljetstva ili do kad se dijete redovno školuje, a najduže do 26 godina starosti. Ovaj podatak je zaista poražavajući ukoliko uzmememo u obzir koliko negativno institucionalni oblik brige utiče na djetetov razvoj.

Zanimljiv je podatak da 27% ili 11 ispitanika smatra da je to najkraći ponuđeni period, od 0 do 2 godine. Objasnjenje da je najveći broj ispitanika odgovorio sa najdužim i najkraćim mogućim boravkom djeteta u sistemu alternativne brige treba tražiti u vrsti i trajanju izloženosti nasilja koje je dijete pretrpilo. Također, potrebno je uzeti u razmatranje da li je to nasilje dovelo do raspada porodice, da li je roditeljima oduzeto roditeljsko staranje i slično. Kod kratkotrajnog boravka djeteta u sistemu alternative brige radi se o nešto blažim oblicima nasilja koje nije ostavilo katastrofalne posljedice po porodicu i samo dijete kao što je to slučaj kod dugotrajnog boravka djeteta, žrtve porodičnog nasilja, u sistemu alternativne brige.

7% ili 3 ispitanika je odgovorilo da je to od 10 do 15 godina, što također možemo podvesti pod dugotrajan boravak, 2% ili 1 ispitanik je odgovorio od 2 do 5 godina, te, također, 2% ili 1 ispitanik od 5 do 10 godina.

Intervjuom kao medodom prikupljanja podataka željeli smo dobiti odgovore da li djeca žrtve nasilja često dobijaju neadekvatnu podršku i neblagovremene intervencije nadležnih institucija i da li takva reakcija dovodi do stresa i trauma kod djeteta, te da li se zbrinjavanje djece u ustanovu socijalne zaštite često obavlja bez prethodne adekvatne pripreme i strateškog planiranja. Intervju

je vođen sa psiholozima KJU "Dom za djecu bez roditeljskog staranja" Sarajevo. Intervju je bio otvorenog tipa kako bi se dobili širi odgovori sa što više informacija. Na osnovu dobijenih odgovora intervjuom dolazimo do slijedećih saznanja:

- U dosadašnjoj praksi veći broj djece koji su žrtve porodičnog nasilja su bila izložena duži vremenski period nasilju u porodici prije njihovog evidentiranja i intervencije nadležnih institucija, jer drugi oblici nasilja koji ne uključuju fizičko, često dugi vremenski period ostaju neprepoznati.
- Djeca koja su smještena u instituciju su duži vremenski period bila izložena nekom obliku nasilja u porodici (fizičko, psihološko, zanemarivanje).
- Izloženost djeteta nasilju u porodici ostavlja brojne kratkoročne i dugoročne poljedice na njihovo fizičko i mentalno zdravlje, te što je duži vremenski period dijete izloženo nasilju, ostaju nepopravljive posljedice koje se očituju u kasnijim psihičkim problemima i u odrasloj dobi. Osim toga, dolazi do nemogućnosti stvaranja zdravih interpersonalnih odnosa, kao i pojave međugeneracijskog modela zlostavljanja.
- Kada budu smještena u Dom, djeca žrtve porodičnog nasilja dobijaju neophodnu psihološku podršku. U zavisnosti od situacije uključuju se i stručnjaci iz drugih oblasti i institucija.
- Rad sa djecom žrtvama nasilja zahtijeva poseban pristup djetetu sa ciljem uspostavljanja osjećanja povjerenja i sigurnosti, nakon čega se radi na prevazilaženju traumatskih iskustava i osnaživanju djece.

IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu predmeta istraživanja koji se odnosio na definiranje pojma nasilja u porodici, utvrđivanja koje su vrste nasilja (fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko) dominantne prema djeci smještenoj u ustanove socijalne zaštite, koji su to uzroci i faktori nasilničkog ponašanja, kako domaće zakonodavstvo uređuje oblast nasilja u porodici i da li je ono usklađeno sa međunarodnim konvencijama, koje su to ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini koje pružaju odgojno-obrazovnu brigu o djeci koja nemaju roditeljsko staranje, utvrđivanje na koji način postupaju nadležni centri za socijalni rad, kako nasilje u porodici utiče na djecu smještenu u ustanovu socijalne zaštite, te kako se mjera oduzimanja ili ograničavanja starateljstva sprovodi u praksi, zaključujemo:

- Zanemarivanje djeteta koje se često dešava bez jasne namjere, gdje teži oblik ove vrste nasilja često dovodi do mjere oduzimanja roditeljskog staranja, je najučestaliji oblik nasilja u porodici u odnosu na dijete.
- Uzroke nasilja u porodici možemo pronaći u faktorima rizika koji se očituju u: siromaštvu, nivou obrazovanja, poremećaju ličnosti, izloženosti nasilju u djetinstvu, prihvaćenom stavu o dominaciji muškarca u odnosu na žene, ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, slabo razvijenoj društvenoj svijesti o nasilju u porodici, komplikovanom i neuređenom sistemu socijalne zaštite.
- Domaći zakonodavni okvir nije u potpunosti usklađen sa međunarodnim konvencijama u oblasti socijalne zaštite i zaštite od nasilja u porodici, naročito kod krivičnih zakona, koji su na nivou entiteta, u oblasti krivičnih sankcija.
- Ustanove socijalne zaštite koje pružaju zbrinjavanje, smještaj i odgoj djeci žrtvama nasilja su u procesu transformacije. Dugotrajni boravak u ustanovama socijalne zaštite negativno utiče na psihosocijalni razvoj djeteta.
- Kod blažih oblika nasilja u porodici, kada se radi o blažim oblicima zanemarivanja djeteta, nadležni organ starateljstva izriče mjere upozorenja na propuste i pružanje pomoći i nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja. Rigoroznije mjere izriče sud na prijedlog roditelja, djeteta, organa starateljstva ili suda po službenoj dužnosti. Te mjere su: oduzimanje roditelju prava da živi s djetetom i krajnja mjera oduzimanja roditeljskog staranja.
- Izloženost djeteta nasilju u porodici ostavlja brojne poljedice na njegovo fizičko i mentalno zdravlje, te ostaju nepopravljive posljedice koje se očituju u kasnijim psihičkim problemima u odrasloj dobi.

Istraživanje koje je provedeno na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, a kojim je obuhvaćeno 42 zaposlenika ustanova socijalne zaštite, potvrđilo je postavljenje hipoteze. Naime, prvu posebnu hipotezu koja je glasila: "Nadležni centar za socijalni rad donosi odluku o zbrinjavanju djeteta van porodice nakon što je prethodno iscrpio sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa: upozorenje roditeljima na nedostatke u vršenju roditeljskog prava, utvrđivanje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, pružanje savjetodavne, materijalne ili pravne pomoći. Odluka o zbrinjavanju djeteta van porodice donosi se u slučajevima kada su zdravlje i život djeteta ozbiljno

ugroženi i kada je to u najboljem interesu djeteta" smo dokazivali sa dva pitanja i to "Da li se prije donošenja odluke iscrpe sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa?" i "Koje se mjere najčešće primjenjuju s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta?". Hipoteza je potvrđena jer su uposlenici službi socijalne zaštite u većini slučajeva odgovorili da poduzimaju sve mjere usmjerene na jačanje porodičnih odnosa prije nego se doneše odluka o zbrinjavanju djeteta izvan porodice. Upozorenje roditeljima na propuste u vršenju roditeljskog prava i pružanje savjetodavne pomoći su najčešće mjere koje se provode.

Drugom posebnom hipotezom tvrdilo se da su glavni razlozi za izdvajanje djeteta iz porodice i zbrinjavanje u ustanovama socijalne zaštite: nasilje u porodici, siromaštvo, raspad porodice, roditeljska zloupotreba opojnih supstanci i slabe roditeljske vještine. Ova posebna hipoteza, kao što je to slučaj i sa generalnom, dokazana je kroz prvo pitanje gdje smo dobili odgovore da su pobrojani faktori glavni razlozi za zbrinjavanje djeteta u ustanovu socijalne zaštite.

Treća posebna hipoteza "Institucionalni oblik zbrinjavanja za većinu djece zlostavljane u porodici je prvi oblik zbrinjavanja u sistemu alternativne brige. U manjoj mjeri djeca žrtve porodičnog nasilja smještena su u srodničko i nesrodničko hraniteljstvo kao prvom obliku smještaja u sistemu alternativne brige. Djeca s poteškoćama u razvoju imaju veće šanse da im prvi smještaj bude u institucionalnom obliku alternativne brige od ostale djece" dokazana je tako što je većina ispitanika odgovorilo da je djeci žrtvama nasilja prvi oblik alternativne brige smještaj u institucionalni oblik zbrinjavanja. Manji broj je odgovorio da je to smještaj u srodničku porodicu. Dobili smo i potvrdu drugog dijela treće posebne hipoteze koja se odnosila na djecu s poteškoćama u razvoju. Naime, čak 88% ispitanika je odgovorilo da djeca sa poteškoćama u razvoju imaju mnogo veće šanse da im prvi smještaj u sistemu alternativne brige bude u institucionalnom obliku zbrinjavanja. Ukoliko bi donijeli zakonska rješenja koja znatno povećavaju naknade hraniteljima koji brinu o djeci s poteškoćama u razvoju, siguran sam da bi ova kategorija djece koja su na marginama društvene zajednice, dobila priliku da odrastaju u porodičnom okruženju. Danas je, nažalost, slučaj da djeca s teškoćama u razvoju, a čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje, ostaju u institucionalnom obliku zbrinjavanja do kasne životne dobi.

Četvrta posebna hipoteza ističe da djeca koja budu pitana za mišljenje o budućem alternativnom smještaju u većem broju se zbrinjavaju u srodničku porodicu od djece koja nisu pitana za mišljenje. Djeca koja nisu pitana za mišljenje o budućem alternativnom smještaju, zbrinuta su većinom u ustanove socijalne zaštite. Istraživanje je pokazalo da djeca rijetko budu pitana za mišljenje o budućem alternativnom smještaju, a ona koja zaista i budu pitana za svoje mišljenje, nerijetko ne budu smještena u institucionalni oblik zbrinjavanja. Zakonska je obaveza da dijete u skladu sa svojim uzrastom i zrelosti iskaže svoje mišljenje i stav, naročito kada se izdvaja iz porodice bez obzira da li je to mišljenje realno i izvodivo u praksi. Kada bi više slušali i uvažavali djetetova mišljenja i stavove i pokušali to provesti u praksi, koliko god nam se nekada činilo nemogućim, sigurno je da bi još bolje bio zaštićen najbolji interes djeteta.

Peta posebna hipoteza koja je glasila: "Većina djece koja su bila žrtva nasilja u porodici ostaju u sistemu alternativne brige do odrasle dobi" također je potvrđena. Naime, većina ispitanika koji su anketirani potvrdili su da djeca žrtve porodičnog nasilja ostaju zbrinuta u dječijim domovima do isteka zakonom predviđenog perioda alternativne brige. U posljednje vrijeme su učinjeni određeni pomaci u promovisanju hraniteljstva i stvorena su korektna zakonska rješenja koja uređuju ovu

oblast. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se hraniteljstvo dodatno približilo svakoj porodici i kako bi broj djece u ustanovama socijalne zaštite bivao sve manji. Također, potrebno je pojednostaviti proces usvajanja, a pojačati nadzor u periodu probnog smještaja djeteta u novu porodicu. Brojevi usvojene djece u Bosni i Hercegovini zaista su poražavajući što je rezultat komplikovanosti same procedure, ali i prevelikih zahtjeva budućih usvojilaca kada je u pitanju djetetova dob, spol, porijeklo, zdravstveno stanje srodnika i slično.

"Mnoga su djeca pod rizikom od nasilja duže vrijeme ostavljena bez adekvatne podrške i intervencije nadležnih institucija što dovodi do stresa i traume kod djeteta, te se zbrinjavanje djeteta nerijetko obavlja bez prethodne adekvatne pripreme i strateškog planiranja" je šesta posebna hipoteza koja je dokazivana pomoću intervjuja kao metode prikupljanja podataka. Intervju nam je potvrđio šestu posebnu hipotezu jer smo dobili odgovore da su mnoga djeca bila izložena nasilju u porodici duži vremenski period prije nego što su evidentirana od strane nadležnih službi. Tako dugotrajna izloženost nasilju u porodici bez adekvatne podrške ostavlja na dijete kratkoročne i dugoročne posljedice na psihičko zdravlje i stvaraju se prepostavke međugeneracijskog modela zlostavljanja. Dalje, pristup i rad sa djecom koja su došla u ustanovu socijalne zaštite, a koja su žrtva porodičnog nasilja je posebno osjetljiv i zahtjeva posebnu pažnju sa ciljem uspostavljanja osjećanja povjerenja i sigurnosti, te prevazilaženje traumatskih iskustava i rad na osnaživanju djece. Pored psihološke pomoći, nerijetko je potrebno da u radu sa djecom koja su bila žrtva porodičnog nasilja budu uključeni i stručnjaci iz drugih oblasti.

Konačno, generalna hipoteza koja je glasila: "Izdvajanje djeteta iz porodice ili u konačnici oduzimanje roditeljskog staranja djetetovim roditeljima zbog nasilja nad djetetom u porodici dovodi do povećanja broja djece zbrinute u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini" dokazana je prvim anketnim pitanjem gdje su ispitanici, od svih ponuđenih faktora za zbrinjavanje djeteta u ustanove socijalne zaštite, u 43% slučaja odgovorili da je to neki oblik nasilja u porodici. Drugo postavljeno anketno pitanje nam je, također, potvrdilo da je nasilje u porodici, često faktor koji dovodi do povećanja nasilja u porodici. Trećim pitanjem smo dobili odgovor koji je to oblik nasilja dominantan u porodicama čija su djeca izuzeta. Zanemarivanje kao pasivni oblik nasilja u porodici koji se nerijetko provodi i nesvesno je najčešći oblik nasilja u porodici s kojim su se susretali uposlenici službi socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini. U rješavanju ovog problema koji je nekada važio za privatni problem svake porodice, a danas je postao veliki društveni problem potrebno je posvetiti mnogo više pažnje. Neophodno je sistematično pristupiti rješavanju ovog problema, poboljšati koordinaciju socijalnih, sigurnosnih, medicinskih, obrazovnih i sudskih subjekata, povećati svjesnost stanovništva da je ovaj društveni problem itekako prisutan i u našem susjedstvu, edukovati porodične terapeuti i profesionalci koji rade u službama socijalne zaštite, djeci u školama posebno isticati da je svako fizičko i psihičko zlostavljanje neprihvatljivo. Kroz ovo istraživanje vidjeli smo da su posljedice koje ostavlja nasilje u porodici zaista razarajuće, a najveću štetu svakako da snose djeca kao najranjivija i najnezaštićenija kategorija.

U teorijskim osnovama rada detaljno smo vidjeli da Bosna i Hercegovina, kao potpisnik međunarodnih konvencija, protokola i strategija u oblasti nasilja u porodici i dječije zaštite, ima niz kvalitetnih zakonskih rješenja koja uređuju ovu oblast. Međutim, u praksi se dešava da počinjeni krivičnog djela nasilja u porodici dobijaju izrazito male i neprimjerene kazne. Osim razvijanja svijesti o ovom društvenom problemu, potrebna je mnogo bolja saradnja i komunikacija među subjektima zaštite.

Deinstitucijalizacija i transformacija ustanova socijalne zaštite, promocija hraniteljstva, pojednostavljinjanje procedura usvajanja treba da bude prioritet svake vlasti u oblasti socijalne politike.

Ako uzmemo u obzir da je ovo istraživanje pokazalo da je nasilje u porodici ključni faktor zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini, prevencija, sistematičan i multidiscipliniran rad na rješavanju ovog problema je nužan i neophodan.

Na kraju, ne treba zaboraviti da nasilje u porodici ne nanosi samo štetu djetetu. Ono urušava srž našeg društva, ima razarajući efekat i izaziva nesagledive negativne posljedice na samu porodicu i na našu društvenu zajednicu.

LITERATURA

Knjige

Ajduković, M. (2003) "Nasilje u obitelji.", Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mlađeži, Zagreb

Ajduković, D., Ajduković, M. (2010)., "Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti.", Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb

Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2002). "Social psychology.", New Jersey: Prentice Hall, Upper Saddle River.

Bubić S., Traljić N., (2007.), "Roditeljsko i starateljsko pravo", Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

Hrnčić Z., Bećirović F., (2018.) "Postupanje u slučajevima nasilja u porodici", Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Ferenčić - Ćuk, S, (2012.), "Prevencija nasilja u obitelji", Ženska pomoć sada - SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja i Mosta d.o.o, Zagreb

Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Banja Luka, (2007.), "Sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici u Republici Srpskoj - Priručnik za postupanje subjekata zaštite", Vlada RS, Banja Luka

Janković, J. (2008)., "Obitelj u fokusu.", Etcetera d.o.o, Zagreb

Milosavljević M., (1998.), "Nasilje nad decom", Fakultet političkih nauka, Beograd

Mujezinović J., Hodžić-Lemeš M., Gutić-Memić A, Mulić-Čorbo Dž.,(2020.), " Nasilje u porodici - osnovne informacije", Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo

Rot N. (1994.), "Osnovi socijalne psihologije", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

Rot N, (2017.), "Opšta psihologija", Zavod za udžbenike, Beograd

Sladović Franz, B. (2003)., "Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima.", Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mlađeži, Zagreb

SOS Dječija sela, (2014.), "Položaj djece u Bosni i Hercegovini - Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja i/ili djece kojoj prijeti gubitak roditeljskog staranja zasnovana na pravima djeteta.", SOS Dječija sela Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Termiz Dž., (2009), "Metodologija društvenih nauka", NIK „Grafit“, Lukavac

Termiz Dž. i Milosavljević S., (2018.), „Praktikum iz metodologije politikologije“, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

Vidanović V. (2007)., "Socijalna integracija dece bez roditeljskog staranja", Zadužbina Andrejević, Beograd

Zloković, J. (2009)., "Nasilje djece nad roditeljima – obiteljska tajna?", Grafika Zambelli, Rijeka

Dokumenti/publikacije

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2021.) "Socijalna zaštita 2015.-2020.- tematski biltan", TB07

Blažeka Kokorić, S. (2005). Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb

Čičić M., (2021.), "Nasilje u porodici", Pravni fakultet - Univerzitet u Zenici, Zenica

Evropska socijalna povelja (revidirana)

Guska G., Blagojević G., Nasilje u porodici u praksi Centra javne bezbjednosti Banja Luka, Banja Luka

Halilović M., Veljan N., Ćehajić-Čampara M, (2019.), "Ponovno čitanje i analiza presuda za nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini", Atlantska incijativa, Sarajevo

Hanžek V. (2020.), Utjecaj nasilja među roditeljima na razvoj djece i mladih - diplomski rad, Zagreb

Hecht-Schafran, L.,(2014.) “Domestic Violence, Developing Brains, and the Lifespan: New Knowledge from Neuroscience,” The Judges Journal, 53, br. 3

Hodžić – Lemeš M., 2016., "Nasilje u porodici", Novi Muallim, br.65, god. XVII

JU Centar za socijalni rad Sarajevo, (2021.), "Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU "Centar za socijalni rad" Sarajevo za 2020. godinu", Sarajevo,

Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009.), "Djeca, mladi i nasilje u obitelji.", Medicus, XVIII, 2.

Konvencija o kontaktu koji se tiče djece

Konvencija o pravima djeteta

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe

Krivični zakon Federacije BiH, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017"

Krivični zakon Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 i 67/2013"

Krstinić D., Vasiljković J. (2019.), "Oblici nasilja u porodici", PRAVO – teorija i praksa, 07–09 / 2019

Latić A., "Funkcionalna porodica – kvalitetno roditeljstvo" – stručni članak

Mamula, M., Dijanić Plašć, I. (2014) "Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH – Sociodemografski profil.", Život i škola, LX, 32

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku RH, "Sve što trebate znati o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji"

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, (2013.), Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini

Mušić S., (2018.), Nasilje u porodici kroz pravni okvir u Bosni i Hercegovini – stručni rad

Ombudsman za djecu RS, (2011.), Poseban izvještaj – djeca smještena u dom, 1129/11

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, (2011.), "Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini", OSCE, Sarajevo

Porodični zakon Federacije BiH, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/2005, 41/2005 - ispr., 31/2014 i 32/2019 - odluka US"

Porodični zakon Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/2002, 41/2008, 63/2014 i 56/2019 - odluka US"

Račić A.,(2021.), Nasilje nad decom – stručni članak

Save the children, (2013.), Specijalni izvještaj - Djeca u konfliktnim razvodima, Banja Luka

Sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici u Republici Srpskoj (2007.), priručnik za postupanje subjekata zaštite, Banja Luka

Vejmelka L., Rajte M, (2013.) Prediktori počinjenog i doživljenog nasilja među djecom u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi – znanstveni članak, 20, 2.

Vlada FBiH, (2014.), Strategija deinsticijalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014.-2020.)

Zakon o hraniteljstvu FBiH, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 19/17 "

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 32/10"

Zakon o liječništvu, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 56/13"

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, član 13, Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske, br. 37/2012, 90/2016, 94/2019, 42/2020 - dr. uredba i 36/2022

Zakon o zaštiti nasilja u porodici u BiH. "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 20/2013 i 75/2021"

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019 "

Zakon o ustanovama socijalne zaštite FBiH, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 64/22"

Zečević I., (2018.), "Zanemarivanje djece kao oblik nasilja nad djecom - znanje, stavovi i ponašanja u BiH", World Vision International in BiH, Sarajevo

Internet

Autonomni ženski centar, "Nasilje u partnerskim odnosima i u porodici", dostupno na:
<https://www.womenngo.org.rs/konsultacije-za-zene/o-nasilju-nad-zenama/30-nasilje-u-partnerskim-odnosima-i-u-porodici>

Belada M., „Normalna“ porodica – funkcionalna porodica, Medical, dostupno na:
<https://medicalcg.me/normalna-porodica-funkcionalna-porodica/>

Borićević Maršanić V., Poliklinika za zaštitu djece i mlađih Grada Zagreba, Usklađenost roditelja u odgoju: Suradnja roditelja u odgoju je važnija za socioemocionalni razvoj djeteta od roditeljstva svakog roditelja zasebno, dostupno na: <https://www.poliklinika-boricevicia.com/>

djeca.hr/aktualno/teme/uskladenost-roditelja-u-odgoju-suradnja-roditelja-u-odgoju-vaznija-za-socioemocionalni-razvoj-djeteta-od-roditeljstva-svakog-roditelja-zasebno/

Erjavec D., Radio Slobodna Evropa, "Sigurne kuće u BiH su prebukirane", dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30968225.html>

JU "Kantonalni Centar za socijalni rad" Sarajevo, dostupno na: <https://kcsr.ba/hraniteljstvo>

Novalac, Odgoj djece, dostupno na: <https://www.novalac.hr/poucni-sadrzaji/odgoj-djece/>

Milojević M., Radio Slobodna Evropa, "Svaka treća žena u BiH žrtva nasilja u porodici, zakoni o njihovoj zaštiti 'mrtvo slovo' na papiru", dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nasilje-u-porodici-u-bih-zakoni-o-zastiti/31072664.html>

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona sarajevo, "nasilje u porodici", dostupno na: <https://mup.ks.gov.ba/gradjanstvo/savjeti/nasilje-u-porodici>

OSCE, (2009.) "Zapažanja o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u praksi nadležnih institucija", dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/118943.pdf>

Naziv odsjeka i/ili katedre: Socijalni rad
Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Mirza Konaković
Naslov rada: Nasilje u porodici kao uzrok zbrinjavanja djece u ustanove socijalne zaštite u BiH
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 87

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis